

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἔτος 66ον – Τεύχος 5ον

«Εὐφραίνου ἐν Κυρίῳ πόλις Θεσσαλονίκη»

Σεπτέμβριος - Ὀκτώβριος 2017

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ του Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: Κλάδου Ἐκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καί Μορφωτικῆς
Ἑπιχειρήσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ΕΚΔΟΤΗΣ: Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κηφισίας κ. Κύριλλος

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΛΑΔΟΥ: Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κηφισίας κ. Κύριλλος

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: Ἀλέξανδρος Ἰ. Κατσαίρας

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ 2017-2018 ΜΕ ΔΙΕΘΝΗ ΘΗΤΕΙΑ: Μιχαήλ Τρίτος, καθηγητής ΑΠΘ. Ἀρχιμ. Βαρθολομαῖος Ἱατρίδης, Ἀρχιμ. Βαρνάβας Λαμπρόπουλος, Πρωτ. Νικόλαος Λουδοβίκος, Πρεσβ. Χρῆστος Κούρτης καί Ἀρχιμ. Ἐφραίμ Τριανταφυλλόπουλος – ΥΠΕΥΘΥΝΗ ὙΛΗΣ: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη. – ΕΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Ἀλέξανδρος Κατσαίρας. – ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη, Κων. Χολέβας καί Ἐμμανουήλ Πλοῦσος. – ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἑπεύθυνος Τυπογραφείου: Χ. Κωβαῖος, Ἰασίου 1 – 115 21 Ἀθήνα, Τηλ.: 210-7272.356 – Fax 210-7272.380. Τιμὴ τεύχους 1 € (γιά ὄσους δέν τό δικαιούνται δωρεάν).

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Ἰωάννου Γενναδίου 14, 115 21, ΑΘΗΝΑ Τηλ: 210 72.72.253, Fax: 210 72.72.251
e-mail: efimerios@ecclesia.gr

Προμετωπίδα ἐξωφύλλου: «Ἐυφραῖνον ἐν Κυρίῳ πόλις Θεσσαλονίκη» (Μηναῖο Ὀκτωβρίου 26)

Φωτογραφία ἐξωφύλλου: Θανάση Μπακογιώργου «Βυζαντινὴ Θεσσαλονίκη, Ροτόντα»

Φωτογραφίες ἐσωτερικοῦ: ἡ Θεσσαλονικὴ στά γραμματόσημα.

Πηγή: <http://parallaximag.gr/thessaloniki/thessaloniki-sta-grammatosima>

Τό Περιοδικό «Ἐφημέριος» δέν εὐθύνεται γιά τό γλωσσικό ἰδίωμα τῶν ἀρθρογράφων του.

ΠΑΡΑΚΛΗΣΗ: Τά κείμενα τῶν συνεργατῶν νά μὴν ὑπερβαίνουν τίς 350 λέξεις ὅσον ἀφορᾷ στήν πρώτη σελίδα καί τίς 450 λέξεις γιά κάθε μία ἀπό τίς σελίδες πού ἔπονται.

Δέν γίνονται δεκτά δημοσιευμένα κείμενα.

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

Ἔτος 66ον

Σεπτέμβριος - Ὀκτώβριος 2017

Τεύχος 5ον

Περιεχόμενα

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΤΣΙΑΡΑ	
Εισοδικόν	3
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΠΕΡΣΕΛΗ	
Ἡ Κατήχηση ὡς σύγχρονο μέσο Ἐκκλησιαστικῆς Διακονίας	4
ΜΙΑΤΙΑΔΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ	
Ἡ ἀναζήτηση τοῦ Θεοῦ ὡς βάση τῆς χριστιανικῆς ζωῆς	9
ΠΡΩΤ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	
Πῶς διασώθηκαν ἀξιόπιστα τὰ λόγια τοῦ Ἰησοῦ;	12
ΠΡΩΤ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΟΡΜΠΑΡΑΚΗ	
Κυριακή ΣΤ' Λουκᾶ (Γαλ. 1,14)	14
ΑΡΧΙΜ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ ΤΣΟΡΜΠΑΤΖΟΓΛΟΥ	
Κυριακή Γ' Ματθαίου (Α' Κορ. 4, 9-16)	16
ΙΩΑΚΕΙΜ ΠΑΠΑΓΓΕΛΟΥ	
Χριστιανικῶ τῷ τρόπῳ ὁ γέρον Σούπασις Μαχμούτης ὑποβεβαιοῖ	18
π. ΒΑΡΝΑΒΑ ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ	
Διάκριση πνευμάτων	20
ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ	
Ἡ ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας ΙΔ'. Ἡ ἐσχατολογικὴ προοπτικὴ τῆς Ἐκκλησίας	22
ΣΤΑΥΡΟΥ ΓΟΥΛΟΥΛΗ	
Ὁ χαρισματικὸς λόγος τοῦ Ἰωάννη τῆς Βροντῆς	25
ΠΡΩΤ. ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΛΟΝΤΟΥ	
Τὸ ὄρος Μορία	28
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΤΟΜΠΡΟΥ	
Προεπαναστατικοὶ θεσμοὶ IV: Ἐκπαίδευση (1453-1831)	30
ΠΡΩΤ. ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΙΑ	
Ὁ Γάμος σὲ παλαιότερες καὶ σύγχρονες αἱρέσεις	33
ΠΡΩΤ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΛΛΙΑΝΟΥ	
Φθινοπωρινὸ κυριακάτικο δειλινὸ	36
ΜΙΧΑΗΛ Γ. ΤΡΙΤΟΥ	
Ἡ Ἱερά Μονὴ τοῦ Ἁγ. Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ στὸ Κολικόντασι τῆς Βορείου Ἠπείρου	37
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΜΠΟΥΜΗ	
Ἀποστολικοὶ Κανόνες (ιδ')	39
Συναξάριον	41
Ἐκδημίες	42
Ἐπικοινωνία	43
Βιβλιοπαρουσίαση	45
Ἐφημεριακά	48

«Εἶπε πάλι· «Πολλές εἶναι οἱ παγίδες τοῦ διαβόλου. Μὲ τὴν φτώχεια δὲν κατάφερε νὰ κλονίσει μιὰ ψυχὴ; Τότε φέρνει σάν δόλωμα τὸν πλοῦτο. Ἐὰν οὔτε μὲ τίς ὕβρεις καὶ τούς ὄνειδισμούς δὲν μπορέσει, χρησιμοποιοῖ τούς ἐπαίνους καὶ τὴ δόξα. Σάν νικηθεῖ μὲ τὴ σωματικὴ ὑγεία, φέρνει ἀρρώστειες στό κορμί. Ὅταν δὲν κατορθώσει νὰ μᾶς ξεγελάσει μὲ τίς ἡδονές, προσπαθεῖ νὰ μᾶς κάνει νὰ ξεστρατίσουμε μὲ ἀθέλητες ταλαιπωρίες. Φέρνει ὕστερα ἀπὸ παραχώρηση– βαρύτατες ἀσθένειες, ὥστε ἐξαιτίας αὐτῶν νὰ ὀλιγοψυχήσουμε καὶ ἔτσι νὰ νοθευτεῖ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό. Ἄκόμη κατατρῶγει τὸ κορμί μὲ σφοδρότατους πυρετούς καὶ τὸ θλίβει μὲ ἀκατάσχετη δίψα.

Ἐὰν λοιπὸν τὰ παθαίνεις αὐτὰ ἐπειδὴ ἔχεις ἀμαρτήσῃ, ὑπενθύμισε στὸν ἑαυτὸ σου τὴ μέλλουσα κόλαση καὶ τὸ αἰώνιο πῦρ καὶ τίς καταδικαστικὲς ποινὲς καὶ δὲν θὰ ὀλιγοψυχήσῃς γιὰ αὐτὰ πού σοῦ συμβαίνουν. Νὰ χαρεῖς γιατί ἐνδιαφέρθηκε ὁ Θεὸς γιὰ σένα καὶ ἔχε στό στόμα σου τὸ γλυκύτατο ἐκεῖνο ρητό· “Μὲ διάφορους τρόπους μὲ παιδεύσε ὁ Κύριος, ἀλλὰ τελικὰ δὲν μὲ παρέδωσε στὸν θάνατο”. Ἐὰν ἦσουν σάν τὸ σίδηρο, γνῶριζε πὼς μόνον μὲ τὴ φωτιὰ διώχνεις τὴ σκουριά. Ἐὰν πάλι ἀσθενεῖς, ἐνῶ εἶσαι δίκαιος, μάθε πὼς ἀνεβαίνεις σὲ ἀκόμη ὑψηλότερα μέτρα. Κι ἂν ἀκόμη εἶσαι χρυσάφι, μὲ τὴ φωτιὰ γίνεσαι γνησιότερος. Μήπως ὅμως σοῦ δόθηκε σατανικὸς ἄγγελος νὰ βασανίζει τὴ σάρκα σου; Νὰ ἀγαλλιᾶσαι τότε ἀπὸ χαρὰ, ἄκου μὲ ποιὸν ἐξομοιώθηκες· ἔχεις ἀξιωθεῖ τῆς μερίδας τοῦ Παύλου. Ἐὰν πάλι βασανίζεσαι ἀπὸ πυρετό καὶ παιδεύεσαι μὲ ρίγη; Λέει ἡ Γραφή σχετικὰ· “Περάσαμε μέσα ἀπὸ φωτιὲς καὶ θάλασσες καὶ μᾶς ὀδήγησες σὲ ἀναψυχὴ”. Βρίσκεσαι τώρα στὴν πρώτη φάση; Περίμενε θάρθει καὶ ἡ δευτέρη. Καθὼς ἀσχεῖς τὴν ἀρετὴ νὰ κραυγάζεις τὰ λόγια τοῦ ἀγίου πού λέει· “Εἶμαι φτωχὸς καὶ θλίβομαι ἀπὸ τούς πόνους”. Ἐτσι μέσα ἀπὸ αὐτούς τούς δύο τρόπους θλίψης θὰ γίνεις τέλειος, ὅπως λέει· “Μέσα ἀπὸ τὴ θλίψη μὲ ὕψωσες”. Μὲ αὐτὰ τὰ γυμνάσματα λοιπὸν νὰ προπονήσουμε τίς ψυχὲς μας, γιατί ὁ ἀντίπαλος βρίσκεται ἤδη μπροστὰ μας».

Τσάμη Δημητρίου Γ.: *Μητρίκον*, τ. Α'.

Ἐκδόσεις Ἀδελφότητος «Ἡ Ἀγία Μακρίνα», Θεσσαλονίκη 1990, σσ. 213-215.

Ἡ ἔναρξη τοῦ σχολικοῦ ἔτους κάθε Σεπτέμβριο ἐπικαιροποιεῖ τό ζήτημα τῆς γνώσης. Τό περιεχόμενο τῶν λέξεων (καί κυρίως λέξεων πού παραπέμπουν σέ ἔννοιες) δέν εἶναι οὔτε αὐτονόητο ἀλλά οὔτε καί αὐτόνομο· εἶναι ἀποτέλεσμα διαδικασίας στήν ὁποία ἐμπλέκεται ὁ ἄνθρωπος. Αὐτό ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τό περιεχόμενο τῶν λέξεων –ἐν προκειμένῳ τοῦ ὄρου γνώσις– νά ἀλλάζει ριζικά στήν ἀντίληψη ἐκάστου ἀνθρώπου, καθῶς συναρτᾶται μέ τήν ἐμπλοκή τοῦ ἀνθρώπινου παράγοντα καί ὡς ἐκ τούτου διαφοροποιεῖται ἀπό ἄνθρωπο σέ ἄνθρωπο καί ἀπό ἕνα φιλοσοφικό σύστημα σέ ἄλλο. Συνεπῶς, πάντοτε πρέπει νά ἀναρωτιόμαστε γιά τό ἐννοιολογικό καί σημασιολογικό περιεχόμενο τῶν λέξεων· π.χ. τό περιεχόμενο τοῦ ὄρου γνώση εἶναι τό ἴδιο στόν χῶρο τῆς ἐπιστήμης καί στόν χῶρο τῆς θρησκείας ἢ μήπως στόν χῶρο τῆς ἐπιστήμης δέν ὑπάρχει διαχρονική ὁμοφωνία, ὅπως καί μεταξύ τῶν θρησκείων ὑπάρχει μεγάλη διαφορά; Ἐπομένως εἶναι ἀπαραίτητο νά ἀναρωτιόμαστε πῶς ὀρίζεται στόν Χριστιανισμό ἡ ἔννοια τῆς γνώσεως. Εἰδικότερα, ἡ γνώση ἔχει τό ἴδιο περιεχόμενο στήν ὀρθοδοξία, στόν ρωμαιοκαθολικισμό καί στόν προτεσταντικό χῶρο;

Τό θέμα εἶναι τεράστιο καί ἀσφαλῶς δέν μπορεῖ νά ἀναλυθεῖ ἐξαντλητικά σέ τοῦτο τό σημείωμα· μποροῦν ὅμως νά ἀναφερθοῦν ὀρισμένα παραδείγματα γιά περαιτέρω προβληματισμό. Ὁ Καρτέσιος λ.χ. εἶπε: «σκέπτομαι ἄρα ὑπάρχω» (“cogito ergo sum”)· πόσο παραδεκτό εἶναι αὐτό ἀπό τήν Ὀρθοδοξία μας; Στή Δύση ἡ γνώση συνδέθηκε μέ τή χρήση, τή συμπεριφορά, τήν ἀπόδοση, τήν παραγωγή, τήν ὠφέλεια, τή βελτίωση καί τήν ὀργάνωση τῆς ζωῆς. Μία γνώση ὅμως πού συνδέεται μέ ὅλα τά ἀνωτέρω διαχωρίζει τούς ἀνθρώπους σέ «ϊκανούς» καί «λιγότερο ικανούς», σέ «μορφωμένους» καί «ἀμόρφωτους», σέ «πεπαιδευμένους» καί «ἀπαιδεύτους», σέ «ὠφέλιμους» καί «ἀντιπαραγωγικούς», σέ «καθωσπρέπει» καί «ἀντικοινωνικούς» κ.τ.τ. Πρόκειται γι’ αὐτό πού συχνά λέγεται, ὅτι ἡ Εὐρωπαϊκή Ἐνωση δέν βλέπει ἀνθρώπους, ἀλλά ἀριθμούς. Αὐτό ἴσως παραπέμπει στό ὅτι ἡ Εὐρώπη δέν κατανοεῖ τήν ἔννοια τοῦ προσώπου, πού ἐπέχει θεμελιώδη θέση στήν Ὀρθοδοξία. Σέ τέτοιο θεολογικό πλαίσιο ἡ γνώση ἀλλάζει ριζικά περιεχόμενο. Γιά νά καταστεῖ ἐμφανῆς στόν καθένα μας αὐτή ἡ θεμελιώδης εἰδοποιός διαφορά τῆς γνώσεως στήν ὀρθόδοξη θεολογία, τό περιεχόμενό της πρέπει νά ἀπεμπλακεῖ ἀπό τήν προσωπική μας ἐμπλοκή καί προβολές, οὔτως ὥστε νά προσδιορισθεῖ σέ συνάρτηση κυρίως μέ τό πρόσωπο τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπου ἐντός τοῦ πλαισίου τῆς ὀρθόδοξης ἀντιλήψεως περὶ κτιστοῦ καί Ἐσχάτων.

Ἰαλέξανδρος Κατσιάρας

Ἡ Κατήχηση ὡς σύγχρονο μέσο Ἐκκλησιαστικῆς Διακονίας

Ἐμμανουήλ Π. Περσελῆ

Καθηγητῆ Θεολογικῆς Σχολῆς

Ἐθνικοῦ καί Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΣΤΗΝ ἐποχή μας εἶναι συχνά ἀναγκαῖο νά ἐπαναπροσδιορίζεται τό περιεχόμενο βασικῶν ὄρων καί ἐννοιῶν, πού ἄν καί χρησιμοποιοῦνται ἀπό ἀρχαιοτάτων χρόνων, γιά ποικίλους λόγους δέν εἶναι πάντοτε τό νόημά τους πλήρως εὐδιάκριτο καί κατανοητό σήμερα. Μέ τή σκέψη αὐτή, πού ἐνισχύεται καί μέ τά λόγια γνωστοῦ εὐρωπαίου ποιητῆ: «Μονάχα ἡ πραγματικότητα μπορεῖ νά μάς μάθει πῶς τήν πραγματικότητα ν' ἀλλάξουμε», θεωρῶ ὅτι σύντομη ἐννοιολογική διασάφηση τοῦ ὄρου «κατήχηση» ἀποτελεῖ βασική προϋπόθεση γιά τήν κατανόηση τῶν ὅσων πρόκειται νά ὑποστηρίξω σ' αὐτό ἐδῶ τό σύντομο κείμενο.

Μέ τόν ὄρο «κατήχηση» ἐννοοῦμε τήν εἰδική προετοιμασία, τήν ὁποία ἐφάρμοζε ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία σέ ὅσους καί ὄσες ἐνηλίκους ἤθελαν νά γίνουν μέλη Τῆς καί νά ἐνταχθοῦν στό μυστικό σῶμα τοῦ Χριστοῦ μέ τό μυστήριο τοῦ Βαπτίσματος. Ἡ προετοιμασία συνίστατο πρῶτον, σέ προφορική διδασκαλία τῶν ὅσων ἡ Ἐκκλησία πίστευε γιά τόν Θεό, τόν Χριστό, τό Ἅγιο Πνεῦμα, τή μέλλουσα κρίση κ.λπ., δηλαδή στή διδασκαλία τῶν δογματικῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως. Δεύτερον, παράλληλα μέ τή διδασκαλία τῶν δογματικῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως, οἱ ὑποψήφιοι γιά τό μυστήριο

τοῦ Βαπτίσματος παροτρύνονταν νά ἐκτελοῦν ἠθικές πράξεις στόν καθημερινό τους βίο, οἱ ὁποῖες ἔπρεπε νά ἦταν σύμφωνες μέ τή χριστιανική διδασκαλία. Οἱ παροτρύνσεις ἄρχιζαν ἀπό τόν τρόπο καί τό εἶδος τῆς εὐπρεποῦς ἐνδυμασίας, τῆς τροφῆς, τῶν ὀρθῶν γενετησίων σχέσεων καί κατέληγαν σέ πράξεις φιλανθρωπίας καί πνευματικῆς καθαρότητος. Ἡ ἠθική διδασκαλία τοῦ Χριστιανισμοῦ ἦταν ἐπομένως ἀναπόσπαστα συνδεδεμένη μέ τή διδασκαλία τῶν δογματικῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως.

Ὁ ὀρισμός τῆς ἐννοίας «κατήχηση» χρῆζει περαιτέρω ἀνάλυσης καί συσχέτισης μέ τόν σκοπό τῆς συνεργασίας αὐτῆς. Ἀπευθύνεται δηλαδή σέ ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι μεταδίδουν ἢ πρόκειται νά μεταδώσουν τό σωτηριῶδες μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ – ὅπως αὐτό ἀφομοιώθηκε καί διαμορφώθηκε σέ ὅ,τι ὀνομάζουμε Ὁρθόδοξη Παράδοση – σέ ἤδη βαπτισμένα μέλη τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ πράξη αὐτή δείχνει ὅτι ὁ ὄρος «κατήχηση» δέν εἶναι δυνατόν νά χρησιμοποιηθεῖ σήμερα μέ τήν ἴδια ἀκριβῶς ἐννοια μέ τήν ὁποία τόν χρησιμοποίησε ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία. Αὐτό διότι, πρῶτον, ἐκείνους πού σήμερα καλούμεθα νά διδάξουμε στά ἐνοριακά κέντρα καί τά κατηχητικά σχολεῖα εἶναι βαπτισμένα μέλη τῆς Ἐκκλησίας καί δεύτερον, σήμε-

ρα άπευθυνόμαστε σέ διάφορες ήλικίες, μεταξύ τών όποιών και σέ παιδιά και έφήβους, ένώ ή άρχαία Έκκλησία άπευθυνόταν άποκλειστικά και μόνο σέ ένήλικους.

Οί έπισημάνσεις πού προηγήθηκαν μάς όδηγοῦν στό άκόλουθο συμπέρασμα: Μέ τόν όρο «κατήχηση» φαίνεται ότι άδυνατοῦμε νά εκφράσουμε πλήρως μία σύγχρονη διαδικασία τής Έκκλησίας μας. Έκείνη δηλαδή τή διαδικασία διά τής όποιας μεταδίδεται τό σωτηριώδες μήνυμα του Έυαγγελίου του Χριστου και τής Έκκλησίας Του σέ όσους και σέ όσες είτε καθόλου δέν τό γνωρίζουν ή τό γνωρίζουν έλλιπώς, αλλά όμως είναι βαπτισμένα μέλη αὐτής τής Έκκλησίας.

Ό όρος «κατήχηση» έπομένως, για νά άνταποκριθεῖ πλήρως μέ βάση τό περιεχόμενό του στή σημερινή άποστολή τής Έκκλησίας, θά μπορούσε νά έννοηθεῖ και ως «χριστιανική παιδεία και άγωγή». Και αὐτό, διότι ή διατύπωση «χριστιανική παιδεία και άγωγή» εκφράζει, κατά τή γνώμη μου, περισσότερο τήν πρόθεση νά εισαγάγουμε τόσο τό παιδί όσο και τόν ένήλικο – μέ τρόπο συστηματικό, διαρκή και χωρίς έξαναγκασμό– στήν πλούσια έμπειρία και ζωή τής Όρθόδοξης χριστιανικής παράδοσης. Η παράδοση αὐτή δέν περικλείει μόνο δόγματα και ήθικά παραγγέλματα, αλλά έντάσσονται σ' αὐτήν και άλλες έμπειρίες και διαστάσεις, όπως μυστηριακές-μυσταγωγικές, βιωματικές, άφηγηματικές, συμβολικές, αισθητικές και κοινωνικές.

Σύγχρονος έλληνας φιλόσοφος, ό Κώστας Άξελός, πολύ εύστοχα αναδεικνύει σέ σχετική του μελέτη τή δυναμική,

πολύπλευρη και πολυδιάστατη σημασία τής έννοιας τής λέξης «παράδοση». Σύμφωνα λοιπόν μέ τόν Κ. Άξελό:

«Η παράδοση περιέχει μία έννοια δυναμική, ζωοδοτεῖ μία σχέση δυνάμεων και ύποκρύπτει τίς άδυναμίες της, είναι μία λήψη και μία άνάληψη, μία άνίχνευση και μία κατάκτηση. Είναι λοιπόν ή παράδοση πολύ μακριά από μία άφηρημένη μετάδοση μιᾶς άφηρημένης διδασκαλίας λιγότερο ή περισσότερο ένωτικής, δηλαδή θρησκευτικής. Μᾶς κυβερνά· κι όταν άκόμα τής γυρίζουμε τήν πλάτη, ποτέ δέν γνωρίζουμε καλά πότε και πώς, από πού και για ποιό λόγο, εκείνη ξεπηδάει και δέν αφήνεται νά ταυτιστεῖ μέ τόν πολιτισμό, καθώς δέν είναι ένας άστερισμός του συνόλου τών πολιτιστικών δραστηριοτήτων και ύποθέσεων.

Η παράδοση έξαντλείται όταν δέν μπαίνει συνεχώς σέ δοκιμασία. Και ή έπανακατάκτηση μιᾶς παράδοσης, ή άναρρίχηση ως τίς πηγές της, δέν μπορεί νά είναι μία άπλη άνάληψη, αλλά στήριζεται στήν παραγωγική άνάληψη. Η παράδοση είναι βέβαια συνδεδεμένη μέ τή μνήμη, αλλά μέ μία μνήμη προβλητική και κατακτητική πού προεκτείνει τό παρελθόν σέ μέλλον... Αὐτό πού όνομάζει κανείς παραδόσεις, αὐτό πού μεταδίδουμε και πού μεταδίδεται μέσα από έμάς, μεταποιεῖ ταυτόχρονα και τά όντα και τά πράγματα και τά πρόσωπα τών όντων και τών πραγμάτων περισσότερο ίσως άκόμα. Οί παραδόσεις είναι δυνάμεις πραγματικές, ζωντανές και τρομερές, φωτεινές και σκοτεινές και οι συνέπειές τους πάνε μακριά, πιό μακριά από ό,τι προβλέπει και θέλει κανείς».

Μέ βάση αυτή τή σημασία τῆς ἔννοιας τῆς παράδοσης, ἡ προτεινόμενη διατύπωση «χριστιανική παιδεία καί ἀγωγή» πρέπει νά ἐννοηθεῖ ὅτι ἐκφράζει πληρέστερα τήν ἀπολύτως νόμιμη καί διακαῆ ἐπιθυμία τῶν ἐντεταλμένων γι' αὐτό τόν σκοπό ἐκκλησιαστικῶν φορέων καί προσώπων νά μὴ σουν καί νά εἰσαγάγουν τοὺς ἐν Χριστῷ παιδαγωγούμενους, κάθε ἡλικίας, στὸν πολὺπλευρο δυναμισμό καί τή ζωτικότητα τῆς Ὁρθόδοξης χριστιανικῆς παράδοσης.

Ἡ «χριστιανική παιδεία καί ἀγωγή» δέν μπορεῖ νά στηριχθεῖ μόνο στή διδασκαλία τῶν δογμάτων τῆς πίστεως καί τῶν ἠθικῶν κανόνων τῆς χριστιανικῆς ζωῆς. Γιά τήν ἐπιτυχή μετάδοση τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος, ἡ Ἐκκλησία, καί εἰδικότερα ἡ χριστιανική παιδεία καί ἀγωγή, πρέπει διαρκῶς νά λαμβάνει σοβαρά ὑπ' ὄψη τῆς τὰ ἐπιτεύγματα ὄλων τῶν ἐπιστημῶν πού ἀσχολοῦνται μέ τήν παιδεία καί τή συμπεριφορά τοῦ ἀνθρώπου (π.χ. φιλοσοφία, ἱστορία, κοινωνιολογία, ψυχολογία, ἀνθρωπολογία, κ.λπ.). Εἰδικότερα, ἡ χριστιανική παιδεία καί ἀγωγή ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τή βοήθεια τῶν πορισμάτων τῶν ἐπιστημῶν, οἱ ὁποῖες ἀσχολοῦνται μέ τήν ἀνάπτυξη τῆς νοητικῆς, συναισθηματικῆς καί κοινωνικῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἀνθρώπων κάθε ἡλικίας. Ἡ συνδρομή τῶν πορισμάτων τῶν ἐπιστημῶν αὐτῶν καί ἡ λελογισμένη χρήση τους ἀπὸ τή χριστιανική ἀγωγή θά συμβάλει στήν καλύτερη ἀνάπτυξη τῆς προσωπικότητας τῶν ὑποκειμένων τῆς ἀγωγῆς μέσα στή «νέα» κοινωνία στήν ὁποία κλήθηκαν νά ζήσουν. Ἡ «νέα» αὐτή κοινωνία εἶναι τό μυστικό σῶμα τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή ἡ Ἐκκλησία.

Τό ὅτι σήμερα τά παιδιά, οἱ ἔφηβοι καί οἱ ἐνήλικοι εἶναι ἤδη μέλη τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς ὁποίους ἡ Ἐκκλησία διὰ τῆς ἀγωγῆς βοηθεῖ νά κατανοήσουν καί νά βιώσουν τίς ἀλήθειες τῆς πίστεως, σημαίνει – ὅπως ἤδη ἐλέχθη – ὅτι ὑπάρχει μιὰ σημαντική διαφοροποίηση σέ σχέση μέ τή διαδικασία τῆς κατήχησης τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Σήμερα δηλαδή πρῶτα τό νήπιο μέ τό βάπτισμα, τό χρίσμα καί τή θεία Μετάληψη γίνεται μέλος τῆς Ἐκκλησίας καί ἔπειτα καλεῖται νά μορφωθεῖ στήν πίστη. Μέ ἄλλα λόγια, ἡ Ἐκκλησία πρῶτα βαπτίζει τά νήπια τῶν χριστιανικῶν οἰκογενειῶν (καί σέ ὀρισμένες περιπτώσεις καί ἐνήλικους) καί ἔπειτα προσδοκᾷ ἀπ' αὐτά, καθὼς ἀναπτύσσονται, νά πιστεύουν στή διδασκαλία Τῆς. Μέ τήν ἔννοια αὐτή ἡ πίστη – φαινομενικά τουλάχιστον – δέν ἀποτελεῖ προϋπόθεση τῆς κλήσης ἀλλά ἐπακόλουθό τῆς. Ἡ πίστη λοιπόν μέ βάση αὐτά τά σύγχρονα κοινωνικοῖστορικά καί πολιτισμικά δεδομένα, μπορεῖ καί πρέπει νά διδασθεῖ στό παιδί, τόν ἔφηβο καί τόν ἐνήλικο. Ὅπως γράφει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός:

«Ἡ μέντοι πίστις διπλῆ ἐστίν. “Ἔστι γάρ πίστις ἐξ ἀκοῆς. Ἀκούοντες γάρ τῶν θείων Γραφῶν πιστεύομεν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Πνεύματος. Αὕτη δὲ τελειοῦται πᾶσι τοῖς νομοθετηθεῖσιν ὑπὸ Χριστοῦ, ἔργῳ πιστεύουσα, εὐσεβοῦσα καί τὰς ἐντολὰς πράττουσα τοῦ ἀνακαινίσαντος ἡμᾶς. Ὁ γὰρ μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας πιστεύων ἢ κοινωνῶν διὰ τῶν ἀτόπων ἔργων τῷ Διαβόλῳ ἄπιστός ἐστίν. “Ἔστι δέ”, “πάλιν πίστις ἐλπίζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλε-

πομένων ἢ ἀδίστακτος καὶ ἀδιάκριτος ἐλπίς τῶν τε ὑπὸ Θεοῦ ἡμῖν ἐπηγγελμένων καὶ τῆς τῶν αἰτήσεων ἡμῶν ἐπιτυχίας. Ἡ μὲν οὖν πρώτη τῆς ἡμετέρας γνώμης ἐστίν, ἡ δὲ δευτέρα τῶν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος».

Ἡ διδασκαλία τῆς πίστεως πραγματοποιεῖται μέσῳ τῆς πιστεύουσας κοινότη-
τας, δηλαδή τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία εὐθύνεται – μαζί μέ τήν οἰκογένεια καί τούς λοιπούς ἐκκλησιαστικούς φορεῖς – νά μορφώσει τόσο τά νέα ὅσο καί τά παλαιά μέλη Τῆς στήν πίστη. Σκοπός δηλαδή τῆς διδασκαλίας (ἢ ἀλλιῶς τῆς κατήχησης) εἶναι ἡ Ἐκκλησία νά μεταδώσει καί νά ἐρμηνεύσει στά παιδιά, τούς ἐφήβους καί τούς ἐνηλίκους τήν πίστη καί τήν ἐμπειρία τῶν μελῶν Τῆς ἀπό τήν ἴδρυσή Τῆς μέχρι σήμερα. Ταυτόχρονα ὅμως ἡ Ἐκκλησία ὀφείλει νά βοηθήσει ὥστε τά παιδιά, οἱ ἔφηβοι καί οἱ ἐνήλικοι νά ὀδηγηθοῦν ἀπό τήν πίστη «ἐξ ἀκοῆς» στό δεύτερο εἶδος τῆς πίστεως, δηλαδή στήν πίστη «τῶν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος». Ἡ, ὅπως πάλι ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός λέγει γι' αὐτό τό εἶδος τῆς πίστεως: «Πίστις δέ ἐστίν ἀπολυπραγμόνητος συγκατάθεσις» (πίστις εἶναι μιά συγκατάθεση χωρίς πολλή ἐξέταση).

Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἀπαίτηση γιά σφαιρική μόρφωση τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου καθίσταται στίς μέρες μας ὄλο καί πιό ἐπιτακτική. Μέσα σ' αὐτές τίς εὐρύτερες κοινωνικοοικονομικές καί πολιτισμικές ἀνακατατάξεις, ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μας – χρησιμοποιώντας τά θετικά στοιχεῖα πού οἱ ἐπιστῆμες τῆς ἀγωγῆς καί συμπεριφορᾶς τοῦ ἀνθρώπου (καί γενικά ὅλες οἱ ἐπιστῆμες)

ἔχουν νά ἐπιδείξουν – ἔχει καί μπορεῖ νά προσφέρει πολλά στούς πιστούς Τῆς καί ιδιαίτερα στούς νέους. Γιά τή δημιουργία προϋποθέσεων ἐξεύρεσης νοήματος γιά τή ζωή – τόσο ἀπαραίτητου γιά κάθε ὑγιῆ ἀνθρώπινη προσωπικότητα – ἡ Ἐκκλησία διά τῆς παιδείας καί ἀγωγῆς Τῆς μπορεῖ καί πρέπει, μεταξύ τῶν ἄλλων, νά τονώσει τήν ἀγάπη καί τήν ἐλπίδα πού ἡ πίστη στόν Τριαδικό Θεό δημιουργεῖ ἀπέναντι στή ζωή, στόν ἴδιο μας τόν ἑαυτό, τό συνάνθρωπο καί σέ ὅλα τά δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ, συμπεριλαμβανομένων καί ὄσων ἔχουν σχέση μέ τήν ὕλική κτίση καί φύση.

Πάντως, δέν πρέπει νά λησμονεῖται ὅτι ἡ χριστιανική ἀγάπη καί ἐλπίδα καλλιεργεῖται καί ἐνισχύεται στήν πράξη μέσα στούς κόλπους τῆς ἐν Χριστῶ πνευματικῆς ζωῆς. Ἐνα πρωτοχριστιανικό κείμενο, ἡ Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολή τοῦ Κλήμεντος ἐπισκόπου Ρώμης, καθορίζει τά ὅρια τῆς πνευματικῆς ζωῆς μέ τρόπο σαφῆ, ἀπλό, κατανοητό καί ἐφαρμόσιμο. Ἴσως ὁ λόγος καί οἱ πράξεις μας ὡς χριστιανῶν θά μπορούσαν νά εἶναι πειστικότεροι σήμερα ἂν λάμβάναμε ὑπ' ὄψη καί ἐφαρμόζαμε τά ὅσα, μεταξύ τῶν ἄλλων, ἀναφέρονται στό ἀνωτέρω κείμενο, σύντομο ἀπόσπασμα τοῦ ὁποίου παραθέτω στή συνέχεια σέ μετάφραση:

«Ἄς καταλάβουμε πόσο κοντά μας εἶναι (ὁ Θεός) καί ὅτι καμμιά ἰδέα καί κανένας μας λογισμός δέν τοῦ ξεφεύγει. Εἶναι σωστό λοιπόν νά μὴ λιποτακτοῦμε ἀπό τό θέλημά του. Ἄς ἐναντιωθοῦμε σέ ἀνθρώπους ἄφρονες καί ἀνοήτους, πού σηκώνουν τό κεφάλι καί καυχῶνται μέ ἀλαζονικά λόγια, παρά στόν Θεό.

Τόν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό, πού τό αἷμα του δόθηκε γιά μᾶς, ἄς ντραποῦμε μέ φόβο, τούς ἄνωτέρους μας ἄς σεβασθοῦμε, τούς πρεσβυτέρους ἄς τιμήσουμε, τούς νέους ἄς τούς μορφώσουμε μέ τή μόρφωση τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ, τίς γυναῖκες μας ἄς τίς κρατήσουμε στόν καλό δρόμο. Ἐάν ἔχουν πάνω τους τό ἀξιαγάπητο ἦθος τῆς ἀγνότητος, ἄς δείχνουν ἀκέραια τήν πραεῖα διάθεσί τους, τήν ἡμερότητα τῆς γλώσσας τους ἄς τή φανερώσουν μέ τή σιωπή, τήν ἀγάπη τους ἄς μή τήν ἀποχαλινώνουν πρός τά

ἐδῶ ἢ πρός τά ἐκεῖ, ἀλλά νά τήν παρέχουν ὁσίως σέ ὄλους ὅσοι φοβοῦνται τόν Θεό. Τά τέκνα μας ἄς μεταλαβαίνουν τήν ἐν Χριστῷ παιδεία. Ἐάν μαθαίνουν πόσο δυνατή εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη μπροστά στόν Θεό, πόσα δικαιώματα ἔχει ἀπό τόν Θεό ἡ ἀγνή ἀγάπη, πόσο ὠραῖος καί μέγας καί σωτήριος γιά ὅσους βιώνουν κατά Θεόν ὁσίως μέ καθαρή διάνοια εἶναι ὁ φόβος Του. Διότι ἐρευνᾷ τά νοήματα καί τίς ἐνθυμήσεις. Ἡ πνοή Του εἶναι μέσα μας καί ὅταν θέλη, μᾶς τήν παίρνει πίσω».

Ἡ ἀναζήτηση τοῦ Θεοῦ ὡς βάση τῆς χριστιανικῆς ζωῆς Β' Ἀνάγνωσμα Ἐσπερινοῦ: Ἱερ. β' 2-12

Μιλτιάδη Κωνσταντίνου

Κοσμήτορος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

Ο ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ εἶναι ἀπό τούς πῶς λαοφιλεῖς ἀγίους γιά τούς χριστιανούς τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ μνήμη του ἐορτάζεται ἀπό τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τήν 26^η Ὀκτωβρίου. Τό Β' ἀπό τά ἀναγνώσματα τοῦ ἔσπερινου τῆς γιορτῆς ἀποτελεῖ περικοπή ἀπό τό βιβλίο τοῦ προφήτη Ἱερεμία (β' 2-12) πού ἀναφέρεται στό παράπονο τοῦ Θεοῦ ἀπό τήν ἐκτεταμένη ἀποστασία τοῦ λαοῦ του καί τήν πτώση του στήν εἰδωλολατρία. Ἡ ἐπιλογή ὀφείλεται προφανῶς στούς ἀγῶνες τοῦ ἀγίου Δημητρίου κατά τῆς εἰδωλολατρίας τῆς ἐποχῆς του.

Τό βιβλίο τοῦ προφήτη Ἱερεμία ἀναφέρεται στή δράση καί στούς λόγους τοῦ ὁμώνυμου προφήτη, ὁ ὁποῖος ἔδρασε στό βασιλεῖο τοῦ Ἰούδα (νότια Παλαιστίνη), κατά τά τέλη τοῦ ζ' καί τίς ἀρχές τοῦ ς' αἰ. π.Χ. Ἀπό ἱερατική οἰκογένεια κλήθηκε στό προφητικό ἀξίωμα τό 627 π.Χ. σέ νεαρή ἡλικία. Ἡ ἐποχή τῆς δράσης του συμπίπτει μέ τήν κατάρρευση τῆς ἡγεμονίας τῶν Ἀσσυρίων καί τήν ἀνάδειξη τῶν Βαβυλωνίων σέ κυρίαρχη δύναμη τῆς Μεσοποταμίας ἀρχικά καί τῆς εὐρύτερης περιοχῆς Συρίας - Παλαιστίνης στή συνέχεια. Ἡ ἐξασθένιση τοῦ ἀσσυριακοῦ ἐλέγχου στήν Παλαιστίνη ἔδωσε στόν βασιλιά Ἰωσία τή δυνατότητα νά ἐπεκτείνει τά ὄρια τοῦ κράτους του πρός τά βόρεια

καί νά προχωρήσει σέ θρησκευτική μεταρρύθμιση γιά τήν ἀποκάθαρση τῆς ἰουδαϊκῆς λατρείας ἀπό τά εἰδωλολατρικά στοιχεῖα.

Πολύ σύντομα ὅμως ἡ ἤττα καί ὁ θάνατος τοῦ Ἰωσία στή Μεγιδδώ (609 π.Χ.) ἀπό τούς Αἰγυπτίους καί ἡ ἤττα στή συνέχεια τῶν Αἰγυπτίων στή Χαρχεμῖς (605 π.Χ.) ἀπό τούς Βαβυλωνίους εἶχαν ὡς συνέπεια νά περιέλθει τό βασίλειο τοῦ Ἰούδα ὑπό βαβυλωνιακό ἔλεγχο. Οἱ προσπάθειες τοῦ βασιλιᾶ Ἰωακείμ γιά ἀνεξαρτησία, πού ὑποδαυλίστηκαν ἀπό τή φιλοαιγυπτιακή παράταξη τῆς Ἱερουσαλήμ, ὄχι μόνο δέν ἀπέδωσαν ἀλλά καί ἔφεραν στή χώρα τήν καταστροφή. Οἱ Βαβυλώνιοι κατέλαβαν τήν Ἱερουσαλήμ καί ὀδήγησαν τόν διάδοχο τοῦ Ἰωακείμ Ἰεχονία καί μέρος τοῦ πληθυσμοῦ στήν αἰχμαλωσία (597 π.Χ.). Ὁ νέος βασιλιάς Σεδεκίας ἀκολούθησε ἀνάλογη μέ τούς προκατόχους του πολιτική μέ ἀποτέλεσμα νά προκαλέσει νέα ἐκστρατεία τῶν Βαβυλωνίων, ὀλοκληρωτική καταστροφή τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰούδα καί τῆς Ἱερουσαλήμ (587-6 π.Χ.) καί νέα αἰχμαλωσία τοῦ λαοῦ. Ὁ Ἱερεμίας παρέμεινε στή χώρα μέχρι τή δολοφονία τοῦ διοικητῆ Γεδάλια πού εἶχαν τοποθετήσει ἐκεῖ οἱ Βαβυλώνιοι καί στή συνέχεια κατέφυγε στήν Αἴγυπτο.

Τά δραματικά γεγονότα τῆς ἐποχῆς

του προφήτη και η ρευστή πολιτική κατάσταση είχαν ως συνέπεια να γίνει ο προφήτης αντιπαθής στους συγχρόνους του, καθώς ήταν υποχρεωμένος να στρέφεται κατά πάντων· κατά των βασιλιάδων για την αλόγιστη πολιτική τους, κατά των ιερέων για την τυπολατρία, την κερδοσκοπία και τον συγκρητισμό τους, κατά των ψευδοπροφητών για τις απατηλές ελπίδες που καλλιεργούσαν στον λαό, κατά των πλουσίων για την καταδυνάστευση των φτωχών και κατά του λαού για την ηθική κατάπτωση και ειδωλολατρία του. Η ζωή του κατέστη διαρκές μαρτύριο με συλλήψεις, επιβουλές κατά της ζωής του, φυλακίσεις, απαγορεύσεις επισκέψεων στον ναό, κάψιμο των έργων του. Όλα αυτά γέμισαν με θλίψη τον προφήτη, επηρέασαν βαθύτατα την ψυχολογία του και έκαναν τον λόγο του να είναι συνυφασμένος με τον θρήνο, ταυτόχρονα όμως ανέδειξαν τον ίδιο σέ μιά από τις πνευματικότερες προσωπικότητες της Π. Διαθήκης, ώστε να μην είναι τυχαίο τό ότι μερικοί σύγχρονοι του Χριστού θεωρούσαν τον Ίησοῦ σαν έναν άλλον Ίερεμία (Ματ ις' 14).

Μεταξύ της αρχαίας ελληνικής μετάφρασης (Ο') και του έβραϊκού κειμένου (Μ) του βιβλίου υπάρχουν σημαντικές διαφορές τόσο στην έκταση, καθώς τό ελληνικό κείμενο είναι κατά 12% (περίπου 2700 λέξεις) συντομότερο του έβραϊκού, όσο και στην κατάταξη των ένοτήτων. Στά κεφ β' - ζ' του έργου περιέχονται λόγοι του Ίερεμία που προέρχονται ως επί τό πολύ από την εποχή πρό της μεταρρύθμισης του Ίωσία (Δ' Βα κγ'). Βασικό θέμα των λόγων αυτών είναι η άπιστία του λαού απέναντι στον Θεό του¹.

Μιλώντας έξ ονόματος του Θεού ο

προφήτης περιγράφει με ιδιαίτερα γλαφυρή και μεταφορική γλώσσα στους άκροατές του τό παράπονο του Θεού από τον λαό του: «*Θυμᾶμαι, λαέ του Ίσραήλ, τή συμπάθεια πού μου ἔδειχνες στά νιάτα σου και τήν αγάπη πού μου χάριζες όταν μέ παντρεύτηκες, ὥστε νά ακολουθεῖς παντοῦ ἐμένα τόν Ἅγιο Θεό του Ίσραήλ, λέει ὁ Κύριος*» (β' 2). Ἀρκετές φορές οί προφήτες χρησιμοποιούν τήν εικόνα του γάμου για νά περιγράψουν τή στενή σχέση του Θεού μέ τόν Ίσραήλ². Ἡ περίοδος των περιπλανήσεων του Ίσραήλ στήν ἔρημο, πρίν εισέλθει στή Χαναάν και παρασυρθεῖ από τά θέληγητρά της, ισχύει ὡς ἡ περίοδος του πρώτου ἔρωτα, ὅπου ὁ Ίσραήλ εἶναι ἀπόλυτα ἀφοσιωμένος στον Θεό, ὁ Θεός ἀποδέχεται τήν ἀφοσίωσή του και εἶναι ἔτοιμος νά ἀντιπαρατεθεῖ μέ ὅποιον ἐπιβουλεύεται τόν ἀγαπημένο του λαό (β' 3).

Τήν ἐκφραστική αὐτή εικόνα θά δανειστεί ἡ χριστιανική ὑμνογραφία, προκειμένου νά περιγράψει τή σχέση του Χριστοῦ (νυμφίου) μέ τήν Ἐκκλησία (νύμφη) του. Ἄν ἤθελε κανεῖς νά ἀναφερθεῖ συνοπτικά στή βασική διαφορά ἀνάμεσα στή χριστιανική πίστη και στίς διάφορες θρησκείες, θά ἔλεγε πώς οί θρησκείες εἶναι προσπάθειες των ἀνθρώπων νά πλησιάσουν τόν Θεό, ἐνῶ ἡ χριστιανική πίστη ἀναφέρεται στήν προσπάθεια του Θεού νά πλησιάσει τόν ἀνθρωπο. Ὅμως ἡ προσπάθεια αὐτή του Θεού προϋποθέτει τήν ἐτοιμότητα του ἀνθρώπου νά ἀνταποκριθεῖ σ' αὐτό τό πλησίασμα. Ἀκριβῶς ὅπως στον γάμο ὑπάρχει κάποιος ὁ ὁποῖος προτείνει τή σύναψη σχέσης παρουσιάζοντας ὅσα ἔχει κάνει ἢ ὅσα μπορεῖ νά κάνει και κάποιος πού ἀποδέχεται τήν πρόταση, ἔτσι και ὁ Θε-

ός προτείνει στον Ἰσραήλ τή σύναψη σχέσης μαζί του παρουσιάζοντας ὅσα ἔκανε καί πρόκειται νά κάνει γι' αὐτόν καί ὁ Ἰσραήλ ἀποδέχεται τήν πρόταση τοῦ Θεοῦ, συνάπτοντας μαζί του τή Διαθήκη. Ἐφ' ὅσον ἡ σχέση βασίζεται ἀκριβῶς σ' αὐτήν τήν ἀποδοχή, ὅταν ὁ ἀποδεχόμενος ἀδιαφορήσει γιά τή σχέση, ἐκεῖνος πού ἔκανε τήν πρόταση διακαίουται νά διαμαρτυρηθεῖ καί νά ζητήσει τόν λόγο.

Στό σημεῖο αὐτό ἐπίσης σκιαγραφεῖται μέ ἰδιαίτερα παραστατικό τρόπο ἡ διαφορά τοῦ βιβλικοῦ Θεοῦ ἀπό τούς ψευτικούς θεούς τοῦ πολιτισμικοῦ περιβάλλοντος τοῦ Ἰσραήλ, πού βρίσκεται στήν ἄμετρη ἀγάπη τοῦ Θεοῦ γιά τό πλάσμα του. Ὁ ἀληθινός Θεός δέν καταγγέλλει, δέν ἐπιρρίπτει ἀμέσως τήν εὐθύνη στόν λαό του, ἀλλά, ἀποδεχόμενος ὅτι οἱ ὄροι τῆς Διαθήκης δεσμεύουν καί τόν ἴδιο, ἐκφράζει τήν ἀνησυχία του μήπως κάποιο δικό του λάθος προκάλεσε τήν ἀπιστία τοῦ λαοῦ του: «*Ποιό σφάλμα θεώρησαν οἱ πρόγονοί σας πώς ἔκανα ἀπέναντί τους, ὥστε νά ἀποστατήσουν ἀπό μένα καί, ἀκολουθώντας τά τιποτένια εἶδωλα, νά γίνουν οἱ ἴδιοι ἕνα τίποτα;*» (β' 5).

Λαός ὁ ὁποῖος χάνει τήν ἰδιοπροσωπία του καταντᾶ τελικά «ἕνα τίποτα» καί γι' αὐτό κανεῖς λαός σέ Ἀνατολή καί Δύση δέν δέχτηκε ποτέ νά ἀλλάξει τούς θεούς του, «*παρ' ὄλο πού ἐκεῖνοι δέν ἦτανε πραγματικοί θεοί*» (β' 10-11). Δίκα καί ὁ Θεός ἐκφράζει τό παράπονό του ὄχι μόνον πρὸς τόν λαό του πού δείχνει νά ἔχει χάσει τήν ἱστορική του μνήμη (β' 6-7), ἀλλά καί πρὸς ὄλους ἐκείνους,

τούς ἱερεῖς, τούς θεολόγους (οἱ ἀντεχόμενοι τοῦ νόμου), τούς ἄρχοντες (οἱ ποιμένες) καί τούς πνευματικούς ἡγέτες (οἱ προφῆται), οἱ ὁποῖοι ὄφειλαν νά τόν καθοδηγήσουν καί ἀντ' αὐτοῦ «*ὀπίσω ἀνωφελοῦς ἐπορεύθησαν*» (β' 8).

Ἡ ἀδιαφορία τοῦ Ἰσραήλ νά ἀναζητήσῃ τόν Θεό ἀποτελεῖ γιά τόν προφήτη τή μόνιμη παθογένεια τῆς θρησκευτικῆς συμπεριφορᾶς τοῦ βιβλικοῦ Ἰσραήλ. Ἀναζήτηση ὅμως τοῦ Θεοῦ σημαίνει ἀναγνώριση τοῦ ρόλου του μέσα στήν Ἱστορία καί ὄχι θεωρητική ἐνασχόληση καί φιλοσοφικός στοχασμός πάνω σέ κάποιες θρησκευτικές ἰδέες καί ἀπόψεις. Συνεπῶς ἡ μελέτη τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ καί ἡ διατήρηση στή μνήμη τῶν θείων ἐνεργειῶν δέν ἀποτελεῖ ἀπλῶς συμβατική θρησκευτική ὑποχρέωση τοῦ Ἰσραήλ, ἀλλά τήν οὐσία τῆς πίστεως του. Ἀναζήτηση τοῦ Θεοῦ σημαίνει ἐρμηνεία τῆς Ἱστορίας μέ βάση τήν πεποίθηση ὅτι ὁ Θεός εἶναι παρών καί ἐνεργεῖ μέσα στόν κόσμο συνεργαζόμενος μέ τούς ἀνθρώπους, δέν μπορεῖ νά εἶναι θρησκευτική ἐκδήλωση (π.χ. συμμετοχή σέ κάποιες λατρευτικές ἐκδηλώσεις), μέσα ἀπό τήν ὁποία ἐπιχειρεῖ κανεῖς νά ἐξευμενίσῃ τόν Θεό προκειμένου νά πετύχει τούς δικούς του ἀτομικούς στόχους. Ἀπό τήν ἀποψη αὐτή τό παράπονο τοῦ Θεοῦ ἀπό τή συμπεριφορά τοῦ λαοῦ του ἀφορᾶ καί στούς σύγχρονους χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι ἀρνοῦνται συχνά νά δοῦν τήν Ἱστορία ὡς τόν χῶρο μέσα ἀπό τόν ὁποῖο ὁ Θεός ὁδηγεῖ τήν ἀνθρωπότητα στή Βασιλεία του καί αὐτοπαγιδεύονται σέ μιά ἀτομική θρησκευτικότητα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ: 1. Στό ἴδιο θέμα ἀναφέρεται καί ὁ προφήτης Ὡσηέ (β' 21-22) καί ἀνάλογη καταγγελία κάνει καί ὁ προφήτης Ἰεζεκιήλ (Ἰεζ ις' κ' κγ'). 2. Πρβλ. Ὡση β' 16' ιγ' 5.

71. Πῶς διασώθηκαν ἀξιόπιστα
τά λόγια τοῦ Ἰησοῦ;

Πρωτ. Κωνσταντίνου Παπαθανασίου
Ἐφημ. Ἰ. Ν. Κοιμ. Θεοτόκου Παλαιῦ Φαλήρου, Ἰ. Μ. Νέας Σμύρνης

Η ΠΟΛΥΠΛΟΚΟΤΗΤΑ τοῦ ζητήματος γιὰ τό πῶς διασώθηκαν ἀξιόπιστα τά λόγια τοῦ Ἰησοῦ (*ipsissima verba Christi*) ὀφείλει νά ἀντιμετωπίζεται μέ ἐπιστημονική σοβαρότητα καί τεκμηρίωση. Ἐπειδή τό ζήτημα ἄπτεται τοῦ εὐρύτερου καί συναφοῦς συνοπτικοῦ προβλήματος, ὁμιλοῦμε γιὰ «γόρδιο δεσμό» τῆς Κ. Διαθήκης. Ὡστόσο, θά προσπαθήσουμε νά θέσουμε κάποιους προβληματισμούς καί νά δώσουμε ὅσο γίνεται εὐσύνοπτες καί ἀκριβεῖς ἀπαντήσεις.

(α) Πῶς διαφυλάχτηκαν τά λόγια τοῦ Ἰησοῦ μετά τήν ἀνάστασή του; Τό χρονικό διάστημα πού μεσολάβησε ἀπό τήν ἀνάσταση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὡς τήν ἐποχή πού γράφτηκαν τά ἱερά Εὐαγγέλια ὀνομάζεται προεσαγγελική περίοδος. Κατά τό διάστημα αὐτό ἡ Ἐκκλησία εἶχε ὡς ἱερή παρακαταθήκη καί ἀνάμνηση τήν ἐμπειρία της γιὰ τόν Χριστό, ἐμπειρία κατ' ἀρχάς προφορική (προφορική παράδοση). Ἐν συνεχείᾳ, ἡ προσπάθεια συλλογῆς τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ καί τῆς πρώτης καταγραφῆς τῶν διαφόρων θαυμάτων, πράξεων καί ἄλλων γεγονότων τοῦ βίου του ἀποτέλεσαν πρώτη μορφή γραπτῆς παραδόσεως. Ἐγγυητής γιὰ τό κῆρος ἀμφοτέρων τῶν παραδόσεων (προφορική καί ἀρχική μορφῆς τῆς γραπτῆς) ἦταν ἡ ζωή καί ἡ συνείδηση τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας,

ἡ συνείδηση δηλαδή τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἀποτέλεσε καθοριστικό παράγοντα διαμόρφωσης τῶν δύο αὐτῶν παραδόσεων.

(β) Ποιός ἦταν ὁ τελικός διαμορφωτής τῆς προεσαγγελικῆς παραδόσεως γιὰ τήν ἐν Χριστῷ ἐμπειρία; Γνωρίζουμε ὅτι ἡ προφορική καί ἡ ἀρχική μορφῆς γραπτῆς παράδοση χρησιμοποιόταν ἀπό τοὺς Ἀποστόλους καί ἀπό τίς κατά τόπους χριστιανικές κοινότητες γιὰ κατηχητικούς καί διδασκικούς σκοπούς, δηλ. στό κήρυγμα, στή λατρεία καί στή διδασχῆ. Διαπιστώνεται ὅτι ἡ ἀποστολική Ἐκκλησία λειτούργησε γιὰ τήν προεσαγγελική παράδοση τῆς ἐν Χριστῷ ἐμπειρίας της ὡς δημιουργός, φύλακας, αὐθεντικός ἐρμηνευτής καί τελικός διαμορφωτής της. Ἐντός τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας λειτούργοῦν καί οἱ ἱεροί Εὐαγγελιστές, πού εὐθύνονται γιὰ τήν ἐπιλογή τῶν λόγων καί τῶν γεγονότων ἐκείνων τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ πού ἀποθησαυρίζουν στά Εὐαγγέλια τους, γιὰ τόν ἐπιδιωκόμενο σκοπό τοῦ καθενός, καθὼς ἐπίσης εὐθύνονται γιὰ τόν τρόπο τῆς παρουσίας καί τῆς προβολῆς τους. Παραμένουν ἐπίσης ἀπόλυτα ἀξιόπιστοι γιὰ τήν ἱστορική ἀλήθεια πού καταγράφουν καί μᾶς παραδίδουν εἰκόνα τῆς εὐαγγελικῆς ἀλήθειας γιὰ τόν Χριστό πού εἶναι ταυτόχρονα εἰκόνα ἱστορίας καί πίστεως.

(γ) Πῶς καὶ ποιός ἔκρινε τὴν ἀξιοπιστία τῶν εὐαγγελικῶν πηγῶν; Οἱ ἱεροὶ συγγραφεῖς τῶν Εὐαγγελίων, πού εἶχαν τὴν ἐγγύηση τοῦ κύρους τῶν ἀνωτέρω παραδόσεων ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὴ συνείδηση τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἦταν σέ θέση νά κρίνουν καὶ νά ἐκτιμήσουν οἱ ἴδιοι τὴν ἀξιοπιστία τῶν πηγῶν πού χρησιμοποίησαν. Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τότε κυκλοφοροῦσαν πολλές καὶ διάφορες γραπτές ἢ προφορικές παραδόσεις γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ· καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς μᾶς διαβεβαιώνει ὅτι ἡ συγγραφή τοῦ Εὐαγγελίου του ἐγινε μετὰ ἀπὸ ἔλεγχο τοῦ πλήθους τῶν παραδόσεων, κρίνοντας τὴν ἀξιοπιστία ἐκείνων πού τελικὰ κατέγραψε ἢ ἐνσωμάτωσε στὸ Εὐαγγέλιό του, καὶ γιὰ χάρι τοῦ διδακτικοῦ του σκοποῦ (Λκ. 1,1-3).

(δ) Ἀπὸ ποῦ προῆλθε τὸ βασικὸ ὑλικὸ τῆς εὐαγγελικῆς παραδόσεως; Τὸ πρῶτο - βασικὸ ὑλικὸ τῆς εὐαγγελικῆς παραδόσεως προῆλθε ἀπὸ τίς προσωπικὲς ἀναμνήσεις τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου, τοὺς ὁποίους ὁ ἴδιος ἐπέλεξε «ἵνα ὧσι μετ' αὐτοῦ καὶ ἵνα ἀποστέλλῃ αὐτοὺς κηρῦσαι καὶ ἔχειν ἐξουσίαν θεραπεύειν τὰς νόσους καὶ ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια» (Μκ. 3,14-15· πρβλ. Λκ. 9,1-2· Πράξ. 1,21-22). Οἱ αὐτόπται καὶ αὐτήκοοι αὐτοὶ μάρτυρες ἔλαβαν ἀπὸ Ἐκεῖνον τὴν ἐντολή μετὰ τὴν ἀνάσταση νά κηρῦξουν ὅσα εἶδαν καὶ ἄκουσαν καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς συναναστροφῆς μαζὶ του (Μτ. 28,19-20· Μκ. 16,15.19· Λκ. 24,43-48· Ἰω. 21,24· Πράξ. 10,37-43). Αὐτὸ ἔπραξαν «οἱ ἀπόστολοι ἐν τοῖς γε-

νομένοις ὑπ' αὐτῶν ἀπομνημονεύμασιν, ἃ καλεῖται εὐαγγέλια» (Ἰουστίνος), ἀφοῦ ἡ προσωπικὴ τους βίωση τῶν γεγονότων αὐτῶν ἐπιβεβαιώθηκε μὲ τίς ἐμφανίσεις τοῦ ἀναστάντος Χριστοῦ σ' αὐτοὺς (Α' Κορ. 15,5-7), ὅποτε ἀποκρυσταλλώθηκε ἡ πίστη τους στὸν Ἰησοῦ.

(ε) Ποιὸς παράγων συνδέεται μὲ τὴν τελικὴ διαμόρφωση καὶ καταγραφή τῆς εὐαγγελικῆς παραδόσεως; Κατὰ τὴν προεὐαγγελικὴ περίοδο ἢ προφορικὴ παράδοση τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας προσαρμόζεται στὸ κήρυγμα τῆς πρὸς νέους ἀκροατές. Ἀρχικὰ ἡ διδασκαλία καὶ τὸ ἔργο τοῦ Χριστοῦ διαδιδόταν ὡς κήρυγμα στὰ ἀραμαϊκά. Ἀργότερα ὡς «εὐαγγέλιο» στὸν ἑλληνορωμαϊκὸ κόσμον σέ Ἰουδαίους καὶ ἐθνικοὺς στὰ ἑλληνικά. Αὐτὸ ὑποχρεώνει νά λάβουμε ὑπ' ὄψην μας τὸν μεταφραστικὸ παράγοντα στή φάση τῆς τελικῆς διαμόρφωσης καὶ καταγραφῆς τῆς εὐαγγελικῆς παραδόσεως. Παράλληλα ἀναπτύχθηκε ἐπὶ τὸ θεολογικότερο, μὲ ἀποτέλεσμα τίς εὐχαριστιακὲς ὁμολογίες καὶ τὰ βαπτιστήρια Σύμβολα.

Γενικότερα, οἱ διαστάσεις τοῦ ζητήματος εἶναι τέτοιες ὅσο -τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν- τοῦ προβλήματος τῶν πηγῶν τῆς Πεντατεύχου στὴν Π.Δ. Ὅσον λοιπὸν ἀφορᾷ στὴν ἱστορικὴ διάσταση τῆς ἐν Χριστῷ ἀποκαλύψεως, ἀναφαίνεται ὁ καθοριστικὸς ρόλος τῶν Ἀποστόλων ὡς τῆς ἀνώτατης πνευματικῆς αὐθεντίας στὶς Ἐκκλησίες πού οἱ ἴδιοι συγκροτοῦσαν, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πού ἐπιστατεῖ, ἐπιβλέπει καὶ διαφυλάττει τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως.

Γιὰ περαιτέρω μελέτη: Χ. Βούλγαρη, «Τὰ στάδια τῆς διαμορφώσεως τῶν Εὐαγγελίων», *Εἰσαγωγή εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην*. Τόμ. Α' (Ἐν Ἀθήναις: χ.έ., 2003), 95-99. R. Brown, «How the First Christian Books Were Written, Preserved, and Collected», *An Introduction to the New Testament* (ABRL· New York: Doubleday, 1997), 5-15.

Κυριακή ΣΤ' Λουκά

«περισσότερος ζηλωτής υπάρχων
τῶν πατρικῶν μου παραδόσεων» (Γαλ. 1,14)

Πρωτ. Γεωργίου Δορμπαράκη
τῆς Ἱ. Μ. Δημητριάδος καὶ Ἀλμυροῦ

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Παῦλος στό συγκεκριμένο ἀνάγνωσμα ὑπεραμύνεται τῆς γνησιότητος τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος του καί τῆς ἀποστολικῆς του ιδιότητος. Καί μεταξύ ἄλλων φέρνει ὡς ἀπόδειξη τῶν ἰσχυρισμῶν του τήν προγενέστερή του ζωή: τούς διωγμούς του κατά τῆς Ἐκκλησίας καί τόν ὑπέρομο ζῆλο του γιά τίς προγονικές του παραδόσεις, περισσότερο ἀπό πολλούς συνομηλίκους του, ἀπό τά ὅποια τόν ἀνέσυρε ὁ Θεός μέ τό νά τόν καλέσει σέ ἀπόστολό του. Ὁ ζῆλος του γιά τίς παραδόσεις τῶν πατέρων του λειτούργησε γι' αὐτόν ἀρνητικά. Οἱ προγονικές παραδόσεις ὑπῆρξαν τό «κακό» παρελθόν του!

1. Σέ ἐποχή σάν τή σημερινή, κατά τήν ὁποία ὁ τονισμός τῶν προγονικῶν παραδόσεων ἀπό πολλούς θεωρεῖται τό πιό ἀξιέπαινο πρᾶγμα, ἡ θέση αὐτή τοῦ ἀποστόλου ἀκούγεται τουλάχιστον παράδοξη. Ἀλλά ὁ ἀπόστολος ἀσφαλῶς ξέρει τί λέει: οἱ παραδόσεις τῶν προγόνων του γιά τίς ὁποῖες ὁμιλεῖ δέν ἦταν ἡ παράδοση τοῦ Θεοῦ – ὅ,τι ὁ Θεός παρέδωσε ὡς ἀποκάλυψή Του στούς Πατριάρχες τοῦ Ἰσραήλ καί στούς Προφῆτες. Ἦταν δικές τους ἀνθρώπινες παραδόσεις, πού ἀλλοίωσαν ὁμως τό ἀποκεκαλυμμένο θέλημα τοῦ Θεοῦ. Αὐτό προκαλεῖ μεγάλο φόβο, ἄν σκεφτεῖ κανεῖς ὅτι ἡ διαπίστωση τοῦ ἀποστόλου ἰσχύει διαχρονικά: νά πι-

στεύεις στόν Θεό, νά ἔχεις ζῆλο καί μάλιστα ὑπερβολικό γιά τά «δίκαια» τοῦ Θεοῦ, καί στό τέλος νά βρίσκεσαι ὑπό τήν κρίση καί τήν ὀργή τοῦ Θεοῦ.

2. Οὔτε λοιπόν οἱ προγονικές παραδόσεις εἶναι πάντοτε ἀληθινές οὔτε καί ὁ ζῆλος γιά τόν Θεό δικαιώνεται πάντοτε ἀπό Ἐκεῖνον. Μέ ἄλλα λόγια δέν εἶναι ὅλες οἱ παγιωμένες συνήθειες τοῦ παρελθόντος ἐξ ὀρισμοῦ ἡ ὄντως παράδοση τοῦ Θεοῦ, ἀλλά ὅταν αὐτές οἱ συνήθειες ἐκφράζουν τήν ἀλήθεια Ἐκεῖνου. Ὅπως τό ἔχει διατυπώσει καί ἀρχαῖος ἐκκλησιαστικός Πατέρας: «Ὁ Χριστός εἶπε: Ἐγώ εἶμαι ἡ ἀλήθεια. Δέν εἶπε: “Ἐγώ εἶμαι ἡ συνήθεια”». Ἄς θυμηθοῦμε τόν ἀγώνα πολλῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, μέ κόστος καί τήν ἴδια τήν ζωή τους ἐνίοτε, νά καταφέρουν νά ἀλλάξουν συνήθειες καί παραδόσεις, οἱ ὁποῖες ὄχι μόνον δέν συμφωνοῦσαν πρὸς τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀλλά καί τό πολεμοῦσαν. Ἀπό τήν ἄλλη, ὁ ζῆλος γιά τόν Θεό ὄχι μόνον δέν δικαιώνεται πάντοτε, ἀλλά συχνά συνιστᾷ ἐκφραση ἁμαρτίας. Πότε; Ὅταν ὁ ζῆλος αὐτός ὑπηρετεῖ τό ψέμα καί τήν πλάνη καί ὄχι τήν ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος θά πεί ἄλλοῦ γιά κάποιους θρησκευόμενους ἀνθρώπους: «Ζῆλον Θεοῦ ἔχουσιν ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν».

3. Ποιά εἶναι ἡ ἀληθινή Παράδοση καί

ποιός ὁ ἐν ἐπιγνώσει ζῆλος; Ἀληθινὴ παράδοση εἶναι αὐτὴ πού διασώζει τὴν ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ καί βιώνεται στό σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὴν Ἐκκλησία. Παράδοση ἀληθινὴ εἶναι ἡ χάρις νά ζοῦμε στήν Ἐκκλησία τόν ἴδιο τόν Χριστό, μέσα ἀπό τὰ μυστήρια καί μέσα ἀπό τὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν Του. Κάθε ἄλλη παράδοση πρέπει νά κρίνεται μέ βάση αὐτό, ὥστε καί ὁ ζῆλος τοῦ ἀνθρώπου νά μὴ παίρνει λανθασμένη πορεία. Ὁ ἐν ἐπιγνώσει ζῆλος γιὰ τόν Θεό κινεῖται στό πλαίσιο αὐτοῦ πού εἶναι ὁ Θεός, στήν ἀγάπη. Ὅπου ἔχουμε ζῆλο πού υπερβαίνει τὴν ἀγάπη σημαίνει ὅτι υπερβαίνεται ὁ Θεός καί τό θέλημά Του· συνεπῶς ὑπηρετοῦνται τὰ πάθη τοῦ ἀνθρώπου καί ὁ διάβολος.

4. Χρειαζεται ιδιαίτερη προσοχή. Διότι ἡ ὑπηρεσία ἄλλων παραδόσεων ἀπό τὴν ἀληθινὴ ἐκκλησιαστικὴ τῆς σχέσης μας μέ τόν Χριστό δέν εἶναι ἄγνωστος τόπος τούς χριστιανούς, ὅπως καί ὁ ζῆλος μας γιὰ τόν Θεό δέν σημαίνει πάντοτε ἐν ἐπιγνώσει ζῆλο. Μιλᾶμε γιὰ τίς παγίδες πού στήνει ὁ διάβολος σέ καλούς γενικά πιστούς, οἱ ὁποῖοι ὁμως μέσα στήν ὁρμὴ τους νά «ὑπερασπιστοῦν» τόν Θεό ξεπερνοῦν τό ἐκκλησιαστικό σῶμα, δρώντας ἀτομικά καί ἔξω ἀπό τὰ ὄργανα τῆς Ἐκκλησίας, συνεπῶς ἐκτός τῆς σωτηρίας πού παρέχει αὐτὴ –δέν ὑπάρχει ἅγιος ἔξω ἀπό τὴν Ἐκκλησία–

ὅπως καί ταράσσονται καί φανατίζονται καθ' ὑπερβολὴν, χωρὶς νά κατανοοῦν ὅτι ὁ φανατισμός καί ἡ ταραχὴ εἶναι τὰ σημάδια τῆς παρουσίας τοῦ Πονηροῦ. «Εἴ τι βλέπεις, εἴ τι ἀκούεις, εἴ τι λογίζῃ, κἂν μικρὸν ταραχθῆς, τῶν δαιμόνων ἐστὶ τοῦτο» (ἅγιος Βαρσανούφιος). Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ ποτέ δέν μπορεῖ νά δικαιωθεῖ ὁποιαδήποτε φανατικὴ συμπεριφορά, ἀφοῦ πέραν τῆς ἐλλείψεως ἀγάπης πού φανερώνει καί συνεπῶς τῆς ἀπουσίας τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ, δείχνει ὀλιγοπιστία ἢ καί ἀπιστία πρὸς τόν Θεό – ὑποσυνείδητα οἱ ἀγωνιζόμενοι γιὰ τὰ «δικία» Του ὑποκαθιστοῦν τόν «ἀδύναμο» Θεό, ὁ Ὅποιος «περιμένει» τούς «δικηγόρους» Του, γιὰ νά Τόν βγάλουν ἀπὸ τὴν «δύσκολη» θέση Του.

Οἱ χριστιανοὶ ζοῦμε στήν Ἐκκλησία. Συνεπῶς (πρέπει νά) ζοῦμε τὴν ἀλήθεια ὡς πίστη καί πράξη. Ὁ ἀπόστολος σήμερα ἔρχεται νά μᾶς προφυλάξει, προσφέροντας ὡς παράδειγμα τό ἀρνητικό παρελθόν του: μὴ γινόμαστε ζηλωτές παραδόσεων πού δέν εἶναι ἡ ἀληθινὴ Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας καί πιό πολύ μὴν περιπίπτουμε σ' ἐκεῖνον τόν ζῆλο γιὰ τόν ὁποῖο ὁ μόνος πού χαίρεται σίγουρα δέν εἶναι ὁ Θεός. «Τῷ πνεύματι ζέοντες», λέει ὁ ἀπόστολος, ἀλλὰ καί «τῷ Κυρίῳ δουλεύοντες». Θερμοὶ δηλαδή στήν πίστη, ἀλλὰ περιεχόμενο τῆς πίστεως αὐτῆς εἶναι ἡ ταπεινὴ ἀγάπη.

Κυριακή Γ' Ματθαίου (Α' Κορ. 4, 9-16)

Ἄρχιμ. Παντελεήμονος Τσορμπατζόγλου
Δρος Θ., Βυζαντινολόγου,
Ἰ. Προϊσταμένου Ἱ. Ν. Ἀγ. Ἀναργύρων Ψυρρή

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Παῦλος στό σημερινό ἀποστολικό ἀνάγνωσμα ἀνακαλεῖ στή μνήμη τῶν ἀναγνωστῶν - παραληπτῶν τῆς ἐπιστολῆς του στήν Κόρινθο τήν πολύ γνώριμη εἰκόνα τοῦ ρωμαϊκοῦ θριάμβου.

Οἱ θριάμβοι, δηλαδή ἡ παρέλαση τῶν ρωμαϊκῶν λεγεῶνων ὅταν ἐπέστρεφαν στή Ρώμη μετά ἀπό νικηφόρες ἐστρατείες σέ μακρινά ἢ σχεδόν, γιά τότε, ἐξωτερικά μέρη, διά μέσου τῆς κεντρικῆς πύλης τῆς Ρώμης καί μέσα ἀπό τίς λιθόστρωτες λεωφόρους τῆς πρωτεύουσας τῆς αὐτοκρατορίας, οἱ ὁποῖες τραντάζονταν ἀπό τό βῆμα τῶν λεγεωναρίων καί τῶν ἀρμάτων τή βοή, ἢ τῶν ἄλλων μεγάλων πόλεων, ἦταν ἐντυπωμένοι μέ τά ἐντονότερα χρώματα στήν κοινή συνείδηση.

Ὁ θριαμβευτής στρατηγός καί οἱ στρατιῶτες, ἀκολουθώντας τίς ἀρχαῖες τελετουργικές ὁδοῦς, ἔχοντας στό πλάι τοῦς ναοῦς-ἀφιερῶματα παλαιότερων θριάμβων, ἔφθαναν μέσα σέ σαλπίσματα καί φανφάρες στήν κεντρική πλατεία, ὅπου ὁ νικητής στρατηγός, ἀκολουθούμενος ἀπό τά λάφυρα καί τοῦς αἰχμαλώτους βασιλεῖς τῶν βαρβάρων, ἀνέβαινε στόν ναό τοῦ Διός στό Καπιτώλιο νά προσφέρει θυσία ντυμένος σάν θεός. Μετά τήν θυσία πού προσέφερε ἐκεῖ, ὁ θριαμβευτής στρατηγός κατευθυνόταν στό ἀμφιθέατρο, ὅπου μέ

ἐπισημότητα γινόταν ἡ ἀνακήρυξη, ἡ «ἀποθέωση» τοῦ νικητῆ, στή συνέχεια ἡ ἐπίδειξη τῶν θησαυρῶν πού ἔφερε στήν πόλη καί τέλος ὁ ἐξευτελισμός καί ἡ διαπόμπευση τῶν πλέον ἐπωνύμων αἰχμαλώτων, τοῦς ὁποῖους στήν συνέχεια, ἀναλόγως μέ τά συμφέροντα τῆς αὐτοκρατορίας, ἢ τοῦς φόνευαν δημοσίως, ἢ τοῦς φυλάκιζαν καί εὕρισκαν ἀργό θάνατο. Σημασία πάντως ἔχει ὅτι οἱ αἰχμάλωτοι ἀποτελοῦσαν προσφιλές θέαμα γιά τόν ρωμαϊκό ὄχλο, ὁ ὁποῖος ἐπιζητοῦσε ἄρτο καί θεάματα συνεχῶς, ἀπαίτηση πού ἱκανοποιοῦσαν οἱ αὐτοκράτορες.

Τήν τελευταία εἰκόνα τῆς πομπῆς καί τοῦ ἐξευτελισμοῦ χρησιμοποιεῖ ὁ ἀποστολος Παῦλος γιά νά παρουσιάσει τήν θέση τῶν ἀποστόλων μέσα στήν μακρά ἱστορία τῆς Θεῆς Οἰκονομίας, ὅταν λέγει: «θέατρον ἐγεννήθημεν». Οἱ ἀπόστολοι εἶναι αὐτοί, οἱ ὁποῖοι κατακλείουν ἱστορικά τήν μακρά πομπή τῶν προφητῶν καί ἀπεσταλμένων τοῦ Θεοῦ καί γι' αὐτό κατέχουν καί τήν τελευταία θέση, τῶν μελλοθανάτων, «ὡς ἐπιθανάτιοι» κατά τή διατύπωση τοῦ Παύλου. Ὅπως τότε οἱ μελλοθανάτοι ἐμφανίζονταν τελευταῖοι καί δέν εἶχαν τίποτα δικό τους, ἐπειδή τοῦς τά πῆρε ὅλα ὁ νικητής ρωμαῖος αὐτοκράτορας, ἔτσι καί οἱ ἀπόστολοι κλείνουν τήν ἱστορική πομπή καί

δεν διαθέτουν τίποτα δικό τους, αφού έχουν παραιτηθεί έκουσίως από κάθε δικαίωμα και χαρά της ζωής για χάρη του Εὐαγγελίου.

Στά μάτια τῶν ἀνθρώπων μπορεί νά φαίνεται ὅτι «οἱ ἐπιθανάτιοι» εὐρίσκονται στήν χειρότερη μοῖρα, δίχως πλοῦτο ἢ ὁμορφιά ἢ φίλους· νάί, λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος, μπορεί νά φαίνεται ὅτι ἔτσι εἴμαστε, ἴσως καί χειρότερα, ἀλλά ἐμεῖς γίναμε φτωχοί γιά νά σᾶς ὑπηρετήσουμε καί νά πλουτήσετε σεῖς· ἐμεῖς ἀφήσαμε τίς ἀνέσεις καί τήν καλοπέραση τῆς ζωῆς γιά νά ταξιθεύσουμε σέ ὅλο τόν κόσμο καί νά κηρύξουμε τό Εὐαγγέλιο· σεῖς μᾶς ἀκοῦτε στήν ἄνεση τοῦ σπιτοῦ σας καί τῆς οἰκογενείας σας, ἀλλά ἐμεῖς χειμῶνα ἢ καλοκαίρι, μέ τό ψῦχος ἢ τόν καύσωνα ὀργώνουμε τόν κόσμο γιά νά φέρουμε τό μήνυμα τῆς σωτηρίας ἐκεῖ πού καλά-καλά πολιτισμένοι ἀνθρώπου πόδι δέν ἔχει πατήσει. Πεινοῦμε καί διψοῦμε· τά ροῦχα μας ἔγιναν κουρέλια ἀπό τίς κακουχίες· σπίτι δέν ἔχουμε· φίλους δέν ἔχουμε, διότι μᾶς ἀντιμετωπίζουν σάν κακοποιούς καί ἐχθρούς τῆς κοινωνίας ἐπειδή διδάσκουμε ἀλήθειες πού σώζουν καί δέν χαϊδεύουν τά αὐτιά. Θεωροῦμαστε σάν τά ἀποβράσματα, «περικαθάρματα», τῆς κοινωνίας καί τά σκουπίδιά της, «περίφημα», ὄχι γιά κανένα προσωπικό λόγο ἢ κακή συμπεριφορά μας, ἀλλά γιατί κηρύττου-

με ἕναν Θεό πού σταυρώθηκε σάν δοῦλος καί ἐπαναστάτης στήν Ἰουδαία καί τελικά ἀναστήθηκε· ἔτσι λοιπόν πορευόμαστε δίχως ὑπόληψη καί τιμῆ ἀνάμεσα στούς «καθώς πρέπει» καί εὐπόληπτους ἀνθρώπους, ἀφοῦ κηρύτουμε «σκάνδαλα» καί «μωρίες».

Δέν ντρέπομαι νά σᾶς τά γράφω ὅλα αὐτά, λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος, γιατί ἐγώ ξέρω τί θυσίες ἔκανα καί τί ὑπέφερα ὅταν ἦρθα καί κήρυξα στήν Κόρινθο (Πράξ. κεφ. 18) καί σεῖς θυμᾶστε καλύτερα ἀπό ἐμένα πῶς ἤσασταν τότε καί πῶς νιώσατε μετά, ὅταν ἔλαμψε τό φῶς τοῦ Χριστοῦ μέσα σας.

Πρέπει λοιπόν νά θυμᾶστε τά παλιά γιά νά πᾶτε μπροστά· πρέπει νά θυμᾶστε ἀπό πού ξεκινήσατε γιά νά φτάσετε κάποτε ἐκεῖ ὅπου θέλετε, στήν σωτηρία. Σᾶς τά γράφω αὐτά σάν πατέρα πού σᾶς γέννησα «ἐν γάρ Χριστῷ Ἰησοῦ» καί σᾶς ἀγαπῶ σάν τά σπλάχνα μου. Σᾶς παρακαλῶ, μέ ὅλη τήν δύναμη τῆς καρδιάς «μιμηταί μου γίνεσθε», δηλ. ὅπως σᾶς κήρυξα τήν Εἰρήνην τοῦ Χριστοῦ, ἔτσι νά ἔχετε εἰρήνη μεταξύ σας καί νά μή διχάζεσθε μέ ιδέες τοῦ τύπου ὅτι εἴσθε μαθητές τοῦ ἐνός ἢ τοῦ ἄλλου ἀποστόλου, ὑπονοώντας ὅτι ἔχουν ἕνα ἄλλο κήρυγμα, ἀλλά ὅλοι εἴμαστε τοῦ Χριστοῦ· δική του εἶναι ἡ Σωτηρία καί τό Ἔλεος δικό του, σέ Αὐτόν ἀνήκουμε πού θυσιάσθηκε γιά ἐμᾶς.

Χριστιανικῶ τῶ τρόπῳ ὁ γέρον Σούπασις Μαχμούτης ὑποβεβαιοῖ

Ἰωακείμ Ἄθ. Παπαγγέλου
Ἀρχαιολόγου

Η ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ τῆς Χαλκιδικῆς δέν εἶχε πολλοὺς μουσουλμάνους κατὰ τοὺς αἰῶνες τῆς ὀθωμανικῆς κυριαρχίας. Ἦσαν ἐγκατεστημένοι κυρίως στήν ἱστορική Καλαμαριά, στήν πεδιάδα τοῦ κάτω ροῦ τοῦ χειμάρρου τοῦ Ἀνθεμοῦντος, στήν πεδινή περιοχή νοτιῶς τῶν λιμνῶν τῆς Βόλβης καί διεσπαρμένοι στά Ζερβοχώρια. Στήν ὑπόλοιπη Χαλκιδική ἡ μουσουλμανική παρουσία περιοριζόταν συνήθως σέ λίγους διοικητικούς καί «ἀστυνομικούς» ὑπαλλήλους.

Τό Πουρνάρι ἦταν χωριό-τσιφλίκι, τό ὁποῖο ὀνομαζόταν καί Ἁγία Παρασκευή, ὄνομα μέ τό ὁποῖο εἶναι γνωστό καί σήμερα. Βρίσκεται στήν χερσόνησο τῆς Χαλκιδικῆς, ὑπάγεται ἀρχαιόθεν στή Μητρόπολη Κασσανδρείας καί τόν 14^{οῦ} αἰῶνα ὀνομαζόταν Νεοχώρι. Πολιτικῶς ὑπάγεται στόν Νομό Θεσσαλονίκης. Βρίσκεται ἀνάμεσα στοὺς Ταγαράδες (= βυζαντινή Σαρανταρέα) καί τή γνωστή Μονή τοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου παρά τή Σουρωτή, ὅπου καί ὁ τάφος τοῦ Ἁγίου Παΐσιου.

Στό ἀρχεῖο τῆς Μονῆς Βατοπεδίου, στόν κώδ. 63/72, φυλάσσεται τό ἔγγραφο 30/6.4.1881, μέ τό ὁποῖο οἱ προύχοντες τοῦ χωριοῦ ζήτησαν τή συμπαράσταση καί τῆς Μονῆς γιά τήν σωτηρία νεαρῆς συμπατριώτισσάς τους, τήν ὁποία ἀπήγαγε ὁ «Μπέης τοῦ τιφλικίου».

Παραθέτω σέ ἀκριβῆ μεταγραφή τό κείμενο τῆς ἀνορθόγραφης ἐπιστολῆς καί ἐπισυνάπτω λίγα ἀπαραίτητα σχόλια:

Πανοσιώτατοι Πατέρες!

Διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν γράμματος πιστοποιοῦμεν ὅτι κόρι τις ὀνομαζομένη Αἰκατερίνη Ἰωάννου ὀρφανῆ Μητρὸς ἐρωτεύθη αὐτήν ὁ Βέης τοῦ Τσιφλικίου τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς ὅτη καί αὐτὴ κάτοικος τοῦ αὐτοῦ χωριοῦ, καί τὴν ἤρπασεν ὅπως λάβη αὐτήν ὡς σύζυγον μαθόντες λοιπὸν οἱ κάτοικοι τὸ συμβὰν αὐτῶ ἔτρεξαν παρ' εὐθῆς καί ἐλευθέρωσαν τὴν Νέαν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ ἀγαρινοῦ καί τὸν Δεκατὴν τῆς ὑμετέρας θρησκείας, τὸν δὲ Πατέρα τῆς κόρης εὐρομεν μέ ὀλίγας ἡμέρας εἰς πηγάδιον ἐρημένον καί ἐμάθαμεν ὅτι τὸν ἔριψεν ὁ Μπέης διὰ νὰ εἶναι ἐλεύθερος πρὸς τὴν Νέαν ἢ νέα διατελεῖ ἐν ὥρα γάμου καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀρπαγῆντης καί ἐπιδῆ στερεῖται τὸν ἀναγγαῖον τῆς διὰ προῖκα καί μάλιστα ἡμεῖς εὐρομεν νέον τινὰ καί θέλωμεν νυμφεύσωμεν αὐτὴν μετ' αὐτοῦ καί ἐπιδῆ εἶναι καί αὐτὸς πτοχῶς καί εἶναι ἀνάγκη διὰ νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ τσιφλικιον καί οἱ δύο ἐπιδῆ ὁ Βέης φοβερῖζει νὰ τοὺς φονεύσῃ διὰ τοῦτο λοιπὸν καί ἡμεῖς προστρέχομεν ἔλεως τῶν ὑμετέρων Πανοσιωτάτων ὅπως συνδράμεται τὸν ἐπιφέροντα τὸ παρόν μας Δημήτριον Αὐγερινοῦ διὰ νὰ

ἐλευθερωθῆ ἡ Νέα ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ ἀγαρινοῦ τούτου καὶ οὕτως θέλεται ἔχει τὸν μισθόνσας παρὰ τοῦ Ἑλεήμονος καὶ Πολοιευσπλάχνου Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἡμεῖς δὲ θέλωμεν εὐγνωμονῆ διὰ τὴν γενεάν σας συνδρομῆν καὶ ἐντὸ νῦν καὶ ἐντὸ μέλοντι αἰῶναι καὶ διατελοῦμεν τῶν ὑμετέρων Πανοσιοτάτων Πιστοπροσκυνη καὶ ἀσπαζόμεθάσας τὴν Ἁγίαν σας δεξιάν

Πορνάρ Τσηφλήκη

Ἐπαρχία Κασσανδρίας τῆ 6 Ἀπριλίου 1881

ἄγοραστὸς μοχτάρης βεβεῖ (τ. σφρ.)

χριστιανικὸν τὸν τρόπον γέρον Σούπασις οἰποβεβεῖ μαχμούτης το Ἄνοθεν (τ. σφρ.)

Ἐπίτροπος Τοῦ Ἁγίου Κασσανδρῆας παπα Δημήτρης ὑποβεβαιούμεν

Σχόλια

– Τό χωριό τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς εἶναι μεικτό χωριό, ἀποτελούμενο ἀπὸ ἐντόπιες καὶ προσφυγικὲς οἰκογένειες.

– Αἰκατερίνη Ἰωάννου: Τό ἐπίθετο «Ἰωάννου» ὑπάρχει στήν Ἁγία Παρασκευή καὶ ἡ οἰκογένεια Ἰωάννου εἶναι ἐντόπια.

– ὁ Δεκατῆς τῆς ἡμετέρας θρησκείας: δυσνόητη φράση.

– Δημήτριος Αὐγερινοῦ: ἐπίθετο «Αὐγερινοῦ» ὑπῆρχε στήν Ἁγία Παρασκευή μέχρι πρό ὀλίγων ἐτῶν καὶ ἀφοροῦσε ἐντόπια οἰκογένεια.

– Ἀγοραστὸς Μουχτάρης: ἦταν ὁ Πρόεδρος τῆς Κοινότητος, ὁ ὁποῖος κρατοῦσε καὶ τὴν σφραγίδα τῆς. Τό βαπτιστικό ὄνομα «Ἀγοραστὸς» συνηθίζεται στοὺς ἐντοπίους τῆς Χαλκιδικῆς.

– γέρων Σούπασης Μαχμούτης: ὁ Σούπασης ἀσκοῦσε ἀστυνομικά καθήκοντα. Εἶναι ἀξιοσημείωτη ἡ στάση τοῦ Μαχμούτη, ὁ ὁποῖος συντάχθηκε μέ τούς χωρικούς στήν ἔριδά τους μέ τόν Μπέη. Προέβλεπε ταραχές ἢ ἀπλῶς δέν ἐνέκρινε τὴ συμπεριφορά τοῦ Μπέη; Ἡ προσυπογραφή τῆς ἐπιστολῆς, καὶ μάλιστα «χριστιανικῶ τῶ τρόπῳ», τί νά σημαίνει;

– Ὑπάρχει ἀνάμνηση τοῦ γεγονότος; Ἡ προφορική παράδοση τοῦ χωριοῦ διατηρεῖ ψήγματα ἀπὸ τὴν περιπέτεια τῆς κόρης καὶ συνδέει τό γεγονός μέ τό «Ἁγίασμα», τό ὁποῖο βρίσκεται ἀνατολικῶς τοῦ χωριοῦ. Τό ὄνομά τῆς, Αἰκατερίνη, ἔχει λησμονηθῆ καὶ ἀναφέρεται μόνον μέ τό πατρώνυμο ὡς «κόρη τοῦ Γιάννη».

– Εὐκαιριακῶς ἐπισημαίνω ὅτι στήν πλαγιά νοτιοδυτικῶς τοῦ Ἁγιάσματος, τό τοπωνύμιο εἶναι «Παλιομονάστηρο» καὶ συνάντησα ἐκεῖ λίγη ἐφυσλωμένη κεραμική 14^{ου} αἰῶνος. Στήν εὐρεία περιοχὴ ἀναζητεῖται ἡ Μονή «τῆς Θεοτόκου τῆς Κεχαριτωμένης», τὴν ὁποία ἄρχισε νά κτίζει περί τό 1304 ὁ θεσσαλονικεὺς ζωγράφος «κῦρ Μιχαῆλ ὁ Προελεύσις».

• Εὐχαριστῶ θερμῶς: τόν ἡγούμενο τῆς Μονῆς Βατοπεδίου γέροντα Ἐφραῖμ, γιὰ τὴν ἄνεση πού μοῦ παρέχει στήν ἔρευνα τοῦ ἀρχείου τῆς Μονῆς, καὶ τόν ἐφημέριό τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς π. Σωτήριο Τριανταφύλλου, γιὰ τὴν ξενάγηση καὶ τὴν πολύτιμη βοήθειά του στήν προσέγγιση τῆς τοπικῆς παραδόσεως.

Διάκριση πνευμάτων

π. Βαρνάβα Λαμπροπούλου

ΚΑΠΟΤΕ ό κτηματίας Νικόλαος Μοτοβίλωφ, γνωστός από τήν συζήτηση πού έκανε μέ τόν άγιο Σεραφεΐμ του Σάρωφ σχετικά μέ τήν απόκτηση του άγίου Πνεύματος, ρώτησε τόν άγιο: «Μπάτουςκα, ύπάρχει άλήθεια ό διάβολος;» «Τί σās μαθαΐνουν στά πανεπιστήμιά σας;», άπάντησε λίγο εΐρωνικά ό στάρετς. «Καΐ βέβαια ύπάρχει ό διάβολος». «Καΐ πώς μπορεί νά κάνει κακό σέ μένα, πού έξομολογοϋμαι καΐ κοινωνώ τακτικά;» Ξαναρώτησε ό Μοτοβίλωφ. «Πάψτε!» φώναξε ό στάρετς μέ ένα εΐδος φρίκης. «Μήν τόν ύποτιμάτε. Δέν ξέρετε τή δύναμή του. Ό πιό έλάχιστος από τούς δαΐμονες θά μπορούσε νά καταστρέψει τήν γή, αν ή Θεΐα Χάρη δέν έκανε αδύναμο αυτό τους τό μΐσος εναντίον της δημιουργΐας του Θεου»¹.

Προφανώς ό άγιος Σεραφεΐμ δέν άμφισβητούσε ότι ή τακτική μετοχή μας στά Μυστήρια της Έκκλησίας έπρεπε νά μās εξασφαλΐζει «άποτροπήν πάσης ένεργείας διαβολικής». Λέμε «έπρεπε», διότι ή μετοχή μας στά Μυστήρια δέν λειτουργεί μαγικῶ τῶ τρόπῳ, αλλά απαιτούνται προϋποθέσεις. Προϋποθέσεις πρώτα γΐα τούς ΐερουργοϋντες καΐ έπειτα γΐα τούς μεταλαμβάνοντες. Τήν άπουσία τῶν πιό βασικῶν προϋποθέσεων τήν καταγγέλλει εϋστοχα ό μακαριστός Olivier Clément, ό όποΐος άφοϋ έζησε τήν «άφυδάτωση»

του δυτικού Χριστιανισμού άρχισε νά γεύεται παρόμοιες «ξηρασίες» καΐ στήν Όρθοδοξΐα της Εϋρώπης. Γι' αυτό ή καταγγελΐα του έχει βάρος.

«Γιατί ή Έκκλησία μας», αναρωτιέται ό Clément, «αντί νά άξιοποιεί σωστά τόν λειτουργικό της πλοϋτο, τόν άφήνει νά γίνεται ένα τελετουργικό νανούρισμα, συγκινητικό μέν στόν αρχαΐσμό του, αλλά δίχως ένδεχόμενο συνειδητῆς συμμετοχῆς, πνευματικῆς ώρίμανσης καΐ μεταμόρφωσης; Γιατί ή Έκκλησία μας νά καταντάει νά φτιάχνει ανθρώπους πού παιδιαρίζουν καΐ νά μή γεννάει τούς δικούς της άνδρες εις μέτρον ήλικΐας του πληρώματος του Χριστου, πού θά έπωμισθοϋν τήν μεγάλη περιπέτεια της άφιέρωσης στά βαθέα της ζωῆς; Μετά από αυτά, πού θά βρεθῆ ό άληθινός ποιμένας; Καΐ πώς νά μήν καταντήσει ό ποιμένας ένας λαχανιασμένος προφήτης, πού έγκαταλείπεται τελικά στά πνεύματα, αντί νά τά διακρίνει;»².

Έστω κι αν αυτά έγραφε ό Clément πριν από 40 χρόνια, λέει άλήθειες πού δέν έχουν πάψει νά ισχύουν. Σήμερα, από «λαχανιασμένους προφήτες» ... εΐναι γεμάτος ό τόπος! Όσον άφορα δέ στή διάκριση τῶν πνευμάτων, ΐσως δέν εΐναι λίγες οι φορές, πού άκούσαμε έξομολογήσεις του τύπου: «Ήν ό πατήρ τάδε, αντί νά μέ “πεθάνει” στους έξορ-

κισμούς, μέ είχε στείλει νωρίτερα στον γιατρό, θά είχα ταλαιπωρηθεί λιγότερο»!... "Ας θυμηθοῦμε ὅτι οἱ πῖο φοβεροί ἐξορκισμοί διαβάστηκαν σέ ὄλους μας λίγο πρῖν βαπτιστοῦμε. Τό ἄν οἱ βαπτισμένοι χριστιανοί μας πῆραν ἢ πρόκειται νά πάρουν ποτέ χαμπάρι τί ἔγινε τήν ἡμέρα τῆς βάπτισής τους στή ζωή τους, εἶναι μιά πολύ πονεμένη ἱστορία. Σίγουρα ὁμως ἔπρεπε νά εἶναι ἡ βάση τοῦ κατηχητικοῦ μας ἔργου.

Στούς ἐξορκισμούς τοῦ Βαπτίσματος, τό πρῶτο δαιμόνιο πού «ἐξελαύνεται» εἶναι τό πνεῦμα τῆς πλάνης καί ἔπειτα τά πνεύματα τῆς εἰδωλολατρίας καί πάσης πλεονεξίας, καθώς καί τά πνεύματα τοῦ ψεύδους καί πάσης ἀκαθαρσίας. Ἡ δαιμονική κατοχή δέν ἐκδηλώνεται μόνο σάν κακοδοξία, ἀλλά καί σάν κακοπραξία. Σ' αὐτό πού ἔχει λεχθεῖ, ὅτι ἡ μεγαλύτερη ἐπιτυχία τοῦ διαβόλου εἶναι νά πείθει τόν ἄνθρωπο ὅτι δέν ὑπάρχει, ἔπρεπε νά προστεθεῖ ὅτι μιά ἐξ ἴσου ἐπιτυχημένη παραπλάνηση τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τόν διάβολο εἶναι ἡ πίστη ὅτι δαιμονόπληκτος εἶναι μόνον αὐτός πού κυλιέται στή γῆ βγάζοντας ἀφρούς ἀπό τό στόμα καί τρίζοντας τά δόντια. Δαιμονόπληκτος εἶναι ὁ κάθε ἄνθρωπος, πού ἐκούσια ὑποδουλώθηκε σέ κάποιο πάθος, ὅσο «μικρό» κι ἄν φαίνεται. Γιατί, ὅπως λέει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, «καί τό σπουροῖτι ἔστω κι ἄν δέν ἔχει πιαστεῖ ὀλόκληρο ἀλλά μόνο ἀπό τό ποδαράκι του στήν παγίδα πού τοῦ στήσανε, βρῖσκεται ὁμως στήν ἐξουσία ἐκείνου πού ἔστησε τήν παγίδα» (P.G. 62, 633).

Ἄφου λοιπόν ὁ διάβολος ἀποκτᾶ ἐξουσία πάνω στον ἄνθρωπο ὄχι κατά τρόπο μαγικό, ἀλλά μέ τήν ἐλεύθερη συγκατάθεση τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι αὐτονόητο ὅτι καί ἡ ἀπαλλαγή ἀπό τήν ἐπήρεια τῶν δαιμόνων δέν μπορεῖ νά γίνει μέ τρόπο μαγικό. Ἡ περί παθῶν διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας εἶναι τό κατ' ἐξοχήν κεφάλαιο τῆς ὀρθοδόξου ἀνθρωπολογίας, τό ὁποῖο ἀποτελεῖ τήν καλύτερη ἀναίρεση τῆς μαγικῆς ἀντίληψης γιά τήν Ἐκκλησία. Καί εἶναι ἐγκληματικό, ἕναν ἄνθρωπο πού ἔχει δηλητηριαστεῖ ἀπό αὐτή τήν ἀντίληψη, νά τόν ἀφήσουμε νά πιστεύει ὅτι φορώντας ἕνα σταυρό ἢ πίνοντας ἕνα μπουκάλι ἁγιασμό ὅλα θά πᾶνε καλά.

Ὁ Χριστός εἶπε κάποτε στούς Ἑβδομήκοντα: «*Ἐν τούτῳ ΜΗ χαίρετε, ὅτι τά πνεύματα ὑμῖν ὑποτάσσεται· χαίρετε δέ ὅτι τά ὀνόματα ὑμῶν ἐγγράφη ἐν τοῖς οὐρανοῖς*». Αὐτή ἡ ἐγγράφη τῶν ὀνομάτων μας ἐν οὐρανοῖς δέν εἶναι σχῆμα λόγου πού περιγράφει κάποια νεφελώδη ἐσχατολογική ἐλπίδα, ἀλλά ἡ ἐδῶ καί τώρα ἔνταξή μας στό Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας.

Αὐτός εἶναι ὁ πρωταρχικός σκοπός τοῦ ποιμαντικοῦ μας ἔργου. Ὁ Θεός στέλνει σέ μᾶς τόν ἐντός ἢ ἐκτός εἰσαγωγικῶν μαγεμένο, ὄχι γιά νά βρεῖ μιά προσωρινή ἀνακούφιση ἀπό τό ὁποιοδήποτε πρόβλημα του καί μετά νά συνεχίσει τόν ὕπνο τῆς ἀδιαφορίας, ἀλλά γιά νά ἔλθει «εἰς ἑαυτόν» καί νά μάθει νά ἀγωνίζεται μέ συνέπεια γιά νά ἀποκτήσει σταθερή σχέση μέ τόν Χριστό καί τήν Ἐκκλησία Του.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ : 1. Εἰρήνης Γκοραῖνωφ, Ὁ ἅγιος Σεραφεῖμ τοῦ Σάρωφ, ἐκδ. Τήνος, σελ. 216. 2. Olivier Clément, Ἡ Θεολογία μετά τόν «θάνατο τοῦ Θεοῦ», ἐκδ. Ἀθηνᾶ 1973, σσ. 102-103.

Ἡ ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας ΙΔ' Ἡ ἐσχατολογική προοπτική τῆς Ἐκκλησίας

Δημήτρη Μαυρόπουλου

ΤΕΛΕΙΩΝΟΝΤΑΣ τό προηγούμενο ἄρθρο πού ἀναφερόταν στό Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας ὑπογραμμίσαμε ὅτι ὅλα τά μυστήρια ἔχουν ἐσχατολογική προοπτική. Ἡ προοπτική τους εἶναι τό ἔσχατο τέλος. Τίποτα δέν γίνεται γιά τό παρόν, ὅλα γίνονται γιά τό τέλος ἢ μᾶλλον στό περισσότερο μυστήρια αὐτό τό τέλος γίνεται παρόν. Στό βάπτισμα, στό χρίσμα, στή μετάνοια καί κατεξοχήν στή θεία Κοινωνία ζοῦμε τήν παρουσία τῶν ἐσχάτων. Ἄρα τά μυστήρια εἶναι κυρίως μιά μύηση εἰς τό ἔσχατον. Κάθε μυστήριο δηλαδή εἶναι μιά προτύπωση, μιά πρόγευση, ἕνας εἰκονισμός τῆς ἔσχατης πραγματικότητας.

Ἡ διατύπωση αὐτή χρειάζεται μερικέες διευκρινίσεις. Τί ἀκριβῶς ὀνομάζουμε ἔσχατο τέλος; Ἀσφαλῶς γνωρίζουμε ὅτι ἀναφερόμαστε στήν κατάσταση τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, τήν ὁποία ὀνομάζουμε «ζωήν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος», ὅπως ἐξαγγέλλουμε στό Σύμβολο τῆς Πίστεως, καί μάλιστα ὡς ἐπακόλουθο τῆς προσδοκίας τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν. Προηγούμενως ἔχουμε ἐπισημάνει στό ἴδιο Σύμβολο ὅτι ἀναμένουμε τή δεύτερη παρουσία τοῦ Χριστοῦ («καί πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζώντας καί νεκρούς»). Ἐπομένως ἔσχατο τέλος κατ' ἀρχήν ὀνομάζουμε ὅ,τι θά προκύψει μετὰ ἀπό τή δεύτερη παρουσία τοῦ

Χριστοῦ καί τήν ἐγκαθίδρυση μιᾶς ἀτελείου Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, πολῖτες τῆς ὁποίας θά εἶναι οἱ δίκαιοι καί ἀγαθοί πιστοί. Παράλληλα, ἀντιλαμβανόμαστε αὐτή τή Βασιλεία χωρίς φθορά, θάνατο καί ἁμαρτία.

Πράγματι, μιά τέτοια ἀντίληψη ὑπῆρχε στήν πρώτη Ἐκκλησία, ἴσως νά ὑπάρχει καί στήν ἀντίληψη πολλῶν πιστῶν ὡς σήμερα. Ἄς θυμηθοῦμε ὅτι κατά τούς πρώτους ἀποστολικούς χρόνους κυριαρχοῦσε ἡ ἀντίληψη ὅτι οἱ περισσότεροι πιστοί δέν θά γνωρίσουν βιολογικό θάνατο γιατί θά τοῦς προλάβει ἡ δεύτερη παρουσία τοῦ Κυρίου. Κυριαρχοῦσε μάλιστα ἡ αἴσθηση τῆς ὁσονούπω ἐλεύσεως τοῦ Κυρίου ἐν δόξῃ, αἴσθηση πού διατυπωνόταν ἀπό τή διακήρυξη «μαρὰν ἄθά» (= ὁ Κύριος ἐγγύς). Εἶναι γνωστή ἄλλωστε ἡ παρέμβαση τοῦ ἀποστόλου Παύλου στους χριστιανούς τῆς Θεσσαλονίκης, γιά νά διευκρινίσει ὅτι μιά τέτοια ἀντίληψη δέν εἶναι ὀρθή, ἀποσαφηνίζοντας μέ τή θεολογία του ὅτι ἡ δεύτερη ἔνδοξη παρουσία τοῦ Κυρίου ἐξαρτᾶται ἀπό τή βούληση τοῦ Θεοῦ. Πρόκειται γιά διευκρίνιση συνεπῆ μέ τόν λόγο τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος, ἀπαντώντας σέ ἐρώτημα τῶν μαθητῶν του («Κύριε, εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἀποκαθιστάνεις τήν βασιλείαν τῷ Ἰσραήλ;», Πράξ. 1 β), ἀποσαφηνίζει ὅτι ἐναπόκειται στή βούληση τοῦ

Πατρός ό χρόνος (καί ό τρόπος) τής τελικής άποκαταστάσεως.

Στίς άρχές του 2^{ου} αιώνα έμφανίζεται ουσιώδης διαφοροποίηση που όφείλεται στή θεολογία του Δ' Εύαγγελίου. Ό εύαγγελιστής Ίωάννης αναπτύσσει τίς συνέπειες τής δυναμικής παρουσίας του Άγίου Πνεύματος, τό όποιο μέ τίς ενέργειές του συνδέει τήν ιστορία μέ τή θεία Βασιλεία, φωτίζοντας τήν πρώτη άπό τή δεύτερη καί συνδέοντας έκαστο πιστό μέ τόν Χριστό ώστε μέ τήν έγχρίστωση νά πραγματοποιηθεϊ ή θεία υίοθεσία: νά γίνουμε υιοί του Ίδιου Πατέρα που εϊναι Πατέρας του Ίησου Χριστου. Οι «έσχατοι καιροί» ή ό «έσχατος καιρός», που σήμαινε στή θεολογία των Προφητων τή σωτηρία που ένήργησε ό Υϊός καί Λόγος του Θεου (μέ τήν ενανθρώπηση, τόν Σταυρό, τήν Άνάσταση καί τήν Άνάληψη), τώρα, μέ τήν παρουσία του Άγίου Πνεύματος, σημαίνει τήν είσοδο τής μέλλουσας Βασιλείας στο παρόν τής Εκκλησίας, υπό τήν Ιωάννεια έκφραση «ή έσχάτη ήμέρα» (βλ. Ίωάν. 6,39 κ.έ.). Μέ τήν ανάπτυξη του έργου του Άγίου Πνεύματος, που εισάγει ό Ίωάννης, τό έσχατολογικό γεγονός τής Εκκλησίας γίνεται επίκαιρη πραγματικότητα. Μπορούμε πλέον νά γευθοΰμε τήν παρουσία τής θείας Βασιλείας ως παρούσης, κατάσταση που τήν ονομάζουμε αγιότητα. Κατ' έξοχήν «τόπος» όπου ψηλαφείται αυτή ή πραγματικότητα εϊναι ή θ. Λειτουργία, καί μάλιστα τό κέντρο τής θ. Λειτουργίας που ονομάζουμε θεία Εύχαριστία, όπου χάρη στήν παρουσία καί τή δράση του Άγίου Πνεύματος, πραγματοποιείται ή δεύτερη παρουσία του Χριστου καί συντελεϊται ή κοινωνία

μαζί του. Γι' αυτό καί ό χρόνος τής θείας Λειτουργίας ονομάζεται «ιερή όγδοάς».

Έχει ενδιαφέρον νά παρατηρήσουμε πώς, χάρη ή έξ αιτίας τής θεολογίας του Κατά Ίωάννην εύαγγελίου, άρχισε νά αλλάζει σιγά σιγά ή διάταξη των πιστων μέσα στον λειτουργικό χώρο. Ένω στήν αρχή ό λαός των πιστων ήταν συναγμένος σέ κυκλικό σχήμα μέ επικεφαλής του κύκλου τόν επίσκοπο, συνθήκη που διασώζεται στο τυπικό τής λειτουργίας του Άγίου Ίακώβου, άπό κάποια στιγμή καί μετά άρχίζει νά έμφανίζεται τό σχήμα ενός άξονα άπό τή Δύση προς τήν Άνατολή, μέ επικεφαλής πάλι τόν επίσκοπο ως μπροστάρη πορείας προς τή θεία Βασιλεία. Τώρα ό λαός του Θεου πορεύεται προς τό μυστήριο τής σωτηρίας, ενεργώντας συγχρόνως για νά φέρει τόν Χριστό σέ κοινωνία μέ τόν λαό του καί μαζί μέ τόν Χριστό νά πραγματοποιηθεϊ ή θεία υίοθεσία. Συμπαραστάτης του λαου σ' αυτή τήν πορεία εϊναι τό Άγιο Πνεΰμα. Στά τέλη του 2^{ου} αι. μάλιστα έχει διαμορφωθεϊ ή «επίκληση» για τόν άγιασμό των δώρων μας (του άρτου καί του οϊνου) σέ σωμα καί αίμα Χριστου δια τής επενεργείας του Άγίου Πνεύματος, μιά επίκληση που άποτείνεται στον ουράνιο Πατέρα. Ένδιαφέρον εϊναι ότι κατά τήν επίκληση αυτή ζητάμε πρώτα νά έρθει τό Άγιο Πνεΰμα στους πιστους («κατάπεμψον τό Πνεΰμα σου τό Άγιον έφ' ήμās») καί ακολουθως νά ενεργήσει για τή μεταβολή των Δώρων. Αυτό σημαίνει ότι κάθε εύχαριστιακή σύναξη άποτελεϊ καί ενεργεί εντός τής ιστορίας τή Βασιλεία του Θεου, κάνει τήν ιστορία Βασιλεία.

Έχει μεγάλη σημασία νά αντιληφθοΰμε

αυτή τή συνθήκη τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας σύναξης γύρω ἀπό τό τραπέζι τῆς θείας Εὐχαριστίας, ὥστε νά ἐνεργοῦμε ὡς πολῖτες μιᾶς παρούσας ἀλλά καί ἀναμενόμενης πολιτείας. Ἡ ἐπισήμανση τοῦ Χριστοῦ ὅτι «ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ γὰρ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ» (Ἰωάν. 6,54), σέ συνδυασμό μέ τή δήλωση ὅτι «ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται, ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν» (Ἰωάν. 5,24), σχετικοποιεῖ τὸν πρόσκαιρο (βιολογικό) θάνατο ἐκάστου πιστοῦ, τοποθετώντας τὸν ὡς ἐπεισόδιο ἢ σταθμὸ μιᾶς συνεχιζόμενης, μετὰ ἀπὸ τὴν μεταμόρφωση πού ἔχει ἐπέλθει κατὰ τὴν βάπτισμα, ἀπερίσταλτης ζωῆς ἐν Χριστῷ.

Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐνότητα ἐνθάδε καὶ ἐπέκεινα καλοῦμαστε νά βιώσουμε σέ κάθε θεία Λειτουργία, εἴτε ὡς πρόθεση, εἴτε ὡς πρόγευση, εἴτε ὡς ἀρραβῶνα, εἴτε –γιατί ὄχι;– ὡς πραγματικότητα. Παρελθόν, παρόν καὶ μέλλον συντέμνονται, καὶ ἀναδύεται ὁ καινὸς ἄνθρωπος, τὸ τέκνον τῆς ἀγιότητος. Μέ τό τέλος κάθε θείας Λειτουργίας συντελεῖται τό τέλος τῆς ἀγιότητος, εἴτε τό ξέρουμε εἴτε δέν τό ξέρουμε. Δέν πρόκειται γιὰ γνωστική διαδικασία, ἀλλὰ γιὰ μυστική δυναμική, γιὰ ἀγιασμό κατὰ χάριν. Μπορεῖ μέ τὴ βιωτὴ μας νά σκοτεινιάσουμε τό φῶς πού μᾶς περιλούει («εἶδομεν τὸ

φῶς τὸ ἀληθινόν»), ὥστόσο ἡ φωτοχυσία ὡς χάρις μᾶς σφραγίζει. Γι' αὐτό καὶ ξαναεπιχειροῦμε σέ κάθε ἐπόμενη θεία Λειτουργία νά ζήσουμε αὐτὴ τὴ δευτέρα παρουσία τοῦ ἐνδοξοῦ Χριστοῦ καὶ νά κοινωνήσουμε (νά γίνουμε κοινωνοί) μέ αὐτόν. Ἔτσι κι ἀλλιῶς, ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ γίνεται ἀπτή πραγματικότητα, εἴτε τό ἀντιλαμβανόμαστε εἴτε ὄχι.

Πρὸς ἐπιβεβαίωση αὐτῶν, παραπέμπω στὴν ἐντελῶς «παράλογη» γιὰ τὰ λογικά μας δεδομένα διατύπωση τῆς εὐχῆς τῆς ἁγίας Ἀναφορᾶς: «Μεμνημένοι τοίνυν [...] πάντων τῶν ὑπὲρ ἡμῶν γεγενημένων, τοῦ σταυροῦ, τοῦ τάφου, τῆς τριμήρου ἀναστάσεως, τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναβάσεως, τῆς ἐκ δεξιῶν καθέδρας, τῆς δευτέρας καὶ ἐνδόξου πάλιν παρουσίας, τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέρομεν κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα». Ἀπὸ πού ἔρχεται αὐτὴ ἡ «μνήμη» τῆς δευτέρας παρουσίας, ἂν ὄχι ἀπὸ τὴ σύνδεση τῆς ἱστορίας τῆς θείας Οἰκονομίας μέ τὴν ἴδια τὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ;

Τελικὰ πρέπει νά δεχτοῦμε ὅτι ἡ ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας ἀνάγεται στό μέλλον, ἢ μᾶλλον ἔρχεται ἀπὸ τό μέλλον. Ἀλλά καὶ ἡ ταυτότητα ἐκάστου πιστοῦ πρέπει νά λαμβάνεται ἀπὸ τό μέλλον, ὥστε νά μποροῦμε νά προσδιορίζουμε τὸν ἄλλον ὄχι ἀπὸ αὐτό πού ἦταν ἢ ἀπὸ αὐτό πού εἶναι, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτό πού θά εἶναι στὴ θεία Βασιλεία, ὅπως σφραγίστηκε κατὰ τὴν βάπτισμα του: ἕνα ἅγιο τέκνον τοῦ Θεοῦ.

Ὁ χαρισματικός λόγος
τοῦ Ἰωάννη τῆς ΒροντῆςΣταύρου Γ. Γουλούλη
Δρος βυζαντινῆς τέχνης

Κσὶ Σεπτεμβρίου: Μετάστασις Ἰωάννου τοῦ εὐαγγελιστῆ (Συναξάριον Ἐκκλησίας Κων/πόλεως, ἔκδ. Η. Delehaye, 79-81). Ἡ Μαΐου ἐορτάζεται ἡ σύναξις στό ἑβδομον τῆς Κωνσταντινουπόλεως (ΣΕΚ, 664-664). Πῶς ὅμως ὀνομάστηκε «ὁ Θεολόγος»; Τό ἔδειξε πολύ νέος.

Ὁ Ἰωάννης, ἡγαπημένος μαθητής τοῦ Χριστοῦ, εἶχε τόν σεβασμό ὅλων τῶν Συμμαθητῶν σέ σημεῖο πού ἀπό παρεξήγησι νόμισαν ὅτι δέν πεθαίνει (Ἰω. 21.20-23). Τούς εἶχε δεῖξει τήν ἀξία του. Δέν ἦταν ὁ πρῶτος πού προσήλθε ὡς μαθητής στόν Χριστό, ὑπῆρξε ὅμως ἐπιλεγμένος κήρυκας τοῦ θείου Λόγου. Πρῶτος κλητός ἦταν ὁ Ἀνδρέας (Ἰω. 1.35-41) καί δεύτερος ὁ ἀδελφός του Σίμων/Πέτρος. Στούς Συνοπτικούς (Μκ. 1.16-20, Μτ. 4.21-22, Λκ. 5.1-11) ἀναφέρεται ὅτι ἀρχικῶς ἐπελέγησαν οἱ ἀδελφοί Σίμων καί Ἀνδρέας, καί μετά οἱ γιοί τοῦ Ζεβεδαίου Ἰάκωβος καί Ἰωάννης. Ψαράδες ὅλοι, ὁ Χριστός τούς ἐντόπισε στό ἔργο τους στή λίμνη Γενησαρέτ, προτείνοντας νά γίνουν ἀλιεῖς ἀνθρώπων (Μτ. 4.18-19. Μκ. 1.16-17). Ὁ Ἰωάννης ἦταν γιά τήν ἐποχή πλουσιόπαιδο, εἶχαν στό ψαράδικό τους καί ἐργάτες (μισθωτούς, Μκ. 1.20), ἀλλά αὐτός νέος καί ἀγνός ἀκολούθησε κάτι ἀνώτερο, διδάσκαλο γιά πνευματικό πλοῦτο.

Στή συνέχεια ὑπῆρξε ἐκ τῶν τριῶν πού

εἶχαν ἐπιτελικό ρόλο, προσλαμβάνοντας μυητικό ὄνομα (Ἀπό τούς ὑπόλοιπους Μαθητές κι ἂν εἶχαν τέτοιο, δέν ἐνδιαφέρει τούς εὐαγγελιστές. Μερικοί δέν ἦταν ἀπόλυτα σταθεροί καί μιά φορά λίγο ἔλειψε νά φύγουν σκανδαλισμένοι ἀπό ὅσα ἄκουγαν, βλ. Ἰω. 6.60-71). Κατά τό χ. Μκ. 3.16-17: «Καί ἐπέθηκεν ὄνομα Σίμωνι Πέτρον», βράχο τῆς πίστεως. Ἀκολουθοῦν, δεύτερος ὁ Ἰάκωβος μέ τόν ἀδελφό του Ἰωάννη, τρίτο στή σειρά, οἱ ὁποῖοι ἔλαβαν τό ὄνομα «Βοανεργές ὃ ἐστίν υἱοὶ βροντῆς», ἄρα βροντές, βροντεροί (ὁ Ἀνδρέας ἀπό πρωτόκλητος ἀναφέρεται τέταρτος). Ὁ κατάλογος εἶναι ἐπίσημος, διότι ὁ Ἰησοῦς τότε ἐγκαινίασε τόν ἐπικρατήσαντα τίτλο τοῦ Ἀποστόλου (Μκ. 3.13-19): «ἀναβαίνει εἰς τὸ ὄρος, καί προσκαλεῖται οὓς ἤθελεν αὐτὸς καί ἐποίησεν δώδεκα οὓς καί Ἀποστόλους ὀνόμασεν» προικισμένους «κηρύσσειν», «θεραπεύειν» καί «ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια». (Πρβλ. Μτ. 10.1 κ.έ.: Πέτρος, Ἀνδρέας, Ἰάκωβος, Ἰωάννης). Στό ὄρος ἤδη εἶχε γίνει τό πρῶτο κήρυγμα μέ τούς Μακαρισμούς (Μτ. 5.1 κ.έ.), Πρβλ. Λκ. 6.12 κ.έ., ὅπου ἐκλογή μαθητῶν (Πέτρος, Ἀνδρέας, Ἰάκωβος, Ἰωάννης).

Οἱ τρεῖς εἶναι ἐπικεφαλῆς. Ἀνεβαίνουν στό ὄρος τῆς Μεταμορφώσεως (Συνοπτικοί: Μτ. 17.1: Πέτρος, Ἰάκω-

βος καὶ Ἰωάννης, ὁμοίως *Μκ. 9.2* καὶ *Λκ. 9.28*) ἢ τὸν ἀκολουθοῦν σέ κρίσιμες στιγμές στή Γεθσημανῆ [*Μτ. 26.37* (Πέτρος, δύο υἱοὶ Ζεβεδαίου), *Μκ. 14.33* (Πέτρος, Ἰάκωβος, Ἰωάννης)]. Προσφέρονται νά γίνουν ἐπιτελεῖς στό *χ. Μκ. 10.35*: Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης (Πρβλ. *Μτ. 20.20*). Μέχρι τέλους παραμένουν πιστοί ὁ Πέτρος, ἄσχετα ἂν ἔφτασε στήν ἄρνηση, καί ὁ Ἰωάννης πού ἐπιλέγεται «υἱός» τῆς Μαρίας κάτω ἀπό τόν Σταυρό. Ὁ Ἰάκωβος ἀπουσιάζει. Λίγο μετά Πέτρος καὶ Ἰωάννης τρέχοντας, πιό μπροστά ὁ μικρότερος, ἀλλά πρῶτος μέσα στόν Τάφο εἰσέρχεται ὁ μεγαλύτερος (*Ἰω. 20.3-10*). Πρῶτοι ἀναγνωρίζουν οἱ δύο τόν Ἀναστάντα Χριστό (*Ἰω. 21.7-8*, βλ. καί *Ἰω. 21.20-21*). Στό τελευταῖο «ἄριστον» (γεῦμα) δίπλα στή λίμνη Γενησαρέτ ὁ Χριστός προφητεῦει τό μαρτύριο τοῦ Πέτρου «ἐκτείνας τὰς χεῖρας», ἀλλά αὐτός ἐνδιαφέρεται τί θά συμβεῖ στόν Ἰωάννη (*Ἰω. 21.15-23*). Ἐκείνη τή στιγμή πρέπει νά τόν ἔβλεπε διάδοχό του, ὅποτε ὁ Χριστός τοῦ λέγει: «Τί σέ μέλλει (γιά τὰ μετέπειτα); Θά μένει ἐδῶ μέχρι νά ἔλθω!». Ὁ Πέτρος μᾶλλον ἐνιωθε τόν Ἰωάννη ἀναντικατάστατο ἀντίβαρό του.

Μετά τήν Ἀνάληψη ἡ ἱεραρχία φαίνεται νά τροποποιεῖται, ὁ Ἰωάννης ἔρχεται δεύτερος (Πέτρος, Ἰωάννης, Ἰάκωβος, Ἀνδρέας (*Πράξεις 1.13-14*) ἢ μπορεῖ νά εἶναι πρωτοτυπία τοῦ Λουκᾶ (ἢ μήπως λάθος γραφέα;). Στά *χ. 3.11* καὶ *8.14* κ.έ. (ἱεραποστολή στόν Ναό καί τή Σαμάρεια) ὁ Πέτρος ἔχει βοηθό-συνεργάτη τόν Ἰωάννη. Ἐπειδή εἶναι προβεβλημένοι οἱ δύο, Πέτρος καί Ἰωάννης (*4.13*) θεωροῦνται ἀπό τούς ἐβραϊκούς

κύκλους τοῦ Ναοῦ «ἀγράμματοι καί ἰδιῶται», ὡς πρώην φαράδες τῆς Γαλιλαίας.

Ἀπό ὅλα τὰ χωρία προκύπτει ὅτι ὁ Χριστός τηρῶντας τήν ἱεραρχία δημιούργησε τόν ἀρχηγό τῆς ομάδας, ὡς μεγαλύτερο, τόν Πέτρο, πλαισιωμένο ἀπό δύο νέους μέ ροπή στή διανόηση, κατάλληλους γιά τό κήρυγμα, ἀλλά ἤδη πρὶν ἐκπνεύσει ὁ Χριστός στόν σταυρό, προβάλλεται ὁ Ἰωάννης. Ἡ ἀπουσία τοῦ Χριστοῦ συνετέλεσε νά ἔχει ὁ ἐπικεφαλῆς Πέτρος πιό στενή σχέση μέ τόν ἡγαπημένον μαθητή τοῦ Χριστοῦ [*Ἰω. 13.23, 19.26, 20.22*]. Ὁ Ἰάκωβος ὡς μεγαλύτερος γίνεται ἐπικεφαλῆς τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων ἢ ἀντικαταστάτης τοῦ Πέτρου –ἐφ’ ὅσον ἐκεῖνος ἔφευγε σέ ἱεραποστολές στά πέριξ (Σαμάρεια, Λύδδα, Ἰόππη), γιά νά ἐγκαταλείψει τελικά τήν Ἱερουσαλήμ (*Πρ. 12.6* κ.έ.), πλὴν ὅμως τόν φόνευσε ὁ Ἡρώδης (*Πρ. 12.2*).

Οἱ δύο τίτλοι, ὁ Κηφᾶς βράχος, πέτρα [*Ἰω. 1.42. Λκ. 6.14. Μκ. 3.16*], θεμέλιος τῆς Ἐκκλησίας [*Μτ. 16.13-20, Μκ. 8.27-30* κτλ.], καί οἱ δύο Βοανεργές, βροντεροί, ἐκφράζουν κάτι ἀπλό, ἕνα δίπολο, μία ὑπαρξιακή λειτουργία: ἡ Πίστη – βράχος ἀποκαλύπτει τόν Λόγο. Ὁ Πέτρος, ὀρίζοντας τόν θεμέλιο λίθο τῆς πίστεως, εἶναι στή βάση μέ προορισμό τόν οὐρανό, ὅπου οἱ Βοανεργές. Ἐκφράζει ἄνοδο, ἡ ὁποία παρουσιάζει ἀναλογίες πρὸς τόν πρῶτο λατρευτικό χῶρο τους στό ὄρος τῆς Γαλιλαίας, γῆ πού ὀδηγεῖ σέ οὐρανό, ὅπου πέφτουν βροντές, οἱ ὁποῖες στήν Π.Δ. ἐξαίρονται γιά τή δημιουργία βροχῆς (*Ἐξ. 9.23, Α΄ Σαμ. 7-10.12.17,18, Ἰώβ 26.14, Ψαλμ.*

77.18, 81.7 κτλ..), υπάρχει δέ παράδοση στη Μέση Ανατολή για τεχνητή πρόκληση βροχής. Ο Ίωάννης προφανώς ως Βοανεργές, κηρύττοντας ήταν σαν να άστραφτε και να βροντούσε, να αποκτούσε συνειρμικώς τον ρόλο συμβολικού βροχοποιού, δότη ύδατος ζωής. Άν λοιπόν ο στιβαρός Πέτρος εκφράζει με τό όνομά του την πέτρα της πίστεως, θεμέλιο του Λόγου, οί δύο αδελφοί βροντεροί όμιλητές, φέρνουν τον Λόγο έρχόμενο ως νερό σταλμένο από τον Θεό. [Πρβλ. τό θαύμα του πόκου του Γεδεών (Κριταί 6.36-40), τό νερό της πέτρας της Έρήμου (Παύλος, Α΄ Κορ. 10.4)]. Άνάλογο σχήμα υπάρχει στην Άποκάλυψη του Ίωάννη. Η Καινή Ίερουσαλήμ είναι επί όρους κειμένη και στό μέσον της ρέει ό ποταμός ύδατος ζωής που τρέφει και ζωοποιεί τά έθνη (κεφ. 21.10, 22.1-2).

Η άνοδος εις ιερόν Όρος είναι πανάρχαια μυητική πράξη που διατηρείται μέχρι σήμερα, στίς όδοιπορίες π.χ. προς ένα έξωκλήσι, φέρει τό κοπιάζον από την ανάβαση ανθρώπινο σώμα να απαγκιστρώνεται από τον καθημερινό γήινο κύκλο του, όντας πιό κοντά στον ούρανό, στον Θεό. Δέν πρόκειται λοιπόν για κάποιο απόκρυφο μυστήριο, αλλά για τεχνική που δέν σχετίζεται με τό περιεχόμενο μιās θρησκείας. Άλλο είναι ό παγανισμός, που γίνεται αυτοσκοπός, μαγικό μέσο. Σέ λαούς με φυσιοκρατικές αντιλήψεις -κι όλη ή ανθρωπότητα πέρασε από αυτή τή φάση- ή αναγωγή

εις τό θεϊον γίνεται φυσικά, άπλοϊκά. Τό όρος, όπως και τό όμοίωμα, πέτρα-βράχος, θεμέλιος λίθος, πέτρα ριζιμιά, θεωρείται κέντρο, όμοίωμα και άξονας του κόσμου. Υπήρχαν τέτοια και στους Έβραίους, όπως τά όρη Σιών και Γαριζίν. Κάτι ανάλογο μορφοποιείται στον χριστιανικό ναό: όμφαλός (όμφάλιο), στό κέντρο, τό σημείο μυητικής έπαφής με τον άξονα του κόσμου που όδηγεϊ στον ούρανό. Ο τρούλλος ή όροφή, σύμβολο του ούρανού, όπου ό Λόγος Παντοκράτορας ή σχετικές παραστάσεις.

Η ζωή του Ίωάννη, έχοντας έντονο ρόλο στην Καινή Διαθήκη, ρυθμίζεται από τό ύγρό στοιχείο, που σέ άλλο επίπεδο συμβολίζει τό νερό της ζωής. Από μικρός άλιεύει στη λίμνη τά ψάρια-ψυχές και μετατρέπεται από άγράφματος φαράς σέ άλιέα ανθρώπων, άποκαλύπτοντας τον ούρανό, τον όποιο άγγιξε με τό βροντώδες κήρυγμα για τον Θεό Λόγο. Μήπως και ή τιμή του την 26^η Σεπτεμβρίου έχει σχέση με τό ότι ό ούρανός τότε επιδαφιλεύει ύετούς;

Δέν χρειάστηκε ό Ίωάννης να πάψει να είναι «άγράφματος και ιδιώτης». Ήταν μόνον άπόστολος, φορέας έμπειριών του, άποκαλύψεων για τον Θεό Λόγο. Άξιοποίησε τή φυσική γνώση, καλοπροαίρετη ροπή, μπορεί και φιλοπεριεργη ανάγκη άνόδου προς τό θεϊον. Γι' αυτό τό χάρισμα της θεολογίας θεωρείται τό ανώτερο. Ο ρόλος του Ίωάννη στην έκφραση του Χριστιανισμού μπορεί να συγκριθεί με αυτόν του Μωυσή.

Τό ὄρος Μορία

Πρωτ. Σπυρίδωνος Ν. Λόντου

Ἐφημερίου Παραεκκλησίου Ἁγ. Παντελεήμονος Βουλιαγμένης

Ὑποψ. Διδάκτορος Θεολογίας Ε.Κ.Π.Α.

ΜΟΡΙΑ εἶναι τό ὄνομα ἐπιμήκους κορυφογραμμῆς στά Ἱεροσόλυμα πού ἐκτείνεται μεταξύ τῆς κοιλάδας τῶν Κέδρων καί τῆς κοιλάδας Hagai ἀπό βορρᾶ πρὸς νότο καί μεταξύ τοῦ ὄρους Σιών καί τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν ἀπό δύση πρὸς ἀνατολή.

Ἡ Βιβλική ἀφήγηση σχετικά μέ τό ὄρος αὐτό ἀρχίζει στό βιβλίο τῆς Γενέσεως. Ὁ Θεός ἔδωσε ἐντολή στόν Πατριάρχη Ἀβραάμ: «*λαβὲ τὸν υἱόν σου τὸν ἀγαπητόν, ὃν ἠγάπησας, τὸν Ἰσαάκ, καὶ πορεύθητι εἰς τὴν γῆν τὴν ὑψηλὴν καὶ ἀνένεγκον αὐτὸν ἐκεῖ εἰς ὀλοκάρπωσιν ἐφ' ἐν τῶν ὁρέων, ὧν ἄν σοι εἶπω*» (Γεν. 22, 2). Ὁ Ἀβραάμ ὑπάκουσε στήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ καί πῆρε τὸν υἱό του Ἰσαάκ, ἀνέβηκε στό ὄρος καί ἐτοίμασε τὴ θυσία (22, 9). Φωνὴ ἀγγέλου τοῦ Κυρίου ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἀκούστηκε λέγοντάς του νά μὴν θυσιάσει τὸν υἱό του (22,11-12) καί ἀντ' αὐτοῦ ὁ Ἀβραάμ θυσίασε κριοῦ (22,13). Αὐτὴ ἡ δοκιμασία ὑπακοῆς τοῦ Ἀβραάμ ἦταν σημεῖο μεγάλης πίστεως (Ἐβρ. 11,17-19 καί Ἰακώβου 2, 21-24).

Ἀργότερα ὁ βασιλιάς Δαβίδ, πού κατέλαβε τὴν περιοχὴ καί τὴν κατέστησε πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου του, στόν ἴδιο χῶρο τοῦ ὄρους ἀγόρασε τό ἀλῶνι τοῦ Ὁρνᾶ τοῦ Ἰεβουσαίου, ἐκτίσε θυσιαστήριο «*καὶ ἀνήνεγκεν ὀλοκαυτώματα καὶ σωτηρίου· καὶ ἐβόησε πρὸς Κύ-*

ριον, καὶ ἐπήκουσεν αὐτῷ ἐν πυρὶ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τῆς ὀλοκαυτώσεως καὶ κατηνάλωσε τὴν ὀλοκαύτωσιν» (Α' Παραλ. 21, 25-26). Ἀξιοσημείωτο εἶναι τό γεγονός ὅτι οἱ βιβλικές ἀφηγήσεις στά χωρία Α' Παραλ. 21,15-20 καί 2 Σαμ. 24, 16-18 περιγράφουν ἀγγελο πού ἦρθε νά καταστρέψει τὴν Ἱερουσαλήμ, ἀλλὰ μέ τὴν παρέμβαση τοῦ Θεοῦ ἀποσύρει τό χέρι του καί τελικά ζητεῖ ἀπὸ τὸν Δαβίδ νά κτίσει θυσιαστήριο καί νά προσφέρει θυσίες. Ἡ ἐμφάνιση τοῦ ἀγγέλου καί τῆς φωτιᾶς στό θυσιαστήριο εἶναι θεοφάνεια. Ἐξ ἄλλου ἡ οἰκοδόμησις τῶν βωμῶν-θυσιαστηρίων σέ τόπους θεοφάνειας πιστοποιεῖται ἀπὸ πολλὰ χωρία τῆς Π. Διαθήκης (Γεν. 12, 7· 22, 9· 35,7· Κριτ. 6,24). Ὁ Δαβίδ δηλώνει κατηγορηματικά γιὰ τό θυσιαστήριο στό ὄρος Μορία: «*οὗτός ἐστιν ὁ οἶκος Κυρίου τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦτο τὸ θυσιαστήριον εἰς ὀλοκαύτωσιν τῷ Ἰσραήλ*» (Α' Παραλ. 22,1).

Μετά τὸν Δαβίδ ὁ υἱός του βασιλιάς Σολομών ἄρχισε νά κτίζει ἐκεῖ τὸν μεγαλοπρεπῆ Ναὸ του: «*Καὶ ἤρξατο Σαλωμών τοῦ οἰκοδομεῖν τὸν οἶκον Κυρίου ἐν Ἱερουσαλήμ ἐν ὄρει τοῦ Ἀμωρία, οὗ ὤφθη Κύριος τῷ Δαυὶδ πατρὶ αὐτοῦ, ἐν τῷ τόπῳ, ᾧ ἠτοίμασε Δαυὶδ ἐν ἄλλῳ Ὁρνᾶ τοῦ Ἰεβουσαίου.*» (Β' Χρον. 3,1). Μετά τὴν καθιέρωση τοῦ ναοῦ «*ἔθυσε*

θυσίαν ενώπιον Κυρίου», «ἐνεκαίνισεν τὸν οἶκον Κυρίου» καὶ «ἠγάσασεν τὸ μέσον τῆς αὐλῆς τὸ κατὰ πρόσωπον τοῦ οἴκου Κυρίου», προβαίνοντας στίς ἴδιες ἐνεργειες: «ἐποίησεν ἐκεῖ τὴν ὀλοκαύτωσιν», δηλαδή προσέφερε θυσία καὶ κατέκαυσε τὰ προσφερθέντα (Γ' Βασ. 8, 62-64). Μετά τὴν ἄλωση τῆς Ἱερουσαλήμ ἀπὸ τὸ Ναβουχοδονόσορα τὸ 586 π.Χ., ὁ Ναός ἔμεινε ἐρειπωμένος μέχρι καὶ τὸ 538 π.Χ., ὅταν ὁ βασιλιάς τῶν Περσῶν Κύρος μετὰ τὴν ἱστορούμενη ἐκπόρθησι τῆς Βαβυλώνας (Δαν. 6, 28) ἐξέδωκε διάταγμα, πού ἐπέτρεπε τὴν ἀνοικοδόμησι νέου Ναοῦ (Α' Ἐσδρ. 2, 2. Β' Παρ. 36,23). Οἱ ἐργασίες ἄρχισαν τὸ 537 π.Χ. καὶ ὀλοκληρώθηκαν ἔπειτα ἀπὸ εἴκοσι δύο ἔτη, κατὰ «τὸ ἕκτον ἔτος (516 π.Χ.) τῆς βασιλείας Δαρείου τοῦ Βασιλέως» (Β' Ἐσδρ. 6,15). Ὁ δεύτερος αὐτός Ναός, γνωστός καὶ ὡς Ναός τοῦ Ζοροβάβελ, καταστράφηκε ἀπὸ τὸν Πομπήιο τὸ 63. Ἀργότερα ὁ Ἡρώδης ἐπεξέτεινε τὸν Ναό σταδιακά ἀπὸ τὸ 19 π.Χ. ὡς τὸ 64 καὶ τελικά καταστράφηκε καὶ αὐτός τὸ 70 ἀπὸ τὸν Τίτο.

Τὸ πρόβλημα τῆς ἀκριβοῦς θέσεως τῆς «γῆς Μορία» ἔχει ὀδηγήσει τοὺς βιβλικούς θεολόγους σὲ ποικίλες ἐρμηνεῖς.

Ἔχοντας ὡς βάση τὸ βιβλικὸ κείμενο στό Γεν. 22, 2, οἱ περισσότεροι δέχονται ὅτι ὁ ὄρος «Μορία» ἀποδίδεται ὡς ἀναφερόμενος στή γραφικὴ παράστασι τῆς περιοχῆς, τὴν «ὑψηλὴν γῆν» πού ἐρμηνεύουν οἱ Ο', δηλαδή τὴν ὄρεινὴν περιοχὴν στὴν Ἱερουσαλήμ. Ἄλλοι ἐρμηνευτές θεωροῦν ὅτι ὁ ὄρος «Μορία» συνδέεται μὲ τοὺς Ἀμορίτες, ἐνῶ κάποιοι προσδιορίζουν τὴ «γῆ Μορία» στὴν περιοχὴ τῆς βιβλικῆς πόλεως Συχέμ. Ἐν τούτοις, ὅσο μπορεῖ νὰ συναχθεῖ ἀπὸ τίς πηγές, τὸ ὄνομα «Ὄρος Μορία» φαίνεται νὰ ἔχει δοθεῖ στὴν περιοχὴ μόνον μὲ τὴν ὑπόδειξι τοῦ συγγραφέως τῶν βιβλίων τῶν Παραλειπομένων, κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ δευτέρου Ναοῦ.

Ὁ τόπος αὐτός ἐπιλέχθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ ἀρχικά μὲ τὴ θυσία τοῦ Ἀβραάμ καὶ κατόπιν μὲ τὸν βωμὸ τοῦ Δαβὶδ στό ἄλωνι τοῦ Ὁρνᾶ τοῦ Ἰεβουσαίου, ὡς τόπος κατασκευῆς τῶν ναῶν τοῦ βιβλικοῦ Ἰσραήλ. Ἔτσι ἀποδεικνύεται διαχρονικὰ ἡ ἱερότητα τῆς περιοχῆς, ἡ ὁποία εἶναι ὡς τὴν ἐποχὴ μας ἀποδεκτὴ ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς, τοὺς Ἑβραίους καὶ τοὺς Μουσουλμάνους. Σήμερα στό ὄρος τοῦ Ναοῦ βρῖσκεται τὸ μουσουλμανικὸ τέμενος Dome of the Rock.

Προεπαναστατικοί θεσμοί IV: Ἐκπαίδευση (1453-1831)

Νικολάου Τόμπρου

Λέκτορας Πολιτικής Ἱστορίας στή Στρατιωτική Σχολή Εὐελπίδων

ΥΣΤΕΡΑ ἀπό τήν Ἐκπαίδευση τῆς Πόλης (1453), πολλοί ἀπό τοὺς βυζαντινοὺς διανοουμένους (Μ. Χρυσολωρᾶς, Ἰ. Ἀργυρόπουλος, Βησσαρίων, Α. Κάλλιστος, Θ. Γαζής κ.ἄ.) διέφυγαν στή Δ. Εὐρώπη, μεταφέροντας –μέσω βυζαντινῶν χειρογράφων– τήν ἀρχαία ἑλληνική γραμματεία. Ἐκτοτε ἡ κλασική παράδοση διατηρήθηκε σέ ὀρισμένα μόνο μέρη τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου (π.χ. Ἄγ. Ὀρος, Θεσσαλονίκη, Μυστράς, Κέρκυρα). Στίς προαναφερθεῖσες περιοχές συνέχισαν νά λειτουργοῦν σχολεῖα μέ ἐλάχιστους μαθητές, οἱ δάσκαλοι τῶν ὁποίων ἀμείβονταν συνήθως ἀπό τοὺς εὐποροὺς γονεῖς ἢ τίς κοινότητες. Στίς μορφωτικές αὐτές ἐστίες, φορεῖς τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν ἡ Ἐκκλησία καί οἱ κοινότητες, οἱ μαθητές διδάσκονταν ἀνάγνωση, βασικά μαθηματικά καί γραμματική. Αὐξηση τῶν σχολικῶν μονάδων παρατηρήθηκε στά τέλη τοῦ 16^{ου} αἰ., ἐξ αἰτίας τῆς ἀπόφασης τοῦ Οἰκ. Πατριάρχου Ἱερεμία Β' τοῦ Τρανοῦ (1593) νά ἰδρυθοῦν ἐκπαιδευτικές ἐστίες ἀπό τοὺς ὀρθόδοξους ἱεράρχες στίς περιφέρειές τους. Ἡ ἀπόφαση ὅμως δέν ἐφαρμόστηκε ἀμέσως, μέ συνέπεια νά συνεχίσει τό πνευματικό ἐπίπεδο τῶν Ἑλλήνων νά παραμένει χαμηλό.

Ἡ Παιδεία τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἄρχισε νά τονώνεται ἀπό τίς ἀρχές τοῦ 17^{ου} αἰ.

χάρη στήν ἐπίδραση ἑλληνοφώνων κυρίως λογίων, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ σπούδαζαν στή Δ. Εὐρώπη, ἐπέστρεφαν στίς γενετικές τους, γιά νά μεταδώσουν τίς γνώσεις τους στοὺς ὀμοθρήσκους τους. Σημαντικές ἀλλαγές σημειώθηκαν στήν ἐκπαίδευση τῶν ὀρθοδόξων ἀπό τό τελευταῖο τέταρτο τοῦ 18^{ου} αἰ. καί ἔπειτα, καθὼς ἄρχισε νά αὐξάνεται ὁ ἀριθμὸς τῶν σχολείων καί τῶν μαθητῶν καί ἐκσυγχρονίστηκαν τά προγράμματα σπουδῶν καί οἱ μέθοδοι διδασκαλίας. Οἱ ἀλλαγές αὐτές πρέπει νά συσχετισθοῦν μέ τίς μεταβολές πού συντελοῦνταν στήν ἑλληνική κοινωνία τῆς ἐποχῆς: τήν οικονομική εὐμάρεια τῆς ἐμπορικῆς τάξης, τή διάχυση τῶν ἰδεῶν τοῦ Διαφωτισμοῦ, τήν ἀνάπτυξη τῆς ἐθνικῆς ἰδεολογίας. Πολλοὶ ὑπῆρξαν οἱ γενναιόδωροι εὐεργέτες πού ἐνίσχυσαν οικονομικά τήν ἴδρυση καί λειτουργία σχολείων, καθὼς καί τήν ἔκδοση βιβλίων. Παράλληλα ἐμφανίστηκαν ἱκανοὶ δάσκαλοι πού τόνιζαν τή σημασία τῆς ἐγγραμματοσύνης στόν ἄνθρωπο.

Ὅσον ἀφορᾷ τήν ἐκπαίδευση τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν –στή διάρκεια τῆς ὀθωμανικῆς κυριαρχίας– αὐτή περιελάμβανε δύο τύπους σχολείων: τά σχολεῖα τῶν κοινῶν γραμμάτων καί τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων. Τά σχολεῖα τῶν κοινῶν γραμμάτων ἢ σχολεῖα τῶν ἱερῶν γραμμάτων παρεῖχαν στοὺς μαθητές

στοιχειώδη μόρφωση (ανάγνωση, γραφή, ἀριθμητική). Ἡ φοίτηση διαρκοῦσε ἀπὸ ἓνα ἕως πέντε ἔτη, ἀνάλογα μὲ τὴν ἰκανότητα τοῦ μαθητῆ καὶ τοῦ δασκάλου. Σέ ἀρκετές περιπτώσεις ἡ διδασκαλία ἐπραγματοποιεῖτο στοὺς νάρθηκες τῶν ναῶν, σέ μονές ἢ σέ σπίτια πλούσιων ἰδιωτῶν, κυρίως ἀπὸ ἱερεῖς πού –λόγω τοῦ λειτουργήματός τους– γνώριζαν τὰ κοινὰ γράμματα. Οἱ δάσκαλοι χρησιμοποιοῦσαν ὡς ἐκπαιδευτικά ἐγχειρίδια, ἐκτὸς τῆς *Χρησίμου Παιδαγωγίας*, καὶ λειτουργικά βιβλία (π.χ. *Ὀκτωῆχι*, *Ψαλτῆρι*, *τίς Πράξεις* καὶ *τίς Ἐπιστολές* τῶν Ἀποστόλων). Τὰ σχολεῖα τοῦ β' τύπου προσανατολιζόνταν στὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά (γραμματική, συντακτικό, θεματογραφία κ.λπ.) καὶ εἶχαν σκοπὸ νά ἀσχίσουν τοὺς μαθητές στὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά, τὴ γλῶσσα τοῦ Εὐαγγελίου, καθὼς αὕτη συνιστοῦσε μέσο γιὰ τὴ διατήρηση τῆς συνοχῆς, τῆς συνέχειας καὶ τῆς ἐνότητας τοῦ ὀρθόδοξου χριστιανικοῦ κόσμου. Ὑστερα ἀπὸ τὴν ὀλοκλήρωση τῶν μαθημάτων στὰ σχολεῖα τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, πού διαρκοῦσαν ἀπὸ πέντε ἕως ὀκτὼ ἔτη, ἡ ἐκπαίδευση τῶν μαθητῶν συνεχιζόταν σέ ἓναν τρίτο κύκλο σπουδῶν διάρκειας δύο ἐτῶν, πού περιλάμβανε τὴ μελέτη φιλοσοφίας καὶ ἐπιστημῶν.

Ἡ ἐν λόγω κατάσταση ἄρχισε νά διαφοροποιεῖται, ὅπως προαναφέρθηκε, τὸν 17^ο αἰ., ἐνῶ κατὰ τοὺς δύο ἐπόμενους οἱ ἀλλαγές ὑπῆρξαν θεαματικές. Μὲ τὴν κορύφωση τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ (1775-1821) ὁ ἑλλαδικὸς χῶρος, ἀλλὰ καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολή, πλημμύρισε σχολεῖα καὶ σχολές, ὀρισμένες ἀπὸ τίς ὁποῖες ἀπέκτησαν ἰδιαίτερη φήμη. Κυριότερα κέντρα Παιδείας τῶν

ὀρθόδοξων χριστιανῶν ἀποτέλεσαν ἡ Κωνσταντινούπολη, ἡ Μοσχόπολη, τὸ Ἅγιον Ὄρος (Ἀθωνιάς Σχολή), τὰ Ἰωάννινα, ἡ Σμύρνη, ἡ Χίος, ἡ Δημητσάνα, ἡ Ἀθήνα, τὰ Ἀμπελάκια, οἱ Μηλιές, ἡ Ζαγορά, ἡ Πάτμος, ἡ Ἄρτα, τὸ Μέτσοβο, ἡ Κοζάνη, ἡ Καστοριά, ἡ Σιάτιστα. Στὴ Μ. Ἀσία λειτούργησαν ἡ *Εὐαγγελική Σχολή* (Σμύρνη) καὶ τὸ *Φιλολογικὸ Γυμνάσιο* (Κυδωνίες). Ὁρόσημο στὴν ἐκπαίδευση τῶν ὀρθόδοξων χριστιανῶν ἀπέτελεσε ἡ ἵδρυση τῆς *Πατριαρχικῆς Σχολῆς* στὴν Κωνσταντινούπολη –γνωστὴ ἀργότερα ὡς *Πατριαρχικὴ Ἀκαδημία* ἢ καὶ ὡς *Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῆς*– ἀπὸ τὸν Πατριάρχη Γεννάδιο (1454). Ἀνώτερες ἐπίσης σχολές λειτούργησαν στὸ Ἰάσιο καὶ τὸ Βουκουρέστι (Ἡγεμονικὴς Ἀκαδημίες), ἐνῶ στὴ Βενετία ξεχώρισε τὸ *Φλαγγινιανὸ Φροντιστήριον*, πού ἱδρύθηκε τὸν 17^ο αἰ. ἀπὸ τὸν κερκυραῖο λόγιον Θωμᾶ Φλαγγίνη (1662).

Σέ ὀρισμένες ἀπὸ τίς σχολές αὐτές ἡ διδασκαλία ἀκολουθοῦσε παραδοσιακὴς μεθόδους καὶ σέ ἄλλες εἰσήχθησαν νέες διδακτικὲς μέθοδοι καὶ μαθήματα, ὅπως τὰ μαθηματικά καὶ οἱ φυσικὲς ἐπιστήμες. Μία ἀπὸ τίς νέες μεθόδους διδασκαλίας ἦταν ἡ *ἀλληλοδιδασκτική*, πού ἐπέτρεπε τὴ συγκέντρωση μεγάλου ἀριθμοῦ μαθητῶν σέ ἓναν διδακτικὸ χῶρο, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψη ἑνὸς δασκάλου. Ἐξέχουσες προσωπικότητες τῶν γραμμάτων, ὅπως οἱ Μεθόδιος Ἀνθρακίτης, Βενιαμίν Λέσβιος, Ἀθαν. Ψαλίδας, Κων. Κούμας, Κων. καὶ Στέφανος Οἰκονόμου, Θεόφιλος Καΐρης, Κων. Ἀσώπιος κ.ἄ., δίδαξαν στὰ ἀνωτέρω σχολεῖα καὶ σχολές. Ἐσ σημειωθεῖ στὸ σημεῖο αὐτὸ ὅτι ἡ καλλιέργεια τῶν γραμμάτων πραγματο-

ποιήθηκε προεπαναστατικά σε μέρη κυρίως εκτός έλλαδικού ήπειρωτικού χώρου. Ένδεικτικά αναφέρουμε την Κρήτη και τὰ Ἐπτάνησα, πού ὡς βενετοκρατούμενες περιοχές γνώρισαν πνευματική ἀνθήση ἐπηρεασμένη ἀπό τήν ἰταλική Ἀναγέννηση.

Μέ τήν ἐκπαίδευση τῶν Ἑλληνοπαίδων ἀσχολήθηκαν οἱ ἐπαναστατημένοι Ἕλληνες (1821-1828) καί τό νεοσύστατο Ἑλληνικό Κράτος. Στή διάρκεια τῆς Ἐπανάστασης ἡ Πελοποννησιακή Γερουσία ἔθεσε τὰ θεμέλια τοῦ ἀλληλοδιδασκατικοῦ σχολείου στήν Τρίπολη (1822), ἐνῶ στή Β' Ἐθνοσυνέλευση (Ἄστρος 1823) ἡ δημόσια Ἐκπαίδευση τέθηκε ὑπό τήν προστασία τοῦ Βουλευτικοῦ σώματος, ἰδρύθηκε ἀλληλοδιδασκατικό σχολεῖο στήν Ἀθήνα καί ὀρίστηκε Ἐφορος Παιδείας ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης. Μεσοῦσης τῆς Ἐπανάστασης ὁ Γρηγόριος Κωνσταντᾶς –μετέπειτα Ἐφορος Παιδείας– ἐκπόνησε λεπτομερῆ ἀναφορά (1825) γιά τήν κατάσταση τῶν ἐκπαιδευτικῶν μονάδων στόν ἐξεγερμένο ἑλλαδικό χῶρο. Πρὶν ἀπό τή

σύνταξη τῆς ἀναφορᾶς Κωνσταντᾶ ἰδρύθηκε στό Ἄργος τό Κεντρικόν Σχολεῖον (1824), ὅπου ἐκπαιδεύτηκαν ἀλληλοδιδασκαλοί, καί ἓνα χρόνο ἀργότερα τό Σχολεῖον τῆς Φιλανθρωπικῆς Ἐταιρείας στό Ναύπλιο (1826). Στά 1828 ὁ Καποδίστριας θεμελίωσε τό Ὀρφανοτροφεῖο στήν Αἴγινα. Τό ἐπόμενο ἔτος ἄρχισε τό ἐκπαιδευτικό της ἔργο ἡ Γεωργική Σχολή στήν Τίρυνθα (1829) καί δύο χρόνια ἀργότερα τό Κεντρικόν Σχολεῖον στήν Αἴγινα (1830). Στήν ὑπηρεσία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης τέθηκε –γιά ἰδεολογικούς καί πρακτικούς σκοπούς– καί ἡ τυπογραφία. Κατά τή διάρκεια τοῦ Ἀγῶνα λειτουργοῦσαν στόν ἑλλαδικό χῶρο ἕξι τυπογραφεῖα, στά ὁποῖα τυπώνονταν (ἐκτός ἀπό ἐγχειρίδια καί βιβλία) προκηρύξεις, διοικητικές ἀποφάσεις, φυλλάδια, τὰ ἐπαναστατικά συντάγματα κ.λπ. Τέλος ὁ Τύπος ἀποτελέσε μηχανισμό ἐνημέρωσης τῶν ἐπαναστατημένων Ἑλλήνων (π.χ. *Ἐφημερίς τοῦ Γαλαξειδίου*, *Ἐφημερίς Αἰτωλική*, *Ὁ Ἀχελῷος*, *Σάλπιγξ Ἑλληνική*, *Ἑλληνικά Χρονικά* κ.λπ.).

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ἀγγέλου Ἀλ., «Ἡ Ἐκπαίδευση», *ΙΕΕ*, Ἐκδοτική Ἀθηνῶν, τόμ. ΙΑ', Ἀθήνα 1975, σ. 306-328. Βακαλόπουλος Ἀπ., *Νέα Ἑλληνική Ἱστορία (1204-1985)*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2005^α. Δημαρᾶς Ἀλ., *Ἡ μεταρρύθμιση πού δέν ἔγινε: τεκμήρια ἱστορίας*, τόμ. Α' (1821-1894), Ἐρμῆς, Ἀθήνα 1973. Εὐαγγελίδης Τρ., *Ἡ παιδεία ἐπί Τουρκοκρατίας. Ἑλληνικά σχολεῖα ἀπό τῆς ἀλώσεως μέχρι Καποδιστρίου*, τόμ. Α'-Β', Ἀθήνα 1936 (φωτομηχανική ἀνατύπωση Ν. Καραβία, μέ εὔρετήριο Κ. Λάππα, Ἀθήνα 1992). Καλαφάτη Ἐλ., *Τά σχολικά κτίρια τῆς πρωτοβάθμιας ἐκπαίδευσης, 1821-1929: ἀπό τίς προδιαγραφές στόν προγραμματισμό*, Ἱστορικό Ἀρχεῖο Ἑλληνικῆς Νεολαίας, Ἀθήνα 1988. Κουμαριανοῦ Αἰκ., *Ὁ Τύπος στόν Ἀγῶνα*, τόμ. 3, Ἐρμῆς, Ἀθήνα 1971. Λάππας Κ., «Ἡ Ἐκπαίδευση: Ὀργάνωση καί λειτουργία τῶν σχολείων 1770-1821», *Ἱστορία Νέου Ἑλληνισμοῦ*, τόμ. 2, Ἑλληνικά Γράμματα, Ἀθήνα 2003, σ. 75-100. Μαυροσκούφης Δ., *Ἐκπαίδευση καί ἐκπαιδευτική πολιτική στήν Ἑλλάδα 1821-1832*, διδακτορική διατριβή, Τμῆμα Φιλοσοφίας καί Παιδαγωγικῆς Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη 1996. Μπακοῦρος Β., *Σαμουήλ Χαντζερῆς ὁ Βυζάντιος (1700-1775). Ἡ συμβολή του στήν πνευματική κίνηση τοῦ Γένους κατά τόν 18^ο αἰῶνα*, Πρόσωπον, Ἀθήνα 2008, σ. 191. Μπῶκος Γ., *Τά πρῶτα ἑλληνικά τυπογραφεῖα στόν χῶρο τῆς «καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς» (1627-1827)*, ΕΛΙΑ, Ἀθήνα 1998. Παπαδάκη Α., *Ἡ ἀλληλοδιδασκατική μέθοδος διδασκαλίας στήν Ἑλλάδα ἀπό 19^{οῦ} αἰῶνα*, Δωδώνη, Ἀθήνα-Ἰωάννινα 1992. Τόμπρος Ν., «Οἱ Τρόφιμοι, ἡ Στελέχωση καί ἡ Διοίκηση τοῦ Ὀρφανοτροφείου τῆς Αἴγινας (1829-1834)», *Πρακτικά ΚΔ Πανελληνίου Ἱστορικοῦ Συνεδρίου*, Θεσσαλονίκη (30.5-1.6.2003), Θεσσαλονίκη 2004, σ. 253-293. Χατζόπουλος Κ., *Ἑλληνικά σχολεῖα στήν περίοδο τῆς ὀθωμανικῆς κυριαρχίας*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1991.

Ὁ Γάμος σέ παλαιότερες καί σύγχρονες αἱρέσεις

Πρωτ. Σωτηρίου Ἀθανασούλια
Ἐφημερίου Ἱ. Μ. Ναοῦ Ἁγίου Βασιλείου Τριπόλεως

Ο ΓΑΜΟΣ, ὡς Μυστήριο καί ὡς θεμέλιο τῆς οἰκογένειας καί τῆς κοινωνίας, πολεμήθηκε ἀπό παλαιότερες καί σύγχρονες αἱρέσεις. Οἱ περισσότερες ἀπό αὐτές κατανοοῦσαν μέ ἐσφαλμένο τρόπο τή λειτουργία τῶν σεξουαλικῶν σχέσεων ἐντός καί ἐκτός του. Ἔτσι, προέκυψαν αἱρέσεις πού ἀποδέχονταν ἤ ἐπέβαλλαν τίς ἐλεύθερες σεξουαλικές σχέσεις καί αἱρέσεις ἤ αἰρετικές τάσεις πού τίς ἀπέρριπταν.

Ὁ Νικολαΐτισμός στήν ἀρχαία Ἐκκλησία ἦταν αἵρεση τῆς πρώτης μορφῆς. Τό ὄνομά του ἀνάγεται, μᾶλλον ἐσφαλμένα, στόν Νικόλαο, ἕναν ἐκ τῶν ἑπτά Διακόνων τῆς Καινῆς Διαθήκης. Οἱ Νικολαΐτες πίστευαν ὅτι ἡ ἀκολασία καί ἡ ἐλεύθερη σεξουαλική δράση εἶναι ἠθικῶς ἀδιάφορες, μᾶλλον δέ συντελοῦν στήν ἐπίτευξη ὑψηλότερου πνευματικοῦ βίου: «εἰ μή τις καθ' ἡμέραν λαγνεύει, ζωῆς οὐ δύναται μετέχειν τῆς αἰωνίου» (Ἀγ. Ἐπιφανίου, *Κατά αἱρέσεων*, 25)! Παρόμοιες ἀντιλήψεις ὑπῆρχαν καί σέ ἄλλες αἱρέσεις τοῦ κινήματος τοῦ Γνωστικισμοῦ τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων (ὁ.π., 25). Ἀναβιώσεις τοῦ Νικολαΐτισμοῦ συναντᾶμε σέ ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς μας, πού θεωροῦν ἠθικῶς ἀδιάφορες τίς ἐκτός τοῦ Γάμου σεξουαλικές σχέσεις ἤ τόν ἀνθρώπινο ἔρωτα ὡς προϋπόθεση γιά τόν θεῖο ἔρωτα (Νεονικολαΐτισμός).

Πολύ νωρίς ἐμφανίστηκαν ἔντονες ἀσκητικές καί ἐγκρατιτικές τάσεις πρῶτα ἐντός τοῦ αἰρετικοῦ συστήματος τοῦ Γνωστικισμοῦ καί ἔπειτα ἐντός τῆς ἴδιας τῆς Ἐκκλησίας. Τέτοιες ἀντιμετωπίζει ἤδη ὁ ἀπ. Παῦλος, ὅταν ἀναφέρεται σέ «προσέχοντες πνεύμασι πλάνοις καί διδασκαλίαις δαιμονίων» (Ἀ' Τιμ. 4,1), οἱ ὁποῖοι ἐμποδίζουν τόν Γάμο καί τή λήψη ὀρισμένων τροφῶν. Οἱ τάσεις αὐτές ἐμφανίζονται ἔντονες τόν 4^ο αἰῶνα σέ κάποιες περιοχές, ἰδιαίτερος μεταξύ αἰρετιζόντων Εὐσταθιανῶν μοναχῶν. Πολλοί θεωροῦσαν τόν Γάμο «βδέλυγμα» καί ὅσους εἶχαν σεξουαλικές σχέσεις ἐντός του ὡς ἀποκλεισμένους ἀπό τή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ἄλλοι ἀπέφευγαν νά κοινωνοῦν καί νά λειτουργοῦν σέ Ναούς πού ἱεουργοῦσαν ἔγγαμοι Ἱερεῖς, ἄλλοι ἐγκατέλειπαν αὐθαίρετα τούς συζύγους ἤ τίς συζύγους τους ἀπό περιφρόνηση πρὸς τόν Γάμο καί ἄλλοι ἀσκοῦσαν παρθενία ἤ ἐγκράτεια ὄχι ἀπό ἀγάπη πρὸς τόν Θεό, ἀλλά ἀπό ὑποτίμηση πρὸς τόν Γάμο καί τίς σαρκικές σχέσεις. Ὅλες αὐτές τίς παρεκτροπές καταδίκασε Τοπική Σύνοδος στή Γάγγρα τῆς Παφλαγονίας τό 340 μέ Κανόνες της, οἱ ὁποῖοι ἐπικυρώθηκαν ἀπό τήν Πενθέκτη Οἰκουμένη Σύνοδο (691). Παρόμοια φαινόμενα εἶχαν καταδικαστεῖ καί ἀπό Κανόνες ἄλλων Συνόδων τῆς Ἐκκλησίας.

Μέ τήν επίδραση τέτοιων άσκητικῶν τάσεων, εἶτε μέ τήν προοπτική τοῦ ἰδανικοῦ τῆς ἐν Χριστῷ ἐγκρατείας, κάποιοι ἐκκλησιαστικοί συγγραφεῖς ἢ Πατέρες περιορίζουν τίς σεξουαλικές σχέσεις τοῦ Γάμου μόνο στόν σκοπό τῆς τεκνογονίας. Ὡστόσο, τό θέμα αὐτό ἔχει λυθεῖ ἤδη ἀπό τόν ἀπ. Παῦλο, κατά τόν ὁποῖο ἡ ἐγκράτεια ἐντός τοῦ Γάμου μέ σκοπό τήν καθαρότερη προσευχή εἶναι κάτι καλό, πρέπει ὅμως νά γίνεται μέ δύο προϋποθέσεις: α) μέ τή σύμφωνη γνώμη καί τῶν δύο συζύγων καί β) προσωρινά καί γιά συγκεκριμένο διάστημα μετά τό ὁποῖο θά ἐπαναλαμβάνονται οἱ σχέσεις (Α΄ Κορ. 7, 1-5).

Στήν ἐποχή μας ἀπό τίς μεγάλες χριστιανικές ομάδες ὁ Ρωμαιοκαθολικισμός τηρεῖ τήν παραδοσιακή ἐκκλησιαστική θέση ἔναντι τοῦ Μυστηρίου τοῦ Γάμου, μέ κάπως αὐστηρότερη στάση ἔναντι θεμάτων ὅπως οἱ ἐντός τοῦ Γάμου σαρκικές σχέσεις, τό Διαζύγιο καί ἡ ἀναγκαστική ἀγαμία τοῦ Κλήρου ὄλων τῶν βαθμῶν, μέτρο πού ἐξέθρεψε φαινόμενα ὁμοφυλοφιλίας καί παιδεραστίας ἐντός τοῦ παπικοῦ Κλήρου. Ὁ Προτεσταντισμός θεωρεῖ γενικά τόν Γάμο «ιερή τελετή» ἢ «ιερό θεσμό», ὄχι ὅμως Μυστήριο τῆς Ἐκκλησίας. Ἐντός του ἐμφανίστηκαν ἔντονες «ἀσκητικές» τάσεις, μέ τίς μορφές τοῦ Πιετισμοῦ (Εὐσεβισμοῦ) καί τοῦ Πουριτανισμοῦ. Ἀπό τούς ἡγέτες του ὁ Ἰωάννης Καλβῖνος (1509-1564) ἐπιχείρησε νά ἐπιβάλλει στους ὀπαδούς του εἶδος «ἐγκόσμιου ἀσκητισμοῦ», μέ καταναγκαστικά μέσα, ὅπως τήν ἀπόλυτη βία, τήν ἀστυνόμευση τῶν ἡθῶν, τίς αἰφνίδιες ἐπιθεωρήσεις τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς (ἐλέγχους

ἀκόμη καί στίς κουζίνες, στίς ντουλάπες καί στίς κρεβατοκάμαρες τῶν σπιτιῶν) καί τίς σκληρές τιμωρίες τῶν παραβατῶν, μέχρι καί τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου. Μέ τά μέσα αὐτά ἐπιχείρησε νά ὀργανώσει τήν Ἑλβετία σέ πρότυπο χριστιανικῆς χώρας. Στό ἄλλο ἄκρο, κάποιες σύγχρονες «ἐκκλησίες» Ἀγγλικανῶν «εὐλογοῦν» ἀκόμη καί τόν γάμο τῶν ὁμοφυλοφίλων. Τέλος, σέ ἄλλες αἱρετικές ομάδες συναντᾶμε φαινόμενα ὅπως ἡ πολυγαμία (Μορμόνοι) καί ἡ ἄσκηση πορνείας πρὸς ὄφελος τῆς ὀργάνωσης (αἴρεση «Τά Παιδιά τοῦ Θεοῦ» τοῦ David Berg).

Ὁ Γάμος, ὡς θεσμός
στίς σύγχρονες κοινωνίες

Ὁ Γάμος, ἐκτός ἀπό Μυστήριο τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι καί κοινωνικός θεσμός, προστατευόμενος ἀπό τήν Πολιτεία. Σέ παλαιότερες ἐποχές, ὅταν τό πολιτειακό δίκαιο τελοῦσε σέ ἀρμονία μέ τό ἐκκλησιαστικό, ἡ κρατική προστασία τοῦ θεσμοῦ ἦταν ἰσχυρότερη καί ἀποτελεσματικότερη. Σήμερα, στό πλαίσιο τοῦ κοσμικοῦ κράτους, ὁ γάμος θεωρεῖται ἀπλή σύμβαση μέ κάποιες νομικές συνέπειες καί θεσμός ἀπογυμνωμένος κάθε ἱεροῦ στοιχείου. Ἔτσι, ἡ προστασία τοῦ θεσμοῦ ἐμφανίζεται ἐξασθενημένη, δεδομένης καί τῆς εὐκολίας μέ τήν ὁποία λύεται ἀπό νομική ἄποψη («αὐτόματο διαζύγιο», «συναινετικό διαζύγιο» κ.λπ.), ἀλλά καί τῆς νομιμοποίησης πρακτικῶν, ὅπως τό λεγόμενο «σύμφωνο ἐλεύθερης συμβίωσης». Ἀπό τή στιγμή πού τό χριστιανικό ἦθος ἔπαψε νά ἐπηρεάζει τό πολιτειακό δίκαιο ἦταν ἀναμενόμενη καί ἡ ἐπέκταση τοῦ θεσμοῦ σέ πρόσωπα πού

ἀποκλείονται ἀπό τό ἐκκλησιαστικό Μυστήριο τοῦ Γάμου, ὅπως οἱ ὁμοφυλόφιλοι.

“Ὅλα αὐτά ὅμως κλονίζουν σοβαρά τό κύτταρο τῆς κοινωνίας, τήν οἰκογένεια, καί κατ’ ἐπέκτασιν τήν ἴδια τήν κοινωνία. Ἡ κοινωνία τοῦ μέλλοντος δέν πρέπει νά θεμελιώνεται μόνο στήν ἰσχύ τοῦ νόμου, ἀλλά καί σέ στοιχεῖα, ὅπως ἡ ἱερότητα τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου καί ἡ ἱερότητα διαπροσωπικῶν σχέσεων, ὅπως ὁ γάμος. Σήμερα ἡ οἰκογένεια στίς δυτικές κοινωνίες διέρχεται σοβαρή κρίση μέ ἀποτέλεσμα τῶν πολλαπλασιασμό τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων.

Στή χώρα μας, ὅπως ὅλοι διαπιστώ-

νομε, ὁ θεσμός τῆς οἰκογένειας δέχεται σκληρές ἐπιθέσεις ἀπό πολλές πλευρές. Ὡστόσο διατηρεῖ γενικά τήν ἰσχύ του, διότι ἔχει βαθειές ρίζες στό ἐκκλησιαστικό ἦθος. Διαφορετικά σέ ἐποχή δεινῆς καί παρατεταμένης κρίσης, ὁ κοινωνικός ἰστός θά εἶχε διαλυθεῖ. Εἶναι γεγονός ὅτι χιλιάδες ἀνεργοί τῶν ἡμερῶν μας, οἱ ὁποῖοι διαφορετικά θά ἦταν στούς ἀστέγους καί στά σισίτια τῆς Ἐκκλησίας, ἐπιβιώνουν μέ τίς οἰκονομίες καί τίς συντάξεις τῶν γονέων καί τῶν παπούδων τους. Αὐτό συμβαίνει ἐπειδή λειτουργεῖ ἀκόμη ἡ οἰκογένεια, κάτι τό ὁποῖο δέν συμβαίνει προφανῶς στίς λεγόμενες πολιτισμένες κοινωνίες τῆς Δύσης.

Φθινοπωρινό κυριακάτικο δειλινό

Πρωτ. Κωνσταντίνου Καλλιανού,
Έφημερίου Ί. Ν. Ύγ. Παντελεήμονος Σκοπέλου Ί. Μ. Χαλκίδος

Η ΜΕΓΑΛΗ αίθουσα του νοσοκομειακού έστιατορίου σήμερα, Κυριακή, είναι σχεδόν άδεια. Λίγα τά πρόσωπα πού σεργιανούν, λίγοι οί έπισκέπτες του, όπως και ή κίνηση σ' όλόκληρο τό νοσοκομείο. Κίνηση ύποτονική, χαλαρή, έτσι δηλαδή καθώς είναι κι ή μέρα. Ό καφές άχνίζει μπροστά σου. Κοιτάξεις πρόσ τά έξω πασχίζοντας μέ τά μάτια νά περάσεις τόν άχνόφεργο γυάλινο τοίχο, πού χωρίζει τό μέσα από τό έξω.

Πρίν από λίγο έβρεχε. Μιά μονότονη σιωπηλή βροχή, όπως ή δακρυσμένη σου άγωνία. Καί τώρα, νά! Καθώς κλείνει τίς πύλες της ή ήμέρα κι άρχίζει νά φαίνεται τό σύνορο τής νύχτας, νά ένα σπάραγμα από ήλιόφως, γλωμό, άρρωστημένο, μελαγχολικό. Ένα φώς, πού θυμίζει τό βαθύ φθινόπωρο τής δικιάς σου πατρίδας, ενός μικρού, λευκού νησιού, πού ταξιδεύει στό Αίγαίο μέ όλους τούς καιρούς... Τό φώς πέφτει πάνω στά φύλλα τών δέντρων, στους θάμνους, στόν γλωροτάπητα, καθώς και στά μισοκίτρινα φύλλα τής λεύκας, πού μαζεύτηκαν στό πράσινο αυτό χαλί, τό κεντημένο μέ πανέμορφα, πολύχρωμα λουλούδια.

Σ' αυτά τά φύλλα στάθηκε τό φώς κι ή μνήμη. Η μνήμη, πού γύρισε χρόνους πολλούς πρίν, όταν μικρό παιδί, τά φθινοπωρινά πρωινά τής Κυριακής πήγαι-

νες στην έκκλησιά του παλιού χωριού. Περνώντας την παλιά καλιάγρια, στρίβοντας πρίν από τό ρέμα, πατούσες τά πεσμένα κίτρινα φύλλα τής μουριάς, τά μουσκεμένα από την πρωινή δροσιά. Άνέβαινε τότε, θυμάσαι, ή ύγρασία από τή μισοφωτισμένη ρεματιά σαν τό χνώτο τής γής, πού χαϊδεύει την ψυχή μας, και θώπευε την όσφρηση αλλά και την ψυχή σου μέ τουτό τό ποιητικό χαϊδεμα κι οί λιγοστές ήλιαχτίδες πρόβαλαν δειλά μέσ' από τίς πορτοκαλιές, τίς άμυγδαλιές, τίς έλιές.

Πάντα στό νοϋ θά ύπαρχει ή λιτή, μονότονη μουσική από τό πάτημα τών ξερών φύλλων, πού πάσχιζαν στην πρωινή σιωπή του τοπίου νά δώσουν στην ψυχή τά χρήσιμα εκείνα μοτίβα μέ τά όποια θά ξόρκιζες σέ στιγμές μοναξιάς "εις την ξένην" την άπελπισία, τό πνιχτό παράπονο, τή θλίψη.

Τά φώτα άναψαν. Η νύχτα άρχίζει τό δικό της ταξίδι στόν κόσμο και έδω. Όστόσο τό λίγο εκείνο φώς τών νοσοκομειακών λαμπτήρων τό κρατάς ακόμα μέσα σου, μαζί μέ τό μικρό δρομάκι, τό στρωμένο μισοκίτρινα, ξερά και νοτισμένα από την έωθινή δρόσο φύλλα, γιατί κατάλαβες τελικά πώς εκεί βρίσκεις «τά χαμένα ίχνη του ΘΕΟΥ».

Birmingham, Κυριακή 29.9.96

Ἡ Ἱερά Μονή τοῦ Ἁγ. Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ στό Κολικόντασι τῆς Βορείου Ἠπείρου

Μιχαήλ Γ. Τρίτου

Καθηγητοῦ Θεολ. Σχολῆς Α.Π.Θ.

ΟΤΙ ΑΙΣΘΑΝΕΤΑΙ ὁ ὀρθόδοξος ρωμιός ὅταν ἀτενίζει τό κατεξοχήν μνημεῖο τοῦ Γένους, τήν Ἁγία Σοφία στήν Κωνσταντινούπολη, τό ἴδιο νοιώθει βλέποντας τήν Ἱ. Μ. Ἁγίου Κοσμᾶ, πού ὑπῆρξε τό μεγαλύτερο κεφάλαιο τῆς φυλῆς μας, στά χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας καί ὁ ἐπιβλητικότερος λαϊκός ἀναγεννητής τῶν τελευταίων χρόνων τῆς σκλαβιάς.

Ἡ Μονή βρίσκεται βόρεια τῆς Ἀπολλωνίας, στήν ἀνατολική ὄχθη τοῦ Ἄψου ποταμοῦ, κοντά στό χωριό Κολικόντασι τῆς Μεγάλης Μουζακιάς. Ἀπέχει μισή ὥρα ἀπό τήν πόλη Φίερη.

Χτίστηκε μεταξύ Αὐγούστου 1813 καί Ἰουνίου 1814 ἀπό τόν Ἄλῃ πασᾶ τόν Τεπελενλή (1750-1822), ὅταν ἐκεῖνος περιέλαβε στό πασαλίκι του τό Μπεράτι καί τήν περιοχή του. Ὁ Ἄλῃς, μπαίνοντας στό Μπεράτι, θυμήθηκε τόν πατρο-Κοσμᾶ καί κάλεσε τόν μητροπολίτη Βελεγράδων Ἰωάσαφ Β', «τόν ὁποῖον ἐπρόσταξε νά κάμῃ τήν ἀνακομιδήν τοῦ ἁγίου καί νά κτισθῇ καί μοναστήριον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου τιμώμενον, ἐπειδή τόν ἐγνώρισεν ὡς ἀληθῆ ἀνθρωπον τοῦ Θεοῦ». Ὁ ναός ἐγινε μέ τή φιλότιμη συνδρομή ὄλων τῶν χριστιανῶν τῶν μερῶν αὐτῶν, μέ ἐπιστασία τοῦ μητροπολίτου Ἰωάσαφ Β' καί τῶν προεστώτων Νικ. Μήτρου Καπετάνιου καί Χατζῆ Ἰωάννου Τζήντζου, Βερατινῶν.

Στήν εἴσοδο τοῦ ναοῦ, πού βρίσκεται ΒΑ, διαβάζουμε:

ΕΝ ΕΤΕΙ ΑΠΟ ΧΡΙΣΤΟΥ / ΑΩΙΔ' † 1814 / (ΜΗ)ΝΟΣ ΜΑΪΟΥ ΚΕ / ΕΚΤΙΣΤΗ Ο ΝΑΟΣ ΟΥΤΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΟΣΜΑ / ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ / ΒΕΛΙΓΡΑΔΩΝ ΚΥΡΙΟΥ ΙΩΑΣΑΦ ΗΓΟΥΜΕΝΕΥΟΝΤΟΣ ΤΟΥ / ΠΑΝΟΣΙΩΤΑΤΟΥ ΘΕΟΚΛΗΤΟΥ ΕΠΙΤΡΟΠΕΥΟΝΤΩΝ ΔΕ ΤΟΥ / ΚΥΡΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΑΙ ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΚΟΥ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΣΥΓΓΕΛΟΥ ΠΑΡΘΕΝΙΟΥ ΔΙΑ ΚΟΠΩΝ ΤΕ / ΚΑΙ Μ(ΟΧΘ)ΩΝ ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΕΥΣΕΒΩΝ / ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΚΛΗΡΙΚΩΝ ΤΕ ΚΑΙ ΛΑΪΚΩΝ.

Κάτω ἀπό τήν ἐπιγραφή αὐτή διαβάζουμε:

1814 † ΙΟΥ(ΝΙΟΝ) ...Ε Δ(ΩΜ)Α ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΟΣΜΑ ΔΙ ΕΠΙΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΚΑΠΕΤΑΝ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΠΟ ΧΩΡΙΟΥ ΦΟΥΡΚΑ/ ΕΠΑΡΧΙΩΤΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΕΛΛΑΣ.

Στό ἐξωτερικό τῆς κόγχης τοῦ ἱεροῦ γίνεταί ἀναφορά στόν Ἄλῃ πασᾶ. ΑΝΗΓΕΡΘΗ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ / Ο ΘΕΙΟΣ ΚΑΙ ΙΕΡΟΣ ΟΥ / ΤΟΣ ΝΑΟΣ ΔΙΑ ΠΡΟΣΤΑ / ΓΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΡΟΠΗΣ ΤΟΥ ὙΨΗΛΟΤΑΤΟΥ ΒΕΖΥΡ / ΑΛΗ ΠΑΣΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΤΕΠΕΛΕΝΗ.

Τό καθολικό τῆς Μονῆς εἶναι ρυθμοῦ σταυροειδοῦς βυζαντινοῦ. Ὁ τροῦλος εἶναι ὀκταγωνικός μέ κωνική κεραμοσκεπῆ στέγη καί τέσσερα μονόλοβα παράθυρα. Στή δυτική πλευρά ὑπάρχει δι-

λοβο κωδωνοστάσιο μέ ρωμαϊκό γλυπτό στό κέντρο. Τοιχογραφίες ό ναός δέν έχει. Πιθανόν νά καταστράφηκαν από τήν ύγρασία. Τό τέμπλο εἶναι ξυλόγλυπτο, ἔργο τοῦ ιθ' αἰ. Οἱ εἰκόνες του εἶναι λαϊκῆς ἡπειρωτικῆς ζωγραφικῆς. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ, πού βρίσκεται δίπλα ἀπό τή Θεοτόκο, στή φυσική θέση τοῦ Ἁγίου τοῦ ναοῦ. Ὁ Ἅγιος εὐλογεῖ κρατώντας στό ἄλλο χέρι τό ἱεραποστολικό του ραβδί. Γύρω εἰκονίζονται σκηνές ἀπό τή ζωή καί τό μαρτύριό του. Δυστυχῶς σήμερα ό ναός ἔχει συληθεῖ. Οἱ εἰκόνες τοῦ τέμπλου λείπουν καθώς καί μεγάλα ξυλόγλυπτα κομμάτια ἀπό αὐτό. Σήμερα ἔχουν ἀντικατασταθεῖ μέ ἀντίγραφέ τους.

Ὁ τάφος τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ βρίσκεται κατά μῆκος τοῦ κατεστραμμένου ναοῦ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, στό κέντρο μικροῦ δωματίου, πού πρόσφατα στεγάσθηκε. Εἶναι λιτός κιβωτιόσχημος, μέ ἕναν πέτρινο σταυρό. Φέρει τήν ἐπιγραφή Shen Kozma – Ἅγιος Κοσμᾶς. Τά λείψανα τοῦ Ἁγίου, τά ὅποια θαυματουργοῦν σέ ὄσους προσέρχονται μέ εὐλάβεια καί πίστη, φυλάσσονται σέ ξύλινη λάρνακα στήν Ἀρχιεπισκοπή Τιράνων καί μεταφέρονται στό μοναστήρι μόνον τήν ἡμέρα τῆς γιορτῆς του.

Τό 1935, λόγω τῶν πλημμυρῶν τοῦ ποταμοῦ Ἄφου, καταστράφηκε ἡ δυτική πλευρά τοῦ μοναστηριακοῦ συγκροτήματος τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ. Μαζί καταστράφηκε καί ἡ παλιότερη ἐκκλησία τῶν

Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, τό κτίριο τοῦ Ἐπισκοπεῖου καί τό σχολεῖο πού ἔκτισε ὁ Ἄλῃ πασᾶς. Ἀπό τόν ναό τῶν Εἰσοδίων σώζεται μόνον ὁ βόρειος τοῖχος καί ἡ μισή κόγχη τοῦ ἱεροῦ, ὅπου διαβάζουμε: † ANEKAINISΘH O ΘEIOΣ OYTOΣ NAOΣ ΔI / A CYNΔPOMHΣ TOY ΠANIEPΩTATOY M(HT)POΠOΛITOY BEΛEΓPAΔΩN IOAΣAΦ EΞOΔΩN TE KAI / KOΠΩN ΠANTΩN TΩN XPICTIANΩN IEPEΩN TE KAI / ΛAΪKΩN: AΨΠB' IOYAIΩ Λ'.

Λόγω τῶν πλημμυρῶν τοῦ ποταμοῦ, τό χωριό Κολικόντασι μετακινήθηκε ἀνατολικότερα στους λοφώδεις σχηματισμούς, στήν κορυφή τῶν ὁποίων βρίσκεται ἡ βυζαντινή Μονή τῆς Παναγιάς Ἀνδρονίτσας ἢ Ἀρδευούσης, ὅπου εἶχαν ἐγκλεισθεῖ οἱ μοναχοί τοῦ Πατροκοσμᾶ, ὅταν ἐκεῖνος συνελήφθη, καί ὅπου μόνασε ὁ πολὺς μοσχοπολίτης Διδάσκαλος τοῦ Γένους Νεκτάριος Τέρπος.

Ἡ Μονή τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ ἀποτελεῖ ἕνα ἀπό τά σπουδαιότερα μνημεῖα τοῦ Γένους. Μέ τή βοήθεια τοῦ Ἐθνικοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνείου καί τήν ὑψηλή ἐπιστάσια τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀναστασίου σήμερα ἡ Μονή ἔχει ἀποκατασταθεῖ πλήρως. Τώρα πού τά πράγματα ἔχουν ἡρεμήσει στήν Ἀλβανία εἶναι πολὺ εὐκολή μία προσκυνηματική ἐπίσκεψη στήν Ἱερά Μονή τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ. Πρόκειται γιά προσκύνημα στόν ναό τοῦ μεγαλύτερου Ἑλληνα μετά τήν ἄλωση καί ἕνα ἀναβάπτισμα στίς ρίζες τῆς ματωμένης ρωμιοσύνης.

Ἀποστολικοί Κανόνες (ιδ')

Παναγιώτη Μπούμη

Ἵμοτίμου Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

(συνέχεια ἀπό τό προηγούμενο)

KANONAS M' (406ς)

Κείμενο

Ἔστω φανερά τὰ ἴδια τοῦ ἐπισκόπου πράγματα (εἶγε καί ἴδια ἔχει), καί φανερά τὰ Κυριακά· ἵνα ἐξουσίαν ἔχη, τὰ ἴδια τελευτῶν ὁ ἐπίσκοπος, οἷς βούλεται, καί ὡς βούλεται, καταλείψαι· καί μὴ προφάσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων διαπίπτειν τὰ τοῦ ἐπισκόπου, ἐσθ' ὅτε γυναῖκα, καί παιδας κεκτημένου, ἢ συγγενεῖς, ἢ οἰκέτας. Δίκαιον γὰρ παρὰ Θεῷ καί ἀνθρώποις, τό, μήτε τὴν ἐκκλησίαν ζημιάν τινὰ ὑπομένειν ἀγνοία τῶν τοῦ ἐπισκόπου πραγμάτων, μήτε τὸν ἐπίσκοπον, ἢ τοὺς αὐτοῦ συγγενεῖς, προφάσει τῆς ἐκκλησίας, δημεύεσθαι, ἢ καί εἰς πράγματα ἐμπίπτειν τοὺς αὐτῷ διαφέροντας, καί τὸν αὐτοῦ θάνατον δυσφημίαις περιβάλλεσθαι.

Μετάφραση

Νά εἶναι φανερά τά πράγματα τοῦ ἐπισκόπου, πού εἶναι δικά του (ἂν βεβαίως ἔχει καί δικά του), καί φανερά ὅσα ἀνήκουν στόν Κύριο, γιά νά ἔχει ἐξουσία τά δικά του, πεθαίνοντας ὁ ἐπίσκοπος, σέ ὅποιους θέλει καί ὅπως θέλει νά τά ἀφήσει· καί ὄχι μέ πρόφαση τά ἐκκλησιαστικά πράγματα νά χάνονται ὅσα ἀνήκουν στόν ἐπίσκοπο, ὅταν μά-

λιστα ἔχει γυναῖκα καί παιδιά ἢ συγγενεῖς ἢ ὑπηρέτες. Γιατί εἶναι δίκαιο γιά τόν Θεό καί γιά τοὺς ἀνθρώπους, τό οὔτε ἡ Ἐκκλησία νά ὑφίσταται κάποια ζημιὰ ἀπό ἀγνοια ἐκείνων πού ἀνήκουν στόν ἐπίσκοπο, οὔτε ὁ ἐπίσκοπος ἢ οἱ συγγενεῖς του ἐξ αἰτίας τῆς Ἐκκλησίας νά δημεύονται ἢ νά περιπίπτουν σέ προβλήματα, ὅσοι ἔχουν διαφορές ἢ συναλλαγές μέ αὐτόν, καί νά περιβάλλεται μέ δυσφημίες ὁ θάνατός του.

Παράλληλοι κανόνες: Τῆς Δ' ὁ κβ', τῆς ΣΤ' ὁ λε', τῆς Ἀντιόχειας ὁ κδ', τῆς Καρθαγένης οἱ κβ'/λ', λβ'/μ' καί πα'/πθ'.

Σχόλιο

Ἐάν ὁ ἐπίσκοπος πεθάνει χωρίς διαθήκη καί χωρίς νόμιμους κληρονόμους, τόν κληρονομεῖ ἡ Ἐκκλησία, στήν ὁποία ἦταν χειροτονημένος, κατά τό νομικόν τοῦ Φωτίου. Σέ καμιά περίπτωση δέν πρέπει νά ἔχει ἀφήσει στή διαθήκη του ὡς κληρονόμους αἰρετικούς ἢ εἰδωλολάτρες (ἅγιος Νικόδημος).

KANONAS MA' (410ς)

Κείμενο

Προστάσσομεν, τὸν ἐπίσκοπον ἐξουσίαν ἔχειν τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων. Εἰ γὰρ τὰς τιμίας τῶν ἀνθρώπων αὐτῷ πιστευτέον, πολλοῦ ἂν δέη περι τῶν χρημάτων ἐντέλλεσθαι, ὥστε κατὰ

τὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν πάντα διοικεῖσθαι, καὶ τοῖς δεομένοις διὰ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ διακόνων ἐπιχορηγεῖσθαι μετὰ φόβου Θεοῦ, καὶ πάσης εὐλαβείας. Μεταλαμβάνειν δὲ καὶ αὐτὸν τῶν δεόντων (εἶγε δέοιτο) εἰς τὰς ἀναγκαίας αὐτοῦ χρείας, καὶ τῶν ἐπιξενουμένων ἀδελφῶν, ὡς κατὰ μηδένα τρόπον αὐτοὺς ὑστερεῖσθαι· ὁ γὰρ νόμος τοῦ Θεοῦ διατάξατο, τοὺς τῶ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντας, ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου τρέφεσθαι· ἐπεὶ περ οὐδὲ στρατιώτης ποτὲ ἰδίῳις ὀψωνίοις ὄπλα κατὰ πολεμίων ἐπιφέρεται.

Μετάφραση

Διατάσσουμε ὁ ἐπίσκοπος νά ἔχει ἐξουσία στά πράγματα (στήν περιουσία) τῆς Ἐκκλησίας. Γιατί ἐάν πρέπει νά τοῦ ἐμπιστευόμαστε τίς τίμιες ψυχές τῶν ἀνθρώπων, πολύ περισσότερο ἂν ὑπάρχει ἀνάγκη παραγγέλλουμε (αὐτό) γιά τά χρήματα, ὥστε σύμφωνα μέ τή δική του ἐξουσία νά διοικοῦνται ὅλα καί σέ ὅσους ἔχουν ἀνάγκη μέσω τῶν πρεσβυτέρων καί τῶν διακόνων νά δίνονται γιά βοήθεια μέ φόβο Θεοῦ καί κάθε εὐλάβεια. Νά λαμβάνει καί αὐτός ὅσα χρειάζεται (ἂν βέβαια χρειάζεται) γιά τίς ἀνάγκες τίς δικές του καί τῶν φιλοξε-

νούμενων ἀδελφῶν, ὥστε μέ κανένα τρόπο νά μή στεροῦνται αὐτοί· διότι ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ διέταξε νά τρέφονται ἀπό τό θυσιαστήριο ὅσοι παραστέκονται (ὕπηρετοῦν) στό θυσιαστήριο. Ἐπειδή βεβαίως οὔτε ὁ στρατιώτης ἐπιτίθεται ποτέ κατὰ τῶν ἐχθρῶν μέ ὄπλα πού ἀγοράζει μέ δικά του ἔξοδα.

Ἀγιογραφικά χωρία: Ἀριθμ. 18,8 ἐξ. καί 31, Δευτ. 18,1-8, Α΄ Κορ. 9,7 καί 13.

Παράλληλοι κανόνες: Ἀποστολικός ὁ λή', τῆς Δ' ὁ κς', τῆς Ζ' ὁ ιβ', τῆς Ἀντιόχειας οἱ κδ' καί κέ', τοῦ Θεοφίλου οἱ ι' καί ια', τοῦ Κυρίλλου ὁ β'.

ΚΑΝΟΝΑΣ ΜΒ' (42ος)

Κείμενο

Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, κύβοις σχολάζων, καί μέθαις, ἢ παυσάσθω, ἢ καθαιρείσθω.

Μετάφραση

Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, πού χάνει τόν καιρό του παίζοντας ζάρια καί μεθώντας, ἢ νά σταματήσει (ἀπ' αὐτά) ἢ νά καθαιρεῖται.

Παράλληλοι κανόνες: Ἀποστολικοί οἱ μγ' καί νδ', τῆς ΣΤ' οἱ θ' καί ν', τῆς Ζ' ὁ κβ', τῆς Λαοδικείας οἱ κδ' καί νε', τῆς Καρθαγένης οἱ μ'/μζ' καί ξ'/ξθ'.

Ὁ Ἅγιος Μεγαλομάρτυς Ἀρέθας καί ἡ συνοδεία του (24 Ὀκτωβρίου)

Ἐπιμέλεια: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη

Ὁ Ἅγιος Ἀρέθας καταγόταν ἀπό τήν πόλη Νεγρά τῆς Αἰθιοπίας, στά χρόνια τοῦ αὐτοκράτορα Ἰουστίνου (518-527), ὅταν βασίλευαν στήν Αἰθιοπία ὁ χριστιανός Ἐλεσβαάν καί στούς Ὀμηρίτες κάποιος Ἐβραῖος ὀνόματι Δουναάν.

Χιμαρίτες ἤ Ὀμηρίτες ἤ Ὀμηρεῖτες ἦσαν ἀρχαῖος ἀραβικός λαός καί βασιλαιο, πού ἐπικράτησαν περί τό 115 π.Χ. στή Νότια Ἀραβία, χώρα πού ἀναφέρεται στήν Ἁγία Γραφή ὡς Σαβά, ἀπό δέ τούς Ἑλληνας Εὐδαίμων Ἀραβία. Ὁ Ἐλεσβαάν ὑπέταξε τόν Ἐβραῖο καί ἔβαλε φρουρές στήν πόλη του.

Ὁ Δουναάν ἐπαναστάτησε καί σκότωσε τούς φύλακες, ἐπιτέθηκε στήν πόλη Νεγρά, τήν πολιόρκησε καί ὑπέταξε ὄχι μέ στρατιωτική δύναμη, ἀλλά μέ ἐπιπορκίες. Τό ἀποτέλεσμα ἦταν νά ἐξοντωθοῦν ὄλοι οἱ χριστιανοί κάτοικοι τῆς χώρας, ἄνδρες καί γυναῖκες.

Τότε ὁ ἅγιος Ἀρέθας ἀντιστάθηκε μέ γενναιότητα, στηρίζοντας προηγουμένως τόν πληθυσμό στήν πίστη τοῦ Χριστοῦ, ἄν καί ἦταν ἤδη σέ πολύ προχωρημένη ἡλικία, τόσο πού δέν μπορούσε οὔτε κἄν νά περπατήσει. Τόση ἦταν ἡ σωματική ἀδυναμία του, ὥστε ὅταν παραδόθηκε γιά νά τόν ἀποκεφαλίσουν, μέ χαρά ὀδηγήθηκε στό μαρτύριο βασταζόμενος.

Ὁ ὕμνογράφος τῆς ἀκολουθίας τοῦ

ἐπισημαίνει δύο στοιχεῖα: τό ἀξιοσέβαστο τῆς γεροντικῆς ἡλικίας καί τόν τολμηρό του χαρακτήρα. Ὁ ἅγιος Ἀρέθας εἶχε φρόνημα νεανικό, αἰτία τοῦ ὁποίου ἦταν ἡ ἀγιοπνευματική ζωή του. Διακατεχόταν ἀπό τήν παρουσία τοῦ Θεοῦ, ὁ ὅποιος τόν ἐνίσχυε καί τοῦ ἔδινε τήν ἐκπλήσσοσα τόλμη του, ὥστε ἀποβαίνει ἐνισχυτής καί ἐμψυχωτής τῆς πίστεως τῶν ἄλλων καί μέ χαρά νά «ὀδεύει» πρὸς τό μαρτύριο.

«Ἐν τῇ τοῦ πνεύματος τόλμῃ ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρῆσαι ἠγωνίσασθε», λέγει ὁ ὕμνος καί γιά τόν ἴδιο καί γιά τούς ἄλλους ἐνισχυμένους ἀπό αὐτόν χριστιανούς: «ὑπὸ τῆς σῆς συγκροτούμενη συνέσεως ἡ θεόφρων πόλις σου Πανόλβιε, τοῦ πολιᾶ, λάμποντος σεμνῆ, πρὸς τοὺς παρανόμους ἀνδρείως διηγωνίσαστο». (Ἡ μέ θεϊκό φρόνημα πόλις σου, παμμακάριστε Ἀρέθα, πού συγκροτήθηκε ἀπό τή δική σου σύνεση, ἀπό ἐσένα δηλαδή πού ἔλαμπες ἀπό τό σεμνό γῆρας, ἀγωνίστηκε μέ ἀνδρειότητα πρὸς τοὺς παράνομους).

Ὁ ὕμνογράφος ξεκινώντας ἀπό τό γεγονός ὅτι ὁ ἅγιος Ἀρέθας, ὅπως καί οἱ ἄλλοι χριστιανοί τῆς πόλεώς του, σκοτώθηκαν ἀπό τούς Ἐβραῖους, γράφει ὁ π. Γεώργιος Δορμπαράκης, παραλληλίζει τό μαρτύριό τους μέ ὅ,τι συνέβη στόν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, ἀνάγοντας

μάλιστα τό φονικό μῖσος τῶν Ἑβραίων αὐτῶν στό μῖσος πού ἐπιδείκνυαν οἱ πρόγονοί τους ἀπέναντι στόν ἴδιο τόν Θεό, κατά τήν περίοδο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καί μάλιστα στή διαρκή ἐπαναστατικότητα καί τόν γογγυσμό τους στήν πορεία τῆς ἐρήμου, μετά τήν ἔξοδό τους ἀπό τήν Αἴγυπτο. «Χριστοῦ τῇ ἐκμιμήσει σαυτὸν παραδέδωκας, πόθῳ τοῦ μαρτυρίου, τοῖς ἀνόμοις Ἑβραίοις».

Δέν μπορεί ὁ ὕμνογράφος ὅμως νά μή θέσει τό ἐρώτημα πού σκανδαλίζει τή σκέψη πολλῶν χριστιανῶν σέ ὅλες τίς ἐποχές: πῶς ὁ Θεός ἐπέτρεψε οἱ δικοί Του ἄνθρωποι, αὐτοί πού ὁ Ἰδιος μέ τή χάρη Του συγκρότησε σέ σῶμα Του, νά «χθαοῦν» μέ ἄνομο τρόπο; Νά σκοτωθοῦν ἀπό τούς «λύκους» ἐχθρούς τῆς πίστεως;

Εἶναι τό «αἰώνιο» ἐρώτημα, γιατί ὁ Θεός ἐπιτρέπει νά ὑφίστανται ἕνα σωρό δεινά, ἀκόμη καί ἀτιμωτικό θάνατο, οἱ δικοί Του δοῦλοι, οἱ πιστοί Του; Ποῦ εἶναι ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ; Γιατί δέν ἐνεργοποιεῖ ὑπέρ αὐτῶν τήν παντοδυναμία Του; Ἡ ἀπάντηση βεβαίως, δέν δίνεται ἀπό τόν ὕμνογράφο στόν ὕμνο. Καταθέτει ἀπλῶς τήν ἀπορία του, ἀλλά χωρίς γογγυσμό καί ἀμφισβήτηση. Ἄνάγει τό «ἀγκάθι» αὐτό γιά τή λογική σκέψη στήν Πρόνοια τοῦ Θεοῦ.

Τό ἐναποθέτει μέ ἄλλα λόγια στήν ἀπειρία τῆς ἀγάπης Του, δίνοντας ὅμως ἔμμεσα μέ τούς ἄλλους ὕμνους τήν ἀπάντηση: Ἐπιτρέπει ὁ Θεός τίς δοκιμασίες στούς δικούς Του, κατά ἀναλογία μέ ὅ,τι ὁ Ἰδιος ὑπέστη στόν κόσμο, ἀκόμη καί τόν Σταυρό, διότι προφανῶς αὐτό εἶναι καί ἡ σωτηρία τους.

ΕΚΔΗΜΙΕΣ

Πρεσβύτερος

Γεώργιος Νικολόπουλος

Τήν Παρασκευή 1^η Σεπτεμβρίου 2017 ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ ὁ μακαριστός Πρεσβ. Γεώργιος Νικολόπουλος, Ἐφημέριος τοῦ Ἱ. Ν. Ἀγ. Παντελεήμονος Κερασέας Μαντινείας σέ ἡλικία 78 ἐτῶν. Ἡ Ἐξόδιος Ἀκολουθία τελέσθηκε τήν Κυριακή, 3 Σεπτεμβρίου 2017, στόν Ἱ. Ν. Ἀγ. Παντελεήμονος Κερασέας Μαντινείας. Τόν Μητροπολίτη κ. Ἀλέξανδρο ἐκπροσώπησε ὁ Ἀρχιμ. Ἰουστίνος Τσαγκούρης.

Πρωτοπρεσβύτερος

Χριστόδουλος Παπαχριστοδούλου

Τήν Κυριακή 3 Σεπτεμβρίου 2017, στόν Ἱ. Καθεδρικό Ναό Ἀγίας Σκέπης

Ἐδέσσης, ἡ Ἐξόδιος Ἀκολουθία καί ἡ ταφή τοῦ μακαριστοῦ Πρωτοπροσβυτέρου Χριστοδούλου Παπαχριστοδούλου, ὁ ὁποῖος ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον σέ ἡλικία τεσσαράκοντα τριῶν ἐτῶν μετά ἀπό πολυετῆ ἀνίατη ἀσθένεια.

Πρεσβύτερος

Γεράσιμος Νάκης

Τήν 9^η Ὀκτωβρίου ἐ.ἔ ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ ὁ π. Γεράσιμος Νάκης τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἄρτης καί ἀναπαύεται πλέον στίς Μελάτες τοῦ νομοῦ Ἄρτας, ὅπου ἐπί χρόνια πολλά διακόνησε ὡς ἐφημέριος στήν ἐκεῖ ἱστορική ἀνδρῶα Ἱερά Μονή τοῦ Γενεσίου τῆς Θεοτόκου, ἡ ὁποία ἰδρύθηκε τόν 18^ο αἰῶνα.

Κύριε Διευθυντά,

τούς εκατοντάδες πιστούς και τούς ιππείς των ιππικῶν συλλόγων στό πανηγύρι τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Παναγίας Ἐλεούσας Ζιδανίου (7 καί 8.9.2017) καλωσόρισε συγκινημένος (στόν Ἀρχιερατικό Μέγα Ἐσπερινό, ὅπου χοροστάτησε καί κήρυξε τόν θεῖο λόγο) ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Σερβίων καί Κοζάνης κ. Παῦλος, περιστοιχισμένος ἀπό τόν ἱερό Κλῆρο: «Καλῶς ἤρθατε στό Μοναστήρι τῆς Παναγίας καί στή γιορτή τῶν Γενεθλίων τῆς! Ἡ Παναγία νά σκέπει ὅλους σας!», εἶπε καί εὐλόγησε τό πλῆθος.

Σπεύσαμε πάλι καί φέτος (ἐκατοντάδες καί χιλιάδες οἱ προσκυνητές ἀπό ὅλες τίς Ἐνορίες, κληρικοί καί λαϊκοί), συνεχίζοντας μιὰ παράδοση αἰώνων, ὑπακούοντας σέ ἐσωτερική καί ἀπροσδιόριστη ἀνάγκη (ὁ κόσμος καί ὁ καθέννας μας, ἔχει μέσα του «κλάμα ζορισμένο καί βουβό») στό πανηγύρι τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Παναγίας Ἐλεούσας (τί ὠραία ἡ λέξη Ἐλεούσα μέ τήν ὁποία κοσμεῖται τό πρόσωπο τῆς Θεοτόκου!) Ζιδανίου, τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σερβίων καί Κοζάνης.

Τό εὐρύχωρο, ἀνοιχτό καί καθαρό ἐξωτερικό (πρὶν ἀπό τήν εἴσοδο τῆς Ἱερᾶς Μονῆς) προαύλιο λειτουργεῖ στίς αἰσθήσεις σάν ὄρεινός, μεταξύ οὐρανοῦ καί

γῆς, νάρθηκας, πού σέ ὀδηγεῖ στόν ἐσωτερικότερο χῶρο τοῦ Μοναστηριοῦ.

Ἡ Παναγία εἶναι τό πρόσωπο τῆς χαρᾶς καί τῆς ἐνότητάς μας καί τό Μοναστήρι τῆς Παναγίας Ἐλεούσας τοῦ Ζιδανίου ὁ χῶρος πραγμάτωσης (σέ πορεία καί σέ ἐξέλιξη, ὄχι αὐτόματα, μηχανικά καί ἀπρόσωπα) αὐτῆς τῆς ἐνότητος στό πρόσωπο τῆς Παναγίας καί στό πρόσωπο τοῦ ἀπό αὐτήν γεννηθέντος «ἡλίου τῆς δικαιοσύνης», τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καί Θεοῦ μας. Ἐδῶ τό αἶτημα «ὑπὲρ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως» ἔχει τόν ἐπιστηριγμό τοῦ ἐλέους τῆς Παναγίας, γίνεται ὑπόθεση αὐτοῦ τοῦ ἐλέους, πού βέβαια ζητεῖ καί τήν ἐλεύθερη συγκατάθεση τῆς ἀνθρώπινης βούλησης, τοῦ ἀνθρώπινου θελήματος.

Τῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν τῆς πανηγύρεως τῆς Ἱ. Μονῆς τῆς Παναγίας Ἐλεούσας Ζιδανίου προεξῆρχε ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Σερβίων καί Κοζάνης κ. Παῦλος, πλαισιούμενος ἀπό τόν πρωτοσύγκελο ἀρχιμ. Χριστοφόρο Ἀγγελόπουλο καί ἀπό πλῆθος κληρικῶν τῆς Μητροπόλεως.

Στό κήρυγμά του στόν Ἐσπερινό ὁ Σεβ. ἀναφέρθηκε στά τρία Γενέθλια πού ἐορτάζει ἡ Ἐκκλησία: τή Γέννηση τοῦ Χριστοῦ, τό Γενέθλιο τοῦ Προδρόμου καί τό Γενέθλιο τῆς Παναγίας. Ὅλοι ἐμεῖς οἱ ἄλλοι γιορτάζουμε, εἶπε ὁ Σεβ., τό ὄνομά μας σέ σχέση μέ αὐτό τοῦ Ἁγίου (τῆς

Ἁγίας) τὴν ἡμέρα τῆς (μαρτυρικῆς ἢ ὀσιακῆς) τελείωσής τους. Στὴ συνέχεια μίλησε γιὰ τὸ γεγονός τοῦ Γενεθλίου τῆς Παναγίας, κάνοντας ἀναφορές στοῦ Ἀπολυτίκιου τῆς ἑορτῆς «Ἡ γέννησίς σου Θεοτόκε, χαρὰν ἐμήνυσε πάσῃ τῇ οἰκουμένη» καί σέ ἄλλους ὕμνους τῆς ἡμέρας καί ὑπογράμμισε καί ἐξῆρε τὸ πανάγιο πρόσωπο τῆς Παναγίας καί τὴν προσφορά τῆς στούς ἀνθρώπους πού εἶναι ὁ Χριστός. Συνεχάρη τὴν προεστῶσα Θεοκτίστη, ὅλους ὅσοι πασχίζουν γιὰ τὸ Μοναστήρι καί βράβευσε δύο πιστούς (ἐπιδίδοντας στὸν καθένα ἀπὸ μία εἰκόνα τῆς Παναγίας) πού συμβάλλουν μέ τὴν προσωπική τους ἐργασία στὸν ἐξωραϊσμό τῆς Ἱ. Μονῆς.

Στὸ Νάρθηκα τοῦ μικροῦ Καθολικοῦ τῆς Μονῆς παρατίθεται γιὰ προσκύνηση ἢ ἱερά καί ἱστορική εἰκόνα τῆς Παναγίας Ἐλεούσας τοῦ Ζιδανίου. Οἱ περιπέτειες τῆς εἰκόνας ἀπὸ τὸ 1541 μέχρι τὰ τελευταία χρόνια ἦταν πολλές. Τὴ διάσωσή τῆς τὴν ὀφείλει στὴν ἀγάπη τοῦ λαοῦ πρὸς τὸ πρόσωπο τῆς Παναγίας καί στοῦ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ τῆς θέση σ' ἓνα μικρὸ ναῦδριο κοντὰ στὰ Σέρβια πού ὑπαγόταν στὴ Μονὴ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων (πού τὸ ἔκαψαν οἱ Τοῦρκοι τὸ 1541) μεταφέρθηκε γιὰ νὰ διασωθεῖ στοῦ δασῶδες Ζιδάνι. Ἀλλὰ οἱ περιπέτειες διαδέχονταν ἢ μία τὴν ἄλλη. Τοῦρκοι καί ἀργότερα Γερμανοὶ κατακτητὲς ἔκαψαν καί ρήμαξαν Ναοὺς καί Μοναστήρια. Μέσα ἀπὸ τὴ φωτιά τῶν πυρπολήσεων καί τῶν καταστροφῶν ἡ εἰκόνα φυγαδεύεται ἀπὸ τοὺς κτηνοτρόφους τῆς περιοχῆς, κρύβεται μέσα σέ βάτους, σέ ρεματιές, διασώζεται (καί διασώζει ἐν τέλει

ἡ ἴδια τὴν ἐνότητά μας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ) καί διαφυλάσσεται ὡς κειμήλιο ἀνεκτίμητης ἀξίας στοῦ Μοναστηρίου τῆς στοῦ Ζιδάνι.

Τὴ θυμᾶμαι μαθητῆς τοῦ 6/τάξιου Γυμνασίου Βελβεντοῦ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας ἀπὸ τὸ Ζντάνι, ὅταν ὁ ἀείμνηστος παπα-Γιώργης Κακούλης (ἐφημέριος τῆς Κοίμησις τῆς Θεοτόκου Βελβεντοῦ) τὴν ἔφερε στοῦ Βελβεντοῦ καί τὴ «γύριζε» ἀπὸ σπίτι σέ σπίτι καί «διάβαζε». Ἦμουν ὁ ψάλτης του. Τοῦ ἔφαλλα τὸ Ἀπολυτίκιό τῆς κι ἐκεῖνος διάβαζε τὴν εὐχή. Ὅχι μόνο ἀπὸ τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας, ἀλλὰ καί ἀπὸ τὸ πετραχῆλι τοῦ παπα-Γιώργη ἀναδύοταν μιὰ περιεργὴ χάρη.

Στόν Μ. Ἑσπερινό παρέστησαν ἐκπρόσωποι τῆς Περιφέρειας Δ. Μακεδονίας, τοῦ Δήμου Σερβίων-Βελβεντοῦ, πρόεδροι τῶν δημοτικῶν καί τοπικῶν Κοινοτήτων, ἐκπρόσωπος τοῦ στρατοῦ, ἐκπρόσωποι τῆς Α/θμίας καί Β/θμίας Ἐκπαίδευσης τῆς περιοχῆς. Ἀκολούθησε μοναστηριακὸ κέρασμα στοῦ ἀρχονταρίκι.

«Αὕτη ἡ ἡμέρα Κυρίου, ἀγαλλιᾶσθε λαοί...». «Σήμερον τῆς παγκοσμίου χαρᾶς τὰ προοίμια, σήμερον ἔπνευσαν αὔραι, σωτηρίας προάγγελοι...». «Σήμερον», ὁ Θεός, «θρόνον ἅγιον ἐπὶ γῆς ἑαυτῷ προητοιμάσεν...» (Στιχηρὰ Ἰδιόμελα Μεγάλου Ἑσπερινοῦ καί Δοξαστικὸ 8^ο Σεπτ.). «Ἡ γέννησίς σου Θεοτόκε, χαρὰν ἐμήνυσε πάσῃ τῇ οἰκουμένη, ἐκ σοῦ γὰρ ἀνέτειλεν ὁ Ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν...» (Ἀπολυτίκιον).

π. Κωνσταντῖνος Ἱ. Κώστας
παπαδάσκαλος

Λίτσας Ί. Χατζηφώτη
Ἀρχαιολόγος - Ἱστορικός

- Σεβ. Μητροπολίτου Σύρου Δωροθέου: *Προσεγγίσεις σέ πολιτικά καί κοινωνικά θέματα. Συλλογή ἄρθρων 2012-2016*. Ἔκδοση Ἱ. Μονῆς Παναγίας Τουρλιανῆς Μυκόνου, 2017.

Τό βιβλίό σέ κερδίζει ἤδη ἀπό τό καλαισθητό ἐξώφυλλο μέ τή χαριτωμένη μικρογραφία μέ τούς δύο περιώνυμους θρησκευτικούς πόλους τῆς Μυκόνου, τή Θεοτόκο Τουρλιανή καί τήν Κυρία Παραπορτιανή, λεπτομέρεια κεντήματος ἀπό Ἀρχιερατικό Ἰ. Ἀμφιο. Περιέχει συλλογή ἀπό πενήντα ἕνα ἄρθρα πού δημοσιεύθηκαν στό διάστημα 2012-2016 στόν περιοδικό τύπο. Τό περιεχόμενο τῶν κειμένων παρουσιάζει δείγματα τῶν ἐνδιαφερόντων, τῆς ἀγωνίας, τῆς φροντίδας καί τῆς ἱστορικής ἐμπειρίας θρησκευτικοῦ ποιμένα, ὁ ὁποῖος παρακολουθεῖ μέ βλέμμα καθαρό καί πνεῦμα «ἄγρυπνο» τή μικρογραφία τῆς καθημερινότητας τοῦ κόσμου, τοῦ ὁποῖου εἶναι πολίτης. Σχολιάζει τήν ἑλληνική καί τή διεθνή πραγματικότητα σέ κάθε τομέα μέ εὐλικρίνεια, ἀπό τόν φόρο τοῦ πνεύματος, τή φυγή δηλαδή τῶν νέων τῆς Ἑλλάδος γιά ἀναζήτηση καλύτερου μέλλοντος στήν ἀλλοδαπή, ὡς τήν ἀποψη ὅτι θά ἦταν καλύτερα ὁ Μεταξᾶς νά εἶχε πεῖ ... ὄχι, τῆς τραγωδίας τῶν προσφύγων πού πνίγονται στό Αἰγαῖο μέ «φόντο» μιά λυρική καί περιεκτική περιγραφή του, ὡς τήν πραγματική ἔννοια τοῦ ὄρου «ἐγκεφαλικός θάνατος», ἀναζητώντας καί ἐκθέτοντας τά αἷτια αὐτῶν τῶν ἐπιλογῶν, ἄλλοτε καί τώρα. Μέ εὐρύτατο πεδίο γνώσεων, πού ἀναδεικνύεται σοφά σέ κάθε σελίδα, ἐκθέτει τίς ἀπόψεις του μέ τήν ὑπευθυνότητα τοῦ ἱεροκήρυκα χωρίς τόν στόμφο τοῦ «ἄμβωνα», καθλώνει καί ἐπικοινωνεῖ μέ τόν ἀναγνώστη χωρίς νά τόν καταπιέζει. Ὁ λόγος εἶναι σαφής καί χωρίς ψιμύθια, ταυτόχρονα ὁμως καί ὁδηγητικός. Δέν περιορίζεται σέ διαπιστώσεις ἀλλά ἀπό τή σκέψη του ἀναδύεται ὁ τρόπος γιά ἀνάκαμψη, διόρθωση, θεμελίωση καί οὐσιαστικά ὠθεῖ μέ ἐλπίδα σέ καλύτερο αὐριο, μέ ἐφόδια τή φιλοσοφία καί τήν πράξη τῶν προγόνων καί τό παράδειγμα ἢ τό δίδαγμα τοῦ Εὐαγγελίου, πού οὐσιαστικά διακατέχουν τή σκέψη του χωρίς νά φωνασκοῦν. «Τά μεγάλα ἰδανικά, οἱ μεγάλες ἀξίες τῆς ἐλευθερίας, τῆς δημοκρατίας, τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης καί τῆς εἰρήνης σέκουν ἀγάλαμα ἀκίνητα», διδάσκει μαζί μέ τόν ποιητή «στόν κόσμο τῶν νεκρῶν περιμένοντας τήν ἀνάσταση...». Ἐποκαλυπτικές οἱ σελίδες τοῦ πονήματος αὐτοῦ τοῦ Σεβ. κ. Δωροθέου, γιά ὅσους δέν ἔχουν γνωρίσει τήν πτυχή αὐτή τῶν δραστηριοτήτων του.

- Πρωτ. Νικολάου Στασινοπούλου: *Νηστειοδρόμιον*. Περισσός Ν. Ίωνίας, 2016.

Ὁ π. Νικόλαος, γνωστός καί ἀπό παλαιότερα βιβλία του, ἀσχολεῖται στό πόνημα αὐτό, πού προλογίζεται ἀπό τόν Σεβ. Μητροπολίτη Ν. Ίωνίας κ. Γαβριήλ, μέ τό πολυσυζητημένο θέμα τῆς Νηστείας, γιά τό ὅποιο ὁ Μ. Βασίλειος ἔλεγε ὅτι εἶναι *συνηλικιωῖτις τῆς ἀνθρωπότητος*, διότι ἐν τῷ Παραδείσῳ ἐθεσμοθετήθη. Ὁ συγγραφεύς προσφέρει συνοπτικά ἀλλά καί κατατοπιστικά πληροφορίες καί διευκρινίσεις γιά τό θέμα ἀποσκοπώντας στήν πνευματική ὠφέλεια τῶν πιστῶν. Ἀντλεῖ στοιχεῖα ἀπό τήν Παλαιά καί τήν Καινή Διαθήκη, τούς Κανόνες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καί τά ἔργα τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας, ὑπενθυμίζοντας ὅτι πρόκειται γιά ὑπόθεση πού συνδέεται ἄμεσα μέ τήν ἀπαλλαγή ἀπό τίς βιοτικές μέριμνες, τήν προσευχή καί τήν ἀγάπη. Τονίζει ἐπίσης τό νόημα καί τήν πρακτική τῆς νηστείας, ἀναφέρεται στήν νηστεία τοῦ Χριστοῦ καί διαφόρων βιβλικῶν προσώπων, τή σχέση της μέ τή Θεία Μετάληψη, παραθέτει Κανόνες καί Τυπικά περί Νηστείας, ὅπως συναντῶνται στό Πηδάλιον. Ἡ συνοπτική, ἐνδιαφέρουσα καί περιεκτική μελέτη συμπληρώνεται μέ πίνακα νηστειῶν καί καταλύσεων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Σέ ἐπίμετρο, ἀναφορά στήν Ἀπόφαση γιά τή σπουδαιότητα καί τήν τήρηση τῆς Νηστείας ἀπό τήν Ε΄ Προσυνοδική Πανορθόδοξο Διάσκεψη Σαμπεζύ - Γενεύης (10-17 Ὀκτωβρίου 2015).

- Ἀρχιμ. Σεβαστιανοῦ Σωμαράκη: *Ἡ Ἡμιαυτόνομος Ἐκκλησία τῆς Κρήτης καί ἡ Νομοκανονική Θεώρηση τῶν Θεσμῶν, τῆς Ὁργάνωσης καί τῶν σχέσεών της μέ τήν Ἑλληνική Πολιτεία*. Ἐκδόσεις Ἐπέκταση.

Στό ἐπιβλητικό σέ ὄγκο καί πολύ ἐνδιαφέρον ὡς πρός τό θέμα του ἔργο, ἀποτελεσμα μακροχρόνιας ἔρευνας, ἐξετάζεται ἡ ιστορικοκανονική ἐξέλιξη τῶν βασικῶν διοικητικῶν θεσμῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης, τό ἡμιαυτόνομο καθεστῶς τῆς ὁποίας εἶναι μοναδικό στόν εὐρύτερο χῶρο τῆς Ὁρθοδοξίας. Στή μελέτη ἐξετάζεται ἐπίσης τό ἱστορικό καί νομοκανονικό πλαίσιο τῆς διαμόρφωσης τῶν σχέσεων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης μέ τή σύγχρονη Ἑλληνική Πολιτεία, καί οἱ σχέσεις της μέ αὐτήν μέσα ἀπό τίς ἰσχύουσες συνταγματικές ρυθμίσεις, ἐπιχειρεῖται ἡ νομοκανονική ἐρμηνεία τῶν διατάξεων τοῦ Συγχρόνου Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης, πού ρυθμίζει τήν ἐσωτερική ὀργάνωση καί διοίκησή της, διαγράφει καί φανερώνει τίς σχέσεις της, πού βασίζονται στόν Νόμο, τόσο μέ τό Οἶκ. Πατριαρχεῖο ὅσο καί μέ τήν Ἑλληνική Πολιτεία. Ἡ περίπτωση τοῦ διοικητικοῦ δεσμοῦ μέ τό Οἶκ. Πατριαρχεῖο ἐξηγεῖται ἀπό τίς μακροχρόνιες δυσχερεῖς καταστάσεις πού βίωσαν οἱ Κρητικοί κατά τούς αἰῶνες τῆς ἱστορίας τους. Ἀναλυτικότερα ἐξετάζεται ἡ κεντρική, περιφερειακή καί μοναστική ὀργάνωση, ἡ διαχείριση τῆς ἐκκλησιαστικῆς της περιουσίας καί ἡ ἀπονομή τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Δικαιοσύνης τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης. Ἡ ἔρευνα στηρίχθηκε σέ διατάγματα, ἐφημερίδες, κανονισμούς, κανονιστικές διατάξεις, στήν καταστατική νομοθεσία, στούς νόμους, σέ πατριαρχικές καί συνοδικές πράξεις καί ἄλλες πηγές, συνταγματικά κείμενα καθώς καί πλῆθος ἄλλων

βοηθημάτων ιστορικών μελετητών. Σέ παράρτημα καταχωρούνται σημαντικά επίσημα έγγραφα. Έξαιρετικά ενδιαφέρουσα μελέτη, σταθμός για τήν εξέλιξη τής ιστορίας τής Έκκλησίας τής Κρήτης.

○ **Ιωάννη Β. Τσουνή:** «Ύμνος Έπιτάφιος», τά Έγκώμια τής Παναγίας, Έκδόσεις Μωραΐτης, 2017.

Ό Χοράρχης κ. Ι. Τσουνής παρουσιάζει τήν Άκολουθία τών Έγκωμίων τής Θεοτόκου, όπως τελείται στό Θεομητορικό Μνήμα τής Γεθσημανή. Βασίζεται στήν ανάλογη έκδοση του Πατριαρχείου Έροσολύμων «Θεία και Έερά Άσματική Άκολουθία τών Έγκωμίων τής Κοιμήσεως τής Θεοτόκου έν Έεροσολύμοις» (Παναγιωταφικά Έκδόσεις 1997). Συμπληρωματικά περιελήφθησαν τά Έγκώμια άπό τόν Ύμνο Έπιτάφιο του Έπισκόπου Καρυστίας Μακαρίου Καλλιάρχη (19^{ος} αι.), πού έκδόθηκαν στό Άγιον Όρος τό 1932 και τήν ανάλογη Άκολουθία πού εξέδωσε τό 1993 ό Σεβ. Μητροπολίτης Σάμου και Ίκαρίας κ. Ευσέβιος, ή όποία θέλει τά Έγκώμια στόν Έσπερινό τής Έορτής τής Κοιμήσεως άμέσως μετά τά άπόστιχα και τό Δοξαστικό. Τά έγκώμια αυτά περιλαμβάνονται στήν έκδοση τούτη συντεθειμένα κατά μίμηση τών Άποστίχων τής Άκολουθίας του Έσπερινού τής Μ. Παρασκευής. Περιλαμβάνεται επίσης Μουσικό Παράρτημα μέ τά άπόστιχα και τό Δοξαστικό άπό τήν έκδοση του Σεβ. Σάμου, έπιλογή Έγκωμίων άπό τίς έκδόσεις τών Έεροσολύμων και του Άγίου Όρους (20 σέ κάθε Στάση) και άργά «Εύλογητάρια», σημειωμένα στήν παρασημαντική τής Βυζ. Μουσικής, μέ άπόλυτο σεβασμό στήν Έκκλησιαστική Μουσική και προσπάθεια ανάδειξης του μεγαλείου της μέσα άπό τήν άπλότητά της, χωρίς νεωτερισμούς και έκκοσμιεύσεις. Στόν ψηφιακό δίσκο πού συνοδεύει τήν έκδοση, ό Χορός Βυζαντινής Μουσικής «Ψάλτικης Διάκονοι» φάλλει τούς ύμνους πού περιλαμβάνονται στό μουσικό παράρτημα του Βιβλίου.

○ **Άρχιμ. Θωμά Άνδρέου:** Έερατικοί στοχασμοί. Έκδόσεις Δεσπ. Κυριακίδη.

Άπέραντη χαρά, λυρισμός, λεπτή σκωπτική διάθεση, πού εκφέρεται μερικές φορές μέ μία και μόνη λέξη, ικανότητα μέ λίγες άράδες νά σχηματίζει στόν νοϋ πολύ εύγλωττες εικόνες, έπιλογή θεμάτων πού είναι προσιτά και στόν πιό άπλό άναγνώστη, εύρηματική άνάπτυξη ιστοριών, όλα αυτά, και άλλα άκόμη, σέ ένα πολύ πρωτότυπο κέντημα μέ τόν έπιτυχημένο σκοπό νά κηρύξει. Διότι αυτός είναι ό σκοπός του, όπως τέθηκε μέ τόν τίτλο. Τά θέματα τών «στοχασμών» μπορεί νά είναι προσιτά στόν καθένα, αλλά δέν είναι άπλοϊκά. Άναφέρονται σέ θέματα πού τά ζει καθημερινά ό σημερινός Έλληνας αλλά και πού πρέπει νά γνωρίζει και νά εκτιμά τήν άξία τους. Άπό τήν έφορεία, όπου ή ύπάλληλος φορεϊ «σχολαρίκιον», ως τό κλάμα τών Καρυατίδων και τή δύναμή τους νά στέκονται όρθές παρά τά κτυπήματα, άπό τή Μεγάλη Κυρά (Παναγία) ως τήν άμαρτωλή άγία, άπό τόν Μεγαλέξανδρο ως τόν Παπαδιαμάντη και τόσα άλλα πού δέν χωρούν στό σημείωμα αυτό, ό συγγραφεύς μέ ευαισθησία αλλά και άξίεπεινη ικανότητα δημιουργεί πολύ ενδιαφέρουσα συλλογή στοχασμών πού θά διδάξει ούσιαστικά και θά τέρψει πνευματικά τόν άναγνώστη του.

Περί μισθολογικῶν κλιμακίων καί συντάξεων

Πρωτοπρ. Γεωργίου Βαμβακίδη
Γενικοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου Ἰ. Μ. Ζιχνῶν καί Νευροκοπίου

Ἐπειδὴ πολλοὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφοὶ διατυπώνουν διάφορα ἐρωτήματα γιὰ τίς μισθολογικές προαγωγές, ἀπὸ τὸ παρὸν τεῦχος τοῦ Ἐφημερίου παρέχουμε χρήσιμες διευκρινίσεις πού πιστεύω πὼς θὰ ἀπαντήσουν σέ πολλά ἀπὸ αὐτά. 1ον) Διαπιστώθηκε ἐδῶ καὶ λίγο καιρὸ ὅτι δέν χορηγοῦνται μισθολογικά κλιμάκια. Ἄπὸ 1.1.2018 ἡ ἀπονομὴ τους βάσει τοῦ χρόνου ὑπηρεσίας τοῦ Ἐφημερίου θὰ πραγματοποιεῖται κανονικά. Ἐάν ὑπάρξει μείωση ἀποδοχῶν μὲ τὸ νέο σύστημα, τὸ ὑφιστάμενο ὕψος καταβολῶν προβλέπεται νὰ διασφαλιστεῖ μὲ τὴ μορφή προσωπικῆς διαφορᾶς, πού θὰ ἀπομειώνεται ἀνάλογα μὲ κάθε ἐπιχειρῆμενη αὐξηση τῶν ἀποδοχῶν του. 2ον) Τονίσουμε σέ προηγούμενα τεύχη τοῦ «Ἐφημερίου» ὅτι μὲ τὸ νέο καθεστῶς ἀμοιβῆς καὶ τῶν Ἐφημερίων ἀποσυνδέεται τὸ βαθμολογικὸ ἀπὸ τὸ μισθολογικὸ καθεστῶς τους. Αὐτὸ περισσότερο ἴσχυσε γιὰ νὰ διευκολύνει τὴν ἀναβάθμιση στὴν ὑπηρεσία τῶν κρατικῶν λειτουργῶν, πού μποροῦν πλέον νὰ ἀναβαθμίζονται στὴν ὑπηρεσία ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸν βαθμὸ πού διατηροῦν στὰ μισθολογικά κλιμάκια. 3ον) Κατὰ τίς νέες διατάξεις τοῦ νόμου καὶ ὅπως διατυπώνεται στὴν διευκρινιστικὴ ἐγκύκλιο τοῦ Ὑπουργείου, τὰ μισθολογικά κλιμάκια καθορίζονται σέ 19 γιὰ τοὺς Ἐφημερίους τῶν κατηγο-

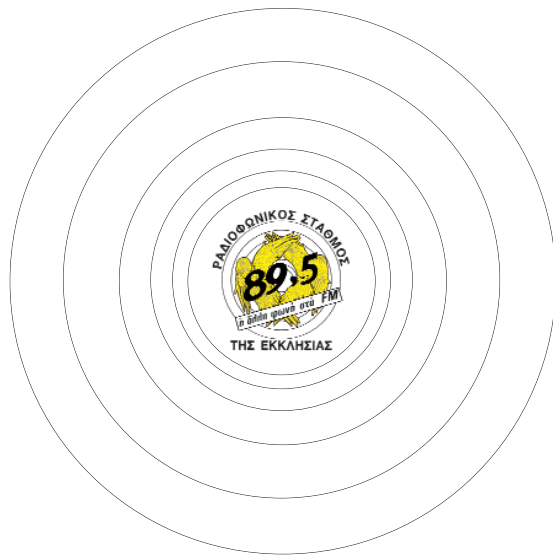
ριῶν Τ.Ε. καὶ Π.Ε. καὶ σέ 13 γιὰ τοὺς Ἐφημερίους τῶν κατηγοριῶν Υ.Ε. καὶ Δ.Ε. Οἱ Ἐφημέριοι τῶν κατηγοριῶν Τ.Ε. καὶ Π.Ε. ἐξελίσσονται σέ αὐτά μὲ εἰσαγωγικὸ τὸ Μ.Κ. 1 καὶ καταληκτικὸ τὸ Μ.Κ. 19. Σέ προηγούμενα τεύχη δημοσιεύσαμε συγκεκριμένους πίνακες ὄλων τῶν νέων βασικῶν μισθῶν τῶν Ἐφημερίων κάθε κατηγορίας μὲ πολλές συγκεκριμένες ἀναφορές γιὰ τίς μισθολογικές προαγωγές καὶ τὸν βασικὸ μισθὸ κάθε κατηγορίας. Παραπέμπουμε ἐκεῖ τοὺς ἐνδιαφερομένους. 4ον) Κάθε νεώτερο σχετικὰ μὲ τίς μισθολογικές προαγωγές θὰ δημοσιεύεται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸν «Ἐφημέριο» πρὸς ἐνημέρωση ὄλων. 5ον) Ὅρισμένοι ἀδελφοί, συμπληροῦντες τὰ ἔτη ὑπηρεσίας τους καὶ ἐπιθυμοῦντες νὰ συνταξιοδοτηθοῦν, ρωτοῦν γιὰ τὴ μηνιαία συντάξιμη ἀποδοχὴ τους. Σχετικὰ μὲ αὐτὸ, πρέπει ὁ Ἐφημέριος πού συμπληρώνει τὰ ἔτη πρὸς συνταξιοδότηση νὰ γνωρίζει τὸν βασικὸ μισθὸ πού ἔλαβε τὸν Ὀκτώβριο 2011 καὶ τὸν εἰσαγωγικὸ βαθμὸ καὶ τὸ κλιμάκιο πού ἐντάχθηκε ἀπὸ τὴν Ὑπηρεσία του (Ἰ. Μητρόπολη) στὸ νέο μισθολόγιο. Μὲ βάση αὐτά, τὴ μισθολογικὴ κατηγορία του καὶ τὰ χρόνια πραγματικῆς ὑπηρεσίας, μποροῦμε κατὰ προσέγγιση νὰ ἐκτιμήσουμε τὴν ἀμοιβὴ τῆς μηνιαίας σύνταξης πού θὰ καταβληθεῖ κανονικά ἀπὸ τὸ Γ.Λ.Κ.

Προτείνουμε :

Καθημερινά

- 02.00: ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ - Προσεγγίσεις στους όρους τῆς πίστεως. Μέ τόν Δημήτρη Μαυρόπουλο (Ε)
- 12.00: ΤΟ ΑΛΑΤΙ ΤΗΣ ΓΗΣ - Παραδοσιακή μουσική. Μέ τόν Λάμπρο Λιάβα.
- 17.30: ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΚΟΣΜΟΣ - Ὕμνοις καί ᾠδαῖς, Ἐκκλησία καί τέχνη, Ἐκκλησία καί ἐπιστήμη, Ἐκκλησία καί περιβάλλον, ἼΑνθρωπος καθ' ὁδόν).
- 22.00: ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ ΤΟΥ 89,5.
- 23.00: ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ 89,5.
- 00.00: ΜΕ ΛΟΓΙΑ ΑΚΡΙΒΑ ΚΑΙ ΟΜΟΡΦΕΣ ΜΟΥΣΙΚΕΣ. Ἐποσπάσματα ἀπό κείμενα Πατέρων μέ μουσικές γέφυρες. Μέ τήν Κυριακή Αἰλιανού.

Οἱ ἐκπομπές τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος 89,5 ἀναμεταδίδονται ἀπό τούς κατά τόπους σταθμούς τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων.

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ ΤΕΛΟΣ
Ταχ. Γραφείο
Κ.Ε.Μ.Π. ΚΡ
Αριθμός Άδειας 10

ΕΝΤΥΠΟ ΚΛΕΙΣΤΟ ΑΡ. ΑΔΕΙΑΣ 1856/2004 Κ.Ε.Μ.Π. ΚΡ
ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΛΤΑ 01 2355

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (Ε.Μ.Υ.Ε.Ε.)
Ίω. Γενναδίου 14 115-21 Άθήναι
Τηλ. 210-72.72.253. Fax: 210-72.72.251
ISSN 1105-7203